

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM BÖLÜMÜ

KAYNAŞTIRMA SINIFI VE ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİNİN
SINIFLARINDAKİ ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK ÖDÜL VE CEZA
UYGULAMALARININ BELİRLENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

İbrahim ÇELİK

Danışman

Yrd.Doç.Dr.Emine ERATAY

BOLU-2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İbrahim ÇELİK'e ait Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarındaki Zihin Engelli Öğrencilere Yönelik Ödül ve Ceza Uygulamalarının Belirlenmesi adlı çalışma, jürimiz tarafından Özel Eğitim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak 19.10.2006 kabul edilmiştir.

Akademik unvan ve Adı Soyadı**İmza**

Üye (Tez Danışmanı): Yard. Doç. Dr. Emine ERATAY

.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ

.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Kaya YILDIZ

.....

İmza.....

Prof. Dr. Uğur Eser

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KAYNAŞTIRMA SINIFI VE ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SINIFLARINDAKİ ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK ÖDÜL VE CEZA UYGULAMALARININ BELİRLENMESİ

İbrahim ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Özel Eğitim Bölümü Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yard.Doç.Dr.Emine ERATAY

Ekim 2006

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin zihin engelli öğrencilere yönelik kullanmış oldukları ödül ve ceza uygulamalarını belirlemektir. Araştırmanın örneklemini Batı Karadeniz Bölgesindeki bir ildeki okullarda görev yapan 10 özel sınıf öğretmeni ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 kaynaştırma sınıfı öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmanın verileri niteliksel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır.

Araştırmada görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmaların sonuçlarına bakıldığında; engelli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerin % 50'sinin özel eğitim ile ilgili herhangi bir programa katılmadığı, özel sınıflara ve kaynaştırma sınıflarına engelli öğrenciler yerleştirilirken yönetmelikle yapılan uygulamaların çeliştiği, her iki öğretmen grubunun da olumlu davranışları artırmak amacıyla; sözel pekiştireçler, nesnel pekiştireçler, sosyal pekiştireçler, sembol pekiştireçler ve yiyecek ödülleri kullandıkları belirlenmiştir. Her iki öğretmen grubunda bulunan öğretmenlerin tamamına yakının ödülleri belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları ve etkili ödül

kullanımı ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları ödülleri kullanırken belli bir plan içinde uygulamadıkları belirlenmiştir. Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenlerinin öğrencileri için kullanacakları ceza tekniklerini belirleme yöntemlerinde genel olarak benzer yollara başvurdıkları, bununla birlikte öğretmenlerin genelde problem davranışları ortadan kaldırmak için gerekli çabayı göstermedikleri ve planlı bir şekilde kullanacakları ceza tekniklerini belirlemedikleri ve uygulamadıkları belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Engelli öğrenci, Kaynaştırma, Ödül, Ceza

ABSTRACT**IDENTIFYING THE REWARD AND PUNISHMENT PRACTICES THAT
MAINSTREAM AND SPECIAL EDUCATION TEACHERS APPLY TO THE
MENTALLY DISABLED STUDENTS IN THEIR CLASSROOMS****İbrahim ÇELİK****Master of Arts Thesis
Special Education Major****Advisor: Assistant Professor Emine ERATAY****October 2006**

The aim of the present study was to determine the reward and punishment practices towards mentally disabled students used by the teachers of integrating classrooms and special classrooms. The sample of the study was composed of 10 teachers of integrating classrooms and 10 teachers of special classrooms who were on duty at state schools in a city in the West Black Sea region. The data were collected by means of semi-structured interviews one of qualitative data collection methods. An interview form was used in the study. According to the results of the present study; it has been determined that 50 percent of the teachers of disabled students did not attend any program related to special education, written regulations and practices are conflicting to each other when disabled students are placed in special classrooms and integrating classrooms and both teacher groups use verbal reinforcements, realia reinforcements, social reinforcements, symbol reinforcements and food rewards in order to increase positive behaviors. It has been determined that nearly all of the teachers in both teacher groups don't use the rewards at predetermined time and frequency and don't have adequate knowledge and skill about effective reward usage and don't use the rewards in a planned way. Both the teachers of integrating classrooms and those of special classrooms try similar ways in determination of punishment techniques, but generally, the teachers don't show necessary efforts for removing the problematic behaviors and they don't predetermine and apply the punishment techniques in a planned way.

Keywords: Disabled student, Integrating, Reward, Punishment

Anneme Babama

ve oğlum Hacı Said'e...

TEŞEKKÜR

Yapmış olduğum bu araştırmada emeği ve desteği olan bir çok kişi var.

Öncelikle araştırmanın planlaması ve raporlaştırılmasına kadar geçen sürede beni yönlendiren, motive eden ve destek veren saygıdeğer danışman hocam Yard. Doç. Dr. Emine ERATAY’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitiminde emeklerini esirgemeyen hocalarım Yard. Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ, Yard. Doç. Dr. Hasan AVCIOĞLU, Yard. Doç. Dr. İlknur ÇİFTÇİ TEKİNARSLAN, Yard. Doç. Dr. Kaya YILDIZ, Yard. Doç. Dr. Yusuf CERİT’e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamda benden yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Emrah UÇAN, Refik TEKTAŞ, Abdulhamit EŞ ve Sedat ÜLGER’e de teşekkür ederim.

Bu araştırmamda benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen çalışmalarında beni yüreklendiren babam Hacı ÇELİK, annem Cennet ÇELİK, kardeşlerim ve beni sabırla destekleyen eşim Songül ÇELİK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İTHAF.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1.Problem.....	1
1.2.Amaç.....	8
1.3.Önem.....	10
1.4.Sayıtlılar.....	10
1.5.Sınırlıklar.....	10
1.6.Tanımlar.....	11

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER	12
2.1.Davranışın Bilimsel Açıklamaları.....	12
2.2.Uygulamalı Davranış Analizi.....	14
2.2.1.Davranış İlkeleri.....	14
2.2.1.1.Pekiştirme.....	15
2.1.2.Pekiştirme Türleri.....	15
2.2.1.3.Olumlu Pekiştirme.....	15

2.2.1.4.Olumsuz Pekiştirme.....	16
2.2.1.5.Pekiştirme Tarifeleri.....	16
2.2.1.5.1.Sürekli Pekiştirme Tarifesi.....	17
2.2.1.5.2.Sabit Oranlı Pekiştirme Tarifesi.....	17
2.2.1.5.3.Sabit Zaman Aralıklı Pekiştirme Tarifesi.....	17
2.2.1.5.4.Değişken Oranlı Pekiştirme Tarifesi.....	18
2.2.1.5.5. Değişken Zaman Aralıklı Pekiştirme Tarifesi.....	18
2.3. Problem Davranışlar.....	18
2.3.1. Problem Davranışların Olumsuz Etkisi.....	19
2.2.3.2. Problem Davranışlar Azaltılması.....	20
2.2.3.3. Ayrımlı Pekiştirme.....	20
2.2.3.3.1. Diğer Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi.....	21
2.2.3.3.2. Düşük Oranlı Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi.....	21
2.2.3.3.3.Alternatif Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi.....	21
2.2.3.4. Sönme.....	21
2.2.3.5. Hoşa giden uyarıyı çekme.....	22
2.2.3.5.1.Tepkinin bedeli.....	22
2.2.3.5.2. Mola	22
2.2.3.6.Hoşa Gitmeyen Uyarıyı Verme (ceza).....	23
2.2.4.İlgili literatür.....	24

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırma Modeli	35
3.2.Çalışma Grubu.....	36
3.3. Verileri Toplama Süreci... ..	36
3.4. Görüşmelerin Yapılması... ..	36
3.5. Araştırmanın Yapıldığı Yer.....	37
3.6. Verileri Toplama Programı.....	37
3.7.Görüşmeler.....	38
3.8. Verilerin analizi.....	39

3.8.1.Verilerin Dökümü.....	39
3.8.2.Analiz Öncesi Hazırlıklar.....	39
3.8.3.Verilere Sayfa Numarasının Verilmesi.....	40
3.8.4 Kategori ve Kodların Oluşturulması.....	40
3.8.5.Geçerlik ve Güvenirlik.....	41

BÖLÜM IV

BULGULAR	42
4.1.Öğretmenlerin Demografik Özellikleri.....	43
4.2. Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Öğretmenlerinin Ödül Uygulamaları.....	45
4.2.1. Engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar	45
4.2.2.Öğretmenlerin Olumlu Davranışların Artması Ve Kalıcı Olması İçin uyguladıkları teknikler.....	47
4.2.3. Öğretmenlerin Ödülleri Belirleme Teknikleri	49
4.2.4. Öğretmenlerin Kullandıkları Ödüllerin Öğrenci için Ödül Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yaptıkları.....	51
4.2.5. Öğretmenlerin Engelli Öğrenciler İçin Kullandıkları Ödüllerin Yararları.	53
4.2.6. Öğretmenlerin Ödülleri Kullanma Sıklığı.....	55
4.3. Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Sınıf Öğretmenlerinin Ceza Uygulamaları	
4.3.1. Problem Davranışlar.....	57
4.3.2. Öğretmenlerin Problem Davranışlar için Kullandıkları Yöntemler.....	60
4.3.3. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri...	62
4.3.4. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri.....	65
4.3.5. Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı.....	67
4.4.Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Sınıf Öğretmenlerinin Engellilerin Eğitimi İle İlgili Görüş Ve Önerileri.....	69
4.4.1. Öğretmenlere göre Eğitimde Cezanın Yeri.....	69
4.4.2. Öğretmenlerin Engellilerin Eğitimi İle İlgili Önerileri.....	71

BÖLÜM V

TARTIŞMA	74
----------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuç.....	89
----------------	----

6.2.Öneriler.....	92
-------------------	----

KAYNAKÇA.....	94
---------------	----

EKLER.....	100
------------	-----

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
TABLO-1 Görüşme Özellikleri.....	38
TABLO-2 Öğretmenlerin Demografik Özellikleri.....	43
TABLO-3 Engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar	45
TABLO-4 Öğretmenlerin Olumlu Davranışlar için Uyguladıkları Teknikler.....	47
TABLO-5 Ödülleri Belirleme Teknikleri	49
TABLO-6 Ödül Belirlemek İçin Yapılanlar.....	51
TABLO-7 Ödüllerin Yararları.....	53
TABLO-8 Ödülleri Kullanma Sıklığı.....	55
TABLO-9 Engelli öğrencilerin problem davranışları.....	57
TABLO-10 Problem Davranışlar için Kullanılan Yöntemler.....	60
TABLO-11 Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri.....	62
TABLO-12 Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri.....	65
TABLO -13 Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı.....	67
TABLO-14 Eğitimde Cezanın Yeri.....	69
TABLO-15 Öneriler.....	71

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Günümüzde engelli insan sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (2003) verilerine göre dünya nüfusunun %14'nü Türkiye nüfusunun da %12.29'nu engelli bireyler oluşturmaktadır. Türkiye'deki engelli insan sayısı 8 milyon 500 bindir. (SHÇEK 2004). Bu nüfusun yaklaşık 4 milyonunun özel eğitime gereksinimi olduğu açıklanmakla birlikte bu bireyler için sağlanan eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sınırlıdır.

Türkiye'de engelli bireyler genel tanılama sonucunda; zihin engelliler, görme engelliler, işitme engelliler, üstün zekâlılar, süregen hastalığı olanlar, dil ve konuşma problemi olanlar ve uyum güçlüğü olanlar şeklinde sınıflandırılmıştır (1.Özürlüler Şurası 1999). Ataman (2003)'a göre özel eğitim alanındaki engellileri rastlanma sıklığına göre sınıflandırdığımızda;

- a.) Görünüş sıklığı fazla olan özel gereksinimli çocukları; zihin engelliler, öğrenme güçlüğü olan çocuklar, iletişim bozukluğu olan çocuklar, davranış bozukluğu olan çocuklar.
- b) Görünüş sıklığı az olan özel gereksinimli çocukları ise; işitme yetersizliği olanlar, görme engelliler, ortopedik engelliler, otistikler, ağır derecede engelliler.
- c.) Gelişimleri tehlikede olanlar; suça yönelen çocuklar, istismar edilen çocuklar, varoş çocukları ve şiddete maruz kalan çocuklar.
- d.) Üstün özellikleri olan çocuklar; üstün zekâlılar, üstün yetenekliler, yaratıcı çocuklar ve özel yetenekli çocuklar şeklindedir.

Ataman'ın son sınıflandırmasına göre zihin engelli çocuklar görünüş sıklığı fazla olan gruba girmektedir. Toplumda görülme sıklıkları %1 ile %3

arasında değişen zihin engelli bireyler okul çağı nüfusunun %2,3'ünü oluşturmaktadır (Sucuoğlu; 2006).

Türkiye’de zihin engelli bireyler Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine (2000) göre;

- a) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar
- b) Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar
- c) Ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar

d)Çok ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar şeklinde sınıflandırılmıştır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 2000).

Ülkemizde özel eğitim ile ilgili hizmetler henüz arzu edilen düzeyde olmasa da özel eğitim ile ilgili 30.05.1997 tarihli KHK/573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Özel Eğitim gerektiren bireylere her tür ve kademedeki eğitim ortamlarında devam ettiği eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel eğitim desteği verilir. Bu amaçla bireysel ve grup eğitim olanakları sağlanır. Herhangi bir eğitim kurumuna devam edecek durumda olmayan zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim gerektiren bireyleri yetersizlikten etkilenme düzeyine bakılmaksızın temel yaşam becerilerini geliştirme ve öğrenme gereksinimlerini karşılamaya yönelik eğitim programları uygulanır” hükmüyle özel eğitim hizmetleri zorunlu hale getirilmiştir (MEB Mevzuat Bankası,1997; Kırcaali-İftar ve Batu 2005). En son yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006) ile 3–14 yaş arasındaki tüm engelli bireyler için eğitim-öğretim zorunlu hale getirilmiştir.

Türkiye’de özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu vasıtasıyla yürütölmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından engelli bireylere eğitim hizmetleri sağlanmaktadır.

Özel eğitim gerektiren bireylerden zihinsel yetersizliği olan çocuklardan ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların çoğunun doğumda ya da hemen sonrasında farkına varılırlar. Birçoğunun merkezi sinir sisteminde çok ciddi hasar vardır. Çoğunun birden fazla engeli ve sağlık problemi

vardır. Kişisel gereksinmelerini karşılamada yetersiz kalırlar. Hareket yetenekleri sınırlıdır. Genelde 24 saat bakıma muhtaçtırlar.

Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği *madde 40'a* göre ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan bu çocuklar eğitimlerine gündüzlü özel eğitim okullarında devam etmektedirler. Bu okullarda öğrencilerin öz bakım, temel yaşam becerileri ile işlevsel akademik becerilerini geliştirmek amacı ile gelişimsel eğitim programları uygulanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği, 2006).

Orta düzeyde zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin çoğu okul öncesi yıllardaki gelişimlerinde önemli derecede gerilik gösterirler. Bu çocuklar yaşları ilerledikçe zihinsel, sosyal ve motor gelişim alanlarında yaşlıları ile aralarında fark giderek artar. Bu çocukların çoğunda beyin incinmesi ve Down sendromu görülür. Hafif düzeyde geriliği olan öğrencilerle kıyaslandıklarında fiziksel yetersizlik ve davranış problemleri daha fazladır (Eripek, 2005).

Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği *madde 40'a* göre orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitimlerinde kaynaştırma uygulamaları esas olmakla beraber özel sınıflara devam ettikleri belirtilmektedir. Bu sınıflarda günlük yaşam becerileri işlevsel okuma becerileri ve temel sayı kavramlarının öğretimi yapılmaktadır.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik gösteren bireyler genel olarak normal okulların bünyesinde bulunan özel sınıflarda veya normal sınıflarda eğitim görürler. Hafif zihinsel yetersizliği olan bu çocukların çoğu okula başlayana kadar ve bazen ileri sınıflara kadar fark edilmezler ancak ileri sınıflarda farkına varılır. Bunun nedeni, ileriki sınıflarda kendilerinde beklenen akademik ve sosyal beceriler giderek zorlaştığı için bu çocuklar kendilerinden beklenen görevleri yerine getiremezler (Eripek;2005).

Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik gösteren öğrencilerin eğitim programlarında ilköğretim 1.kademesinde okuma, yazma ve aritmetik gibi temel konular 2.kademesinde ve ortaöğretimde mesleki eğitim ve iş çalışma programlarına ağırlık verilmektedir (Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği, 2006).

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler eğitimlerine ilköğretim bünyesindeki özel sınıflarda ve normal sınıflarda kaynaştırma yoluyla devam etmektedirler. Kaynaştırma "Engelli öğrencilerin gerekli destek hizmetler sağlanarak tam ya da yarı zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal sınıflarda eğitim görmesidir"(Kırcaali-İftar,1992). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2006) ise kaynaştırma "özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranlar ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve okul öncesi ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan destek hizmetlerin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır" şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye’de kaynaştırma uygulamaları *yarı zamanlı*, *tam zamanlı* ve *destek eğitim odasında* kaynaştırma şeklinde uygulanmaktadır.

Tam zamanlı kaynaştırma uygulamasında; engelli bireyin kaydı normal sınıftadır. Öğrenci tüm gün boyunca normal sınıfta normal sınıf öğretmeninden eğitim alır. Sınıf öğretmeni öğrencinin sınıf içindeki bütün gereksinimlerini karşılamakla sorumludur. Engelli öğrenci akranları ile birlikte okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında aynı sınıfta eğitim görmesi ve sosyal açıdan bütünleştirilmesi yani sosyalleştirilmesi için özel eğitim destek hizmetleri, özel araç-gereç ve eğitim materyalleri ihtiyaca uygun şekilde temin edilir (Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği 2006; Kırcaali-iftar ve Batu, 2005).

Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamalarında; engelli öğrencinin kaydı özel sınıftadır. Engelli birey fazla akademik beceri gerektirmeyen, sosyal becerilerin gelişmesinin ve kazanılmasını amaçlandığı müzik beden eğitimi resim vb derslerde normal sınıflarda eğitim görürler.

Destek eğitim odası kaynaştırma uygulamalarında ise engelli öğrencinin kaydı normal sınıftadır. Öğrenci yardıma ihtiyaç duyduğu derslerde okul bünyesinde bulunan destek eğitim odasında özel eğitim öğretmeninden eğitim ve destek hizmeti alır (Kırcaali –iftar ve Batu, 2005; Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği, 2006).Ancak Türkiye’de bu uygulama özel eğitim öğretmeni yetersizliğinden dolayı sağlıklı bir şekilde uygulanamamaktadır.

Kaynaştırma uygulamaları yapılan okullarda, Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği'nin 23.maddesine göre sınıf mevcutlarının okulöncesi eğitim kurumlarında 14, ilköğretim kurumlarında 30 öğrenciyi aşmamasına dikkat edilir. Bu bireyler her sınıfa eşit olarak dağıtılır. Bir sınıfta yetersizliği aynı olan en fazla iki öğrencinin uygulamalara katılması gerekir. (Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği, 2006).

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimlerine devam ettikleri bir diğer ortamda normal okul bünyesindeki özel sınıflardır. Özel sınıf uygulamasında da engelli öğrencinin kaydı özel sınıftadır. Öğrenci gün boyunca bu sınıfta eğitim görür. Bu sınıftaki öğrenciler teneffüslerde ve okul bahçesinde normal akranları ile birlikte olurlar.

Kaynaştırma kapsamında eğitim gören hafif düzeyde zihinsel engelli çocukların eğitimi ile okul müdürü, özel eğitim görevi verilen öğretmen, sınıf öğretmeni, branş öğretmeni ve rehber öğretmen ilgilenmektedir. Bütün bu personelin amacı; okul personelini, aileleri, toplumun üyelerini ve öğrencileri desteklemek ve eğitimleri için uygun bir okul ortamı ve program oluşturmak şeklinde sıralanabilir (Ataman, 2003).

Özel sınıflarda ve kaynaştırma eğitimi veren sınıflarda engelli öğrencilere verilen eğitim hizmetlerinin başarıya ulaşabilmesi ve bu sınıflardaki engelli öğrencilerin sunulan eğitim olanaklarından yeterince yararlanabilmeleri bazı koşullara bağlıdır. Okullarda görev yapan öğretmen, müdür ve diğer personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, bu öğrencilerin eğitim aldıkları sınıfların öğrencilerin gereksinimlerine göre hazırlanması ve etkili sınıf yönetimi tekniklerini uygun şekilde kullanmaları bu koşullar arasında yer almaktadır (Kırcaali-İftar ve Tekin ,1997).

Engelli çocukların eğitimi ile ilgilenen öğretmenler eğitim programlarını öğrencileri için kolaydan zora doğru ayarlamalı, onların gereksinim duydukları alanlar sağlıklı bir şekilde belirlenmelidir. Öğretmenlerin bu çocuklar için uygun şekilde model olmalı, onlara bolca fırsatlar vermeli ve uygun geri dönütler sağlayabilmelidirler (Wallace, Monica, Elizabeth 2003 ; Morgolis ,Mccobe 2004).

Engelli öğrencilere verilen eğitimin başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden bir tanesi de öğretmenlerin sınıflarında uygun davranış değiştirme yöntem ve tekniklerini uygulayıp kullanması gerekliliğidir. Çünkü uygun davranış değiştirme teknikleri kullanıldığında öğretmenler sınıflarındaki engelli öğrencileri daha iyi tanıyabilecek ve bu öğrencileri için uygun davranış değiştirme tekniklerini kullanarak öğrencinin başarı seviyesini artıracak, engelli öğrencilerin eğitime katılım seviyesi artacak, bu öğrenciler için gerekli olan sosyal becerileri ve bağımsız yaşam becerilerini öğrenmeleri daha da kolaylaşacaktır (Cooper ve diğerleri;1987). Uygun olmayan davranışların ortaya çıkması engellenebilecektir. Böylece engelli öğrencilerin sosyalleşmesi daha sağlıklı ve kolay olacaktır. Ayrıca öğrencisindeki gelişmeleri daha iyi gören öğretmen için de eğitim-öğretim daha zevkli bir hale gelecektir.

Normal eğitim ortamlarında eğitim gören öğrenciler de olduğu gibi özel sınıflarda ve kaynaştırma sınıflarında bulunan engelli öğrencilerin başarılı olmalarında bu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin davranış değiştirme tekniklerinden olan ödül ve cezayı etkili ve uygun bir şekilde kullanmalarını gerektirmektedir.

Kaynaştırma sınıflarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin ödül ve ceza konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Sınıflarındaki engelli öğrencileri için kullanacakları ödül ve ceza yöntem ve tekniklerini uygun şekilde belirlemeleri gerekir. Bunları belirlerken de dikkat etmeleri gereken ilk nokta öğrencinin seviyesini belirlemektir (Morgolis and Mccobe, 2004). Daha sonra kullandığı ödül ve ceza tekniklerinin öğrenci için ödül ve ceza niteliği taşıyıp taşımadığına dikkat etmeleri gerekir. Öğretmenler engelli öğrencilerine yönelik kullanacaklarını belirleyecekleri zaman her öğrencinin bireysel özelliklerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Öğretmenler bu öğrenciler için kullanacakları ödüllerin yaşlarına uygun olmasına dikkat ederek (Morgolis, Mccobe;2004) ve engel durumların göz önünde bulundurarak uygun pekiştireç belirlemelidir.

Ayrıca öğretmenler engelli öğrencileri için, nelerin ödül niteliği taşıdığı ve nelerin de ceza niteliği taşıdığını saptamaları gerekir. Bunu yaparken de öğrenci için

öncelikli olan; kendilerinden, anne-babalarından, arkadaşlarından, öğretmenlerinden, elde edilen bilgiler öğrenci için nelerin ödül nelerin de ceza olduğuna karar vermede yol gösterici olarak kullanabilirler (Cooper, Heron, ve Heward, 1987; Kırcaali-İftar ve Tekin 1997; Özyürek 1998).

Öğretmenlerin ödülleri (pekiştireç) kullanırken hangi davranışı ödüllendirdiklerini dikkatle izlemeleri ve davranışın hemen bitiminde ödül (pekiştireç) sunmaları, bilinen ödülleri tercih etmeleri ve davranıştaki ilerlemenin uygun şekilde ödüllendirilmesi gerekliliğini bilmeleri ve uygun bir şekilde kullanmaları engelli öğrencilerin başarı düzeylerinin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Öğretmenler uygun olmayan davranışları azaltmak için ceza işlem süreçlerini kullanırken öğrencinin hangi davranış için ceza aldığının farkına varmasını sağlayabilmelidirler. Öğretmenler öğrencinin gösterdiği problem davranışa uygun ceza tekniğini kullanabilmelidirler. Ceza yöntemleri uygun şekilde kullanılırsa uygunsuz davranışlar azalır. Uygun olmayan davranışlar azaltıldığında ise öğrencinin sınıfa kabulü ve katılımı artar(Kırcaali-İftar ve Tekin 1997; Özyürek 1998; Wehmeyer ve diğerleri; 2003). Ceza bazı hallerde sosyal davranışlarda, dikkat toplamada artışa yol açar ve pekiştirme yöntemlerinin değerini artırabilir (Rincove; 1981). Fakat ceza teknikleri uygun bir şekilde kullanılmaz ise öğrencinin ceza veren kişiden çekinmesi, karşı çıkması, ceza vermeye alışması, güvensizlik gibi istenmeyen sonuçlarda doğurabilir (Downing ve diğerleri 2005). Öğretmenlerin kullandıkları ceza teknikleri öğrencilerin istenmeyen davranışların azaltılmalı ya da ortadan kaldıracak nitelikte olmalı ve öğrenci üzerinde kesinlikle olumsuz bir etki bırakmamalıdır. Öğretmenler ceza verirken kesinlikle bedensel cezadan uzak durmalıdır (Dirik; 2002).

Engelli öğrencilerle çalışan kaynaştırma ve özel sınıf öğretmenlerinin sınıflardaki engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza yöntem ve tekniklerini etkili ve uygun bir şekilde kullanmaları gerekliliğini bilmeleri ve bu teknikleri uygun şekilde kullanabilmeleri gerekir. Ödül ve ceza yöntem ve teknikleri uygun bir biçimde kullanmaları halinde bu çocuklara istenilen davranışların öğretimi daha rahat ve daha başarılı bir şekilde kazandırılacaktır. İstenmeyen davranışlarda öğrenci üzerinde olumsuz bir etki bırakmadan daha rahat bir şekilde kaldırılacaktır.

Kaynaştırma sınıfında görev yapan öğretmenlerin normal çocukların eğitimi için yetiştirilmeleri ve özel sınıfta görev yapan birçok öğretmenin özel eğitim alanı dışından mezun olup bu sınıflarda görev yapması, bu konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırmanın yapılmış olması bu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin engelli öğrencilere yönelik etkili ödül ve ceza yöntem ve tekniklerini kullanıp kullanmadıkları, ayrıca özel sınıf ve kaynaştırma sınıflarında görev yapmakta olan öğretmenlerin engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza kullanımını birlikte incelendiği sınırlı sayıda araştırmanın yapılmış olması böyle bir araştırmanın yapılması gereksinimini ortaya koymuştur.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı “Batı Karadeniz’de bir ildeki kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin zihin engelli öğrencilere yönelik kullanmış oldukları ödül ve ceza uygulamalarının belirlenmesidir.” Bu amaca bağlı olarak;

A. Kaynaştırma sınıfı ve özel öğretmenlerinin ödül uygulamalarında;

1. Zihin engelli öğrencilerinin göstermiş olduğu olumlu davranışları nelerdir?
2. Kullandıkları ödüller nelerdir ?
3. Ödülleri nasıl belirlemektedirler?
4. Kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödül olup olmadığını belirlemek için neler yapıyorlar?
5. Ödüllerin ne gibi yararlar sağladığını düşünmektedir?
6. Ödülleri ne kadar süre ve ne sıklıkla kullanmaktadırlar?

B. Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin ceza uygulamalarında;

1. Zihin engelli öğrencilerinin göstermiş olduğu problem davranışlar nelerdir
2. Problem davranışları ortadan kaldırmak için hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadır?
3. Ceza tekniklerini nasıl belirlemektedir?
4. Kullandıkları ceza teknikleri nelerdir?
5. Ne kadar süre ve ne sıklıkla kullanmaktadırlar?

C. Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin engellilerin eğitimine yönelik;

1. Eğitimde cezanın yeri nedir?
2. Görüş ve önerileri var mı?

1.3. Önem

Bu araştırmanın amacı özel sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin zihin engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza uygulamalarının belirlenmesidir. Bu araştırma ile kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencilere karşı hangi tür ödül ve ceza yöntem ve tekniklerini kullandıklarının belirlenmesi, öğretmenlerin bu ödül ve ceza ile ilgili bilgi düzeylerinin ortaya çıkması, kullandıkları bu yöntem ve tekniklerin nasıl uygulamaya koyduklarının belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmanın ödül ve ceza kullanımına ilişkin hizmet içi eğitim çalışmalarına ve özel eğitim uygulamalarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de özel sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sınıflarındaki zihinsel engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza kullanımının incelendiği sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu bağlamda bu konuya da açıklık getireceği ve ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmanın temel varsayımı; kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin görüşme formuna verdikleri cevapların doğru ve yansız olduğudur.

1.5. Sınırlıklar

1. Araştırmada elde edilen bilgiler uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu sorularıyla sınırlıdır.
2. Araştırma 2004-2005 eğitim öğretim yılında Batı Karadeniz Bölgesinde bir il de bulunan resmi ilköğretim okullarının I. Kademesi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zihin Engelli: Zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumlu uyumlu davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir yetersizliktir. (AAMR . 2002)

Ödül (Pekiştireç): İzlediği davranışların ileride oluşum sıklığını artıran davranış sonrası çevresel olay ya da durum (Özyürek 1997 ; Kırcaali-İftar ve Tekin 1997).

Ceza: Bir davranıştan sonra ortaya konan ve o davranışın ileride meydana gelme olasılığını azaltan ya da tamamen ortadan kaldıran uyaran (Senemoğlu;2005)

Problem Davranış: Bireylerin toplumda etkili işlev görmelerini engelleyen kendilerinin ve akranlarının güvenliklerini tehlikeye sokan herhangi bir davranış

(Carr ve Durand 1985 akt;Erbaş;2002).

Ayrımlı Pekiştirme: Belli uyarının varlığında oluşan tepkilerin pekiştirilirken aynı uyarının varlığında oluşan diğer tepkilerin cezalandırılmasıdır(Özyürek 1997).

Kaynaştırma: Gerektiğinde sınıf öğretmenine veya engelli öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile engelli öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitilmesidir. (Kırcaali- İftar 1992)

Özel Sınıf: okul ve kurumlarda durumları ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren öğrenciler için yetersizlik türü eğitim performansları ve özelliklerine göre açılan sınıflardır. (Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği 2006).

Özel Eğitim Öğretmeni: Üniversitelerin özel eğitim bölümü çocuk gelişimi ve eğitimi bölümlerinden mezun, özel eğitim alanında deneyimli öğretmenler seçilen; özel eğitim gerektiren bireyler için destek eğitim hizmetlerini evde, okulda ve kurumlarda sürdüren öğretmendir.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu araştırmada özel sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sınıflarındaki zihin engelli öğrencilere yönelik uygun ödül ve ceza uygulamalarını belirlemek amaçlanmaktadır.

Bu bölümde sırayla; davranışçı yaklaşım, uygulamalı davranış analizi, davranış ilkeleri, pekiştirme, pekiştirme türleri, pekiştirme tarifeleri, problem davranışlar, problem davranışları azaltma işlem süreçleri ve engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza kullanımı ile ilgili Türkiye ve dünyada yapılan araştırmalara yer verilmektedir.

2.1. Davranışın Bilimsel Açıklamaları

Organizmanın gözlenebilen ya da gözlenemeyen açık ya da örtük etkinliklerinin hepsine davranış denmektedir. Bu bağlamda konuşma, yürüme, yazma vb. hep birer davranış örneğidir (Senemoğlu, 2005).

Geçmişte davranış ile ilgili birçok çalışma yapılmış, günümüzde de bu çalışmalara sürdürülmektedir. Bu çalışmaların genel amacı insan davranışlarını anlamak ve kontrol etmektir. Davranışların meydana gelmesini ve gelişmesini anlamak öğretmenler, anne- babalar için davranışları kontrol altında tutmada ana noktayı oluşturmaktadır. İnsan davranışlarının nedenleri bilinirse bu nedenlere bağlı olarak davranışları kontrol etmek daha kolay olabilmektedir.

Davranış açıklamaları, davranışı inceleme yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir (Özyürek,1998). Biyofiziksel, psikodinamik, bilişsel ve insancıl psikoloji yaklaşımları davranışın meydana gelmesini ve gelişmesini tamamen

kişinin kendisine bağlamakta ve davranışın kontrolü içinde çözümün yine kişinin kendisinde olduğunu belirtmektedir. Biyofiziksel yaklaşıma göre davranış, kişinin biyofiziksel özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkmakta ve kontrol altında tutulması içinde ilaç, ameliyat gibi sağıltım tekniklerinin kullanılmasını önermektedir. Psikodinamik yaklaşım ise davranışı bilinçsiz etmenler ve kişilik gelişim düzeyinin belirlediğini, kontrol edilmesi içinde kişilik ve benlik kavramlarının geliştirilmesinin gerekli olduğunu önermektedir. Bilişsel yaklaşımda ise davranış, düşünme süreçleri ile ilgilidir. Kontrol edilmesi içinde kişinin düşünme ve algılama süreçlerinin geliştirilmesini önermektedir. İnsancıl yaklaşıma göre ise davranış, kişinin gizil güçlerine ulaşma arzusunun sonucudur. Davranışın kontrol altında olması içinde kişilerin kendilerini gerçekleştirme ve empati gibi becerilerin geliştirmesi gerektiğini önermektedir (Cooper ve diğerleri,1987; Cüceloğlu 1997; Özyürek, 1998).

Yukarıda açıklanan yaklaşımlara göre davranışın tamamen kişinin kendi kontrolünde olduğu kabul edilmekte ve davranışları değiştirmek içinde yapılması gerekenlerin sınırlı olduğu görülmektedir.

Davranışçı yaklaşımda ise davranış, davranışla davranışın oluşturduğu ortam arasındaki sebep-sonuç ilişkisinin varlığının kabul edilmesi ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Davranışın değiştirilebilmesi içinde davranışın sonuçları ve davranış arasındaki ilişki analiz edilmekte davranış ilkeleri kullanılmaktadır. Böylece davranış doğrudan gözlenerek davranış öncesi ve davranış sonrası koşullar belirlenmekte ve davranış öncesi ve davranış sonrası koşullar kontrol edilerek davranış değiştirilebilmektedir.

Davranışları açıklamak ve davranış değiştirme programları öğretmenlere pek çok yarar sağlamaktadır. Davranışın çözümlerinde davranış öncesi olaylar ve davranış sonrası sonuçları doğrudan gözlemleyip analiz ederek davranış öncesiyle ve davranış sonuçlarının değiştirilmesini birlikte ele alabilmektedir.

Davranışçı yaklaşımı savunanlara göre davranışın nedenleri bilinirse davranışın değiştirilmesinde daha akılcı kararlar alınacağını belirtmektedirler. Davranışın nedenlerinin ortaya çıkarılması, davranış analizinde yanılmalara yol açmayan yaklaşım ve yöntemlerin kullanılmasını gerektirmektedir (Cooper ve diğerleri,1987; Özyürek 1998; Cüceloğlu 1997).

2.2. Uygulamalı Davranış Analizi

Uygulamalı davranış analizi, edimsel koşullama kuramının öne sürdüğü davranış ilkelerini kullanarak, toplumsal açıdan önemli davranışları değiştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

Uygulamalı davranış analizinin temel (deneysel) ve uygulamalı olarak iki biçimi vardır. Temel (deneysel)davranış analizi; katı laboratuvar ortamında oluşturulan çevre koşullarında ortaya çıkan davranışlarla, çevresel düzenlemeler arasındaki sistematik ilişkiyi araştırmaktadır. Deneysel davranış analizinin uygulamalı biçimi, uygulamalı davranış analizi olarak bilinmektedir. Deneysel davranış analizinin tersine uygulamalı davranış analizinde; incelenen davranış sosyal bakımından önemli olarak kabul edilen davranış ve incelenen ortam, davranışın olduğu gerçek yaşam ortamıdır (Özyürek 1998).

Davranışçı yaklaşımda, davranışın nedeni kişide değil kişinin çevresiyle girdiği etkileşimle açığa çıkmaktadır. Buna göre davranış, davranış öncesi olaylar ve davranışın sonuçlarının oluşturduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, davranış değiştirmek için, davranış öncesi veya davranış sonrası olayları değiştirme yoluna gidilmektedir. Davranışlar, kişi- çevre etkileşimi olarak açıklandığında, okullarda öğretmen ev ortamında anne-babalar çocuğun uygun olmayan davranışının oluşumunu engelleyebilmekte ya da uygun davranışlarının oluşmasını sağlayabilmektedirler (Özyürek 1998; Kırcaali-İftar ve Tekin 1997).

2.2.1. Davranış İlkeleri

Uygulamalı davranış analizinde, davranış ilkeleri uygulanarak davranışlar değiştirilmeye çalışılmaktadır. *Pekiştirme* ve *ceza* olmak üzere iki çeşit davranış değiştirme ilkesi bulunmaktadır. Ancak bu davranış ilkelerinden türemiş çok sayıda davranış değiştirme işlem süreci bulunmaktadır. Pekiştirme işlem süreçleri kullanılarak davranışlar artırılmaya çalışılmakta, ceza işlem süreçleri kullanılarak da

davranışlar azaltılmaya çalışılmaktadır (Cooper,Heron,ve Heward,1987; Kırcaali-İftar ve Tekin 1997; Downing,Keating,Bennet,2005).

2.2.1.1. Pekiştirme

Pekiştirme, bir davranışı izleyen ve ileride o davranışın sergilenme olasılığını artırmak üzere ortama hoşnutluk veren uyarın bir eklenmesi yada ortamda bulunan bir uyarını(itici uyarın) kaldırılması durumuna *pekiştirme* denir (Özyürek,1998; Kırcaali-iftar ve Tekin,1997; Senemoğlu,2005; Downing ve diğerleri,2005).

Davranışı birey tarafından hoşı giden bir uyarının izlemesi, davranışın ileride oluşum sıklığının artmasına neden olmaktadır. Pekiştireçler, izledikleri davranışın meydana gelme sıklığını artırmaktadır. Pekiştireçler, *somut* (yiyecek, oyuncak), *sosyal* (sözel övgü, fiziksel temas)ve *etkinlik* pekiştireçleri (oyun, gezi) olarak üç grupta sınıflandırılmaktadır (Özyürek 1998; Kırcaali- iftar ve Tekin 1997; Senemoğlu 2005; Downing ve diğerleri,2005).

2.2.1. 2. Pekiştirme Türleri

Pekiştirme olumlu pekiştireçleri ortama koyarak ya da olumsuz pekiştireçleri ortamdan çıkararak davranış yapılma olasılığını artırma işlemidir (Senemoğlu,2005). Pekiştirme *olumlu* ve *olumsuz* pekiştirme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997; Özyürek,1998; Spreyy, 2004; Senemoğlu, 2005).

2.2.1.3. Olumlu Pekiştirme

Olumlu pekiştirme, bir davranış meydana geldikten sonra hoşı giden bir uyarının ortama konarak davranışın ileride meydana gelme sıklığının artırılmasını kapsamaktadır. Olumlu pekiştirme kullanılırken, öğrenci için anlamlı olan bir pekiştirecin davranış her oluştuğunda anında sunulmasına dikkat edilmelidir(Özyürek, 1998; Cüceloğlu, 1997; Sprey, 2004; Oktaylar, 2005).

Öğrencisinin parmak kaldırma davranışına “Aferin, çok güzel” diyerek öğretmen, eğer öğrencinin parmak kaldırma davranışının artmasını sağlayabiliyorsa, öğretmen olumlu pekiştirmeyi uygulamış olmaktadır.

2.2.1.4. Olumsuz Pekiştirme

Olumsuz pekiştirme hoş gitmeyen bir uyarının ortamdaki kaldırıldığı ya da verilmediği zaman davranışın meydana gelme sıklığının artmasıdır (Cüceloğlu 1997; Sprey, 2004; Senemoğlu,2005; Oktaylar, 2005). Çocuğun ders çalışmasını artırmak için dışardan gelen gürültüyü kesmek için pencere kapatılırsa ve bunun sonucunda çocuğun ders çalışma davranışı artıyorsa olumsuz pekiştirme kullanılmış olmaktadır.

Yeni bir davranış oluşturulmaya çalışılırken veya var olan bir davranışın meydana gelme sıklığını artırmaya çalışırken pekiştirme işlem süreçlerinden yararlanılmaktadır. Bu süreçler uygulanırken göz önünde tutulması gereken birkaç nokta bulunmalıdır. Bunlar; pekiştireçler kişi istenen davranışı gösterdikten hemen sonra anında verilmelidir. Böylece davranışın yerleşimi hızlandırılmalıdır. Davranış istenen sıklık düzeyine geldikten sonra pekiştirme programı azaltılarak ortadan kaldırılmalıdır. Davranış pekiştireçler olmadan da ortaya çıkar hale getirilmelidir (Ökek, 2002).

2.2.1.5. Pekiştirme Tarifeleri

Pekiştirme tarifeleri olumlu ya da olumsuz pekiştirmenin ne sıklıkla meydana geleceğini belirlemektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin 1997). Beş tür pekiştirme tarifesi vardır (Özyürek 1998; Kırcaali- İftar ve Tekin 1997; Senemoğlu, 2005; Oktaylar, 2005).

- 1- Sürekli Pekiştirme Tarifesi
- 2- Sabit Oranlı Pekiştirme Tarifesi
- 3- Sabit Zaman Aralıklı Pekiştirme
- 4- Değişken Oranlı Pekiştirme
- 5- Değişken Zaman Aralıklı Pekiştirme

2.2.1.5.1. Sürekli Pekiştirme Tarifesi

Sürekli pekiştirme artırılması istenen hedef davranışın her ortaya çıkmasından sonra pekiştirecin sunulmasıdır (Kırcaali- İftar ve Tekin,1997; Özyürek 1998; Ökek 2002; Senemoğlu, 2005) Örneğin; artırılmak istenen davranış “selam verme” davranışı ise her selam verme davranışından sonra çocuğun pekiştirilmesi sürekli pekiştirmedir. Sürekli pekiştirmeyeni bir davranışın kazandırılması kullanılması gereken en uygun yoldur(Downing ve diğerleri, 2005). Bu pekiştirme tarifesi ile istenilen davranışlar öğrencilere daha çabuk kazandırılmaktadır. Ancak gerçek yaşam ortamında davranışlar sürekli olarak pekiştirilmemektedir.

2.2.1.5.2. Sabit Oranlı Pekiştirme Tarifesi

Bu tarifiede öğrencinin belli bir sayıdaki davranışı pekiştirilir. Öğrencinin her üç doğru cevabına yıldız verilmesi sabit oranlı pekiştirmedir. Bu pekiştirmede zaman önemli değil doğru davranış sayısı önemlidir (Özyürek,1998; Senemoğlu,2005).

2.2.1.5.3. Sabit Zaman Aralıklı Pekiştirme

Belli bir zaman aralığında azaltılmak istenen hedef davranış hiç gerçekleşmediğinde ya da belli bir ölçütün altında gerçekleştiğinde, artırılabilecek hedef davranış ölçütü karşılar düzeyde sergilendiğinde pekiştirecin sunulmasıdır(Kırcaali- İftar ve Tekin 1997; Özyürek,1998;).Bu pekiştirme türünde pekiştirecin ne zaman geleceği bellidir ve öğrenci bunu bilir (Oktaylar, 2005). Azaltılması yada ortadan kaldırılması amaçlanan bir davranış için çocuğun bir saat boyunca kendine zarar verme davranışını sergilememesi durumu örnek verilebilir. Bu durumda çocuk bir saatlik sürenin sonunda pekiştireç elde eder. Artırılması amaçlanan bir hedef davranışın pekiştirilmesine örnek olarak da çocuğun 20 dakika içinde ödevlerini bitirmesi durumunda pekiştirilmesi verilebilir.

2.2.1.5.4. Değişken Oranlı Pekiştirme

Bu tarife uygulanırken ortalama bir oran belirlenir ve belli bir zaman diliminde (örneğin; bir gün) bu ortalamaya ulaşılacak şekilde pekiştirme yapılır. Örneğin 1/6 ise 5. , 6. , 5. hedef davranış pekiştirilir, dolayısıyla belirlenen oran ortalama olarak uygulanır. Böylece çocuk kaçınıcı davranıştan sonra pekiştirileceği beklentisine girmeksizin hedef davranışı sergiler. Belli bir ortalama sayıda davranışın oluşmasından sonra pekiştireç sunulur. Örneğin öğretmen öğrencisinin parmak kaldırma davranışını sırasıyla 5, 7, 9, 7 ortalama tepkilerinden sonra pekiştiriyor ise değişken oranlı 7 pekiştirme tarifesini uygulamaktadır. Yani pekiştireç ortalama 7 tepkiden sonra sunulmaktadır. Böyle ortalama bir değer etrafında pekiştireç sunularak davranışın artması ya da sürmesi sağlanıyorsa değişken oranlı pekiştirme tarifesini uygulanmaktadır (Kırcaali- İftar ve Tekin 1997; Özyürek 1998).

2.2.1.5.5. Değişken Zaman Aralıklı Pekiştirme

Değişken zaman aralıklı pekiştirmede, ortalama bir zaman aralığı belirlenir (Örneğin 5 dk.). Belirlenen bu ortalama sürede davranış sergilenirse pekiştirilir (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Özyürek 1998). Örneğin zaman aralığı olarak 5 dakika belirlenmiş ise bir davranış 6 dk, 7dk ve 4 dk gözlem sürelerinde gözlenip bu sürelerin bitiminde davranış sergilenirse pekiştirilir

2.2.3. Problem Davranış

Problem davranış öğrencinin kendisinin ya da diğer öğrencilerin öğrenmesini engelleyen, sosyal ilişkileri etkileyen, öğrencinin kendisine, akranlarına, yetişkinlere veya aile bireylerine zarar veren davranışlara problem davranış denir. Carr ve Durand'ın (1985) yapmış oldukları araştırmada problem davranışları, bireylerin toplumda etkili işlev görmelerini engelleyen, kendilerinin ve akranlarının güvenliklerini tehlikeye sokan davranış olarak tanımlamışlardır (Erbaş, 2002).

Öğrenciler çok farklı problem davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu problem davranışlar, başını vurma, dövme, çimdikleme, yenilmeyen şeyleri yeme, aşırı içmeler, saç çekme, çılgılık atma, dişlerini gıcırdama, kendini kusmaya teşvik etme, vücudunu eşyalara vurma, hırsızlık, sözlü taciz, soyunmak, kaçmalar, havayı sineye çekme vb. şekilde sıralanabilir (Oliver, 1987; Emerson, 2001; Akt: Sigafos ve diğerleri, 2003). İleri derecedeki problem davranışlar; sıklıkla bireyin çevresindekilere, kendisine ve eşyalara zarar verici davranışlarıdır. Hafif derecedeki problem davranışlar ise derse katılımı reddetme, uyuklama, verilen ödevi tamamlamama gibi olumsuz etkileri daha az olan davranışlardır. Ancak bu problem davranışları belirlemek ileri derecedeki problem davranışlara göre daha zordur(Erbaş, 2002). Problem davranışlar ihtiyaç ve istekleri etkin şekilde iletme aracı, sosyal ilgi kazanma, sosyal olaylardan kaçınma, zor sıkıcı ve itici durumlardan ve görevlerden kaçınma, istenilen faaliyet ve nesnelere erişim aracı olduğu için birey ve öğrenciler tarafından tercih edilmektedir

2.2.3.1. Problem Davranışın Olumsuz Etkileri

Problem davranışlarının, bu davranışı sergileyen bireylere, çevresindeki arkadaşlarına, öğretmenlerine ve ebeveynlerine olumsuz etkileri olmaktadır. Problem davranışı gösteren bireyler bu problem davranışlar nedeniyle eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaktadır. Ayrıca problem davranışı gösteren bireyler akranları tarafından dışlanabilmektedirler. Buna bağlı olarak sınıfta grup etkinlikleri sırasında arkadaşlarından gözleyerek öğrenebilecekleri bazı becerileri öğrenmekten yoksun kalabilmektedirler.

Öğretmenler açısından problem davranışlarının en önemli olumsuz etkisi problem davranışları azaltmak ya da ortadan kaldırmak için program geliştirme ve bu programı uygulayabilmek için yoğun zaman ve emek harcamaktır. Böylece problem davranışlar için harcanan zaman ve emek öğretim için ayrılacak zamanın ve emeğin kaybına neden olmaktadır.

Problem davranışlar çocuğun aile içinde de sorun yaşanmasına ve aile bireyleri arasında olumsuz ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aileler çocuklarının bu davranışlarını kontrol için ilaç tedavisi ya da yan etkisi olan ceza

yöntemlerine başvurmak zorunda kalabilmektedir. Dolayısı ile problem davranışlar, hem problem davranışı sergileyen bireyleri hem de bu bireylerin çevresindeki kişileri olumsuz şekilde etkilemektedir (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Erbaş, 2002).

2.2.3.2. Problem Davranışların Azaltılması

Problemli davranışların azaltılması olumlu davranışların artırılması kadar önemlidir. Problem davranışların azaltılması ile zihin engelli öğrencilerin toplumda kabul görmeleri sağlanarak toplumsal uyumsuzlukları ortadan kaldırılarak toplumun bir parçası haline gelebilmektedirler. Problem davranışları azaltmak için kullanılacak yöntemler en ılımlıdan en az ılımlıya doğru ele alınmaktadır(Acar,2000). Bunlar ayrımlı pekiştirme, sönme, hoş a giden uyararı çekme ve hoş a gitmeyen uyararı verme (ceza) şeklinde sıralanmaktadır (Cooper ve diğ erleri, 1987; Kırcaali- İftar ve Tekin 1997;Acar,2000). Problem davranışlar azaltılırken öncelikle en ılımlı yöntemin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

2.2.3.3.Ayrımlı pekiştirme

Problem (uygun olmayan) davranışların azaltılmasında en çok kabul gören yöntemlerden biri problem davranışların yerine kabul edilebilir davranışları artırarak problem davranışların pekiştirilme olasılığını azaltmaktır(Özyürek, 1998). Ayrımlı pekiştirme olarak ta açıklanan bu yöntem bir davranışı azaltmak için pekiştirmenin kullanılmasıdır (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997). Ayrımlı pekiştirme süreci uygun davranışın oluşumunu, sürekliliğini sağlamak veya sıklığını artırmak için iki çeşit pekiştirme uygulaması anlamına gelmektedir. Birincisi; bir davranışı sadece ayırt edici uyararı takiben pekiştirilebilir. Örneğin; öğretmenin soru sorduğ unda konuşan öğrenciyi pekiştirip diğ er zamanlarda konuşan öğrenciyi pekiştirmemesi. İkincisi ise bir hedef davranış pekiştirilirken diğ er davranışların görmezden gelinmesidir ve bu şekilde pekiştirilen davranışta artma olurken diğ er davranışlarda azalmanın olması sağlanmaktadır (Acar, 2000).

.....

2.2.3.3.1 Diğer Davranışların Ayrımlı Pekiştireçleri

Problem davranış dışındaki diğer uygun davranışların pekiştirilmesidir. Yani pekiştireçler problem davranış oluşmadığında verilmektedir. Örneğin; çocuk 5 dakikalık gözlem aralığı içinde problem davranışı sergilememişse öğrenci pekiştirilir.

2.2.3.3.2. Düşük Oranlı Davranışların Pekiştirilmesi

Bir davranışın belirli bir oranda gösterilmesine bağlı olarak davranışı pekiştirecin takip etmesidir. Örneğin; bir öğrenci 10 dakikalık süre içinde 20 defa söz almak için parmak kaldırmıştır. Bu davranış beş öğrenciden oluşan bir okuma grubu için fazladır. Bununla birlikte söz almak için parmak kaldırmakta önemli bir davranıştır. Öğrencinin öğretmeni burada düşük oranlı davranışları ayrımlı pekiştirmek istediğinde daha kabul edilebilir oranlara (15, 10, 5 kerede bir) yaklaşan parmak kaldırmaları pekiştirmelidir (Özyürek, 2001).

2.2.3.3.3. Alternatif Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi

Alternatif davranışların pekiştirilmesinde; problem davranışa alternatif olabilecek ve problem davranışın yerine geçebilecek uygun davranışlar pekiştirilir. Örneğin; öğrenci teneffüse çıkmak için sıraya girdiğinde arkadaşlarını iterek önlerine geçiyorsa, öğrencinin sıranın başında yer almak istemesi (alternatif davranış) pekiştirilebilir.

2.2.3.4. Sönme

Sönme, bir davranışın sürmesini sağlayan pekiştirecin geri çekilmesidir. Sönme yönteminin kullanılması sonucu davranış belli bir süre devam eder ve gelecekte bu davranışlarda azalma ile sonuçlanır. (Cooper ve diğerleri, 1987; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Acar, 2000). Sönme yönteminde istenmeyen davranış

yerine olumlu davranış pekiştirilir. Örneğin; kopya alışkanlığı olan bir öğrencinin ders çalışmasını iyi notla pekiştirilmesi sönme tekniğine örnek olarak verilebilir(Oktaylar, 2005).

2.2.3.5. Hoşa Giden Uyarı Çekme

Problem davranışları azaltmakta kullanılabilecek teknikler en ılımlıdan en sertte doğru sıralandığında üçüncü olarak hoşa giden uyarı çekme gelmektedir.

2.2.3.5.1. Tepkinin Bedeli

Tepkinin bedeli bir pekiştirecin ortadan kaldırılması yoluyla davranışın azaltılması olarak tanımlanmaktadır (Cooper ve diğerleri, 1987).Tepkinin bedeli yönteminde uygun olmayan davranış sergilendiğinde öğrencinin daha önceden edindiği bazı pekiştireçleri kaybetmesi söz konusudur.(Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Acar, 2000). Öğretmenin öğrencisini sergilemiş olduğu problem davranış sonunda öğrencinin daha önceden kazanmış olduğu puanları geri alındığında tepkinin bedeli yönteminin kullanmış olmaktadır.

2.2.3.5.2. Mola

Mola yöntemi ceza işlevi gören, öğrencinin pekiştireç kazanma olasılığının men edildiği bir süreçtir. Bu yöntemin en önemli özelliği öğrencinin bulunduğu ortamda pekiştiriliyor olmasıdır. Bundan dolayı öğretmen mola yöntemini kullanmaya başlamadan önce sınıf içinde olumlu ya da uygun davranışların pekiştirildiğinden emin olmalıdır(Cooper ve diğerleri, 1987; Acar, 2000). Mola yöntemin kurallarına uygun olarak kullanılmadığında hedef davranışta artışa neden olabileceğinden söz edilebilir. Öğrenci mola yönteminin kullanıldığı alanda 5 dakikadan fazla durmamalıdır (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

2.2.3.6. Hoşa Gitmeyen Uyarın Verme (Ceza)

Problem (uygun olmayan) davranış sonucunda hoşa gitmeyen uyarın verme sık kullanılan adıyla ceza olarak bilinmektedir. Bu tür ceza yöntemlerini birçok öğretmen neredeyse refleks sonucu kullanmaktadır (Acar, 2000). Fakat hoşa gitmeyen uyarın verme hiçte önerilen bir yöntem değildir (Cooper ve diğerleri, 1987; Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997; Downing ve diğerleri 2005).

Hoşa gitmeyen uyarın verme yönteminde uygun olmayan davranışı azaltmak için ortama bir itici uyarın verilir. Hoşa gitmeyen uyarın *koşullu* ve *koşulsuz* olmak üzere iki şekilde olmaktadır. “koşulsuz itici uyarın herhangi bir öğrenme yaşantısına bağlı olmadan kendiliğinden ceza niteliği taşıyan uyarındır (örneğin dayak).” Koşulsuz itici uyarın, öğrenme sonunda hoşa gitmeyen özellik kazanan uyarındır (örneğin azarlamak)” (Kırcaali- İftar ve Tekin, 1997).

Hoşa gitmeyen uyarın verme uygulamasının bir uyarlaması olan *aşırı düzeltme* yöntemi de problem davranışların azaltılmasında kullanılmaktadır. Aşırı düzeltme azaltılmak istenen uygun olmayan davranışın çevresel etkilerini aşırı şekilde düzeltilmesi olarak tanımlanmaktadır (Cooper ve diğerleri, 1987). Sucuoğlu ve Kanık (1993) aşırı düzeltmeyi davranışın ortaya çıktığı ortamda olması gereken şeklinin yaptırılması olarak tanımlamışlardır.

Aşırı düzeltme yönteminin üç çeşidi vardır. Bunlar; *onarıcı aşırı düzeltme*, *olumlu alıştırtma* ve *olumlu alıştırtma biçiminde aşırı düzeltme*’dir.

Onarıcı aşırı düzeltme; olumsuz davranışları olan öğrencinin davranışlarının tüm sonuçlarının eski haline getirilerek ortadan kaldırılmasıdır (Cooper ve diğerleri 1987). Problem davranışı tükürme olan öğrencinin tükürdüğü yeri ve çevresini silmesinin istenmesi onarıcı aşırı düzeltmeye örnek olarak verilebilir.

Olumlu alıştırtma; uygun olmayan bir davranışın sonucunda öğrencinin uygun olmayan davranışının yerine uygun olan davranışını fazlaca yaptırılmasını kapsamaktadır. Öğrencinin okul koridorlarında koştuğu için ceza aldıktan sonra koridorda yürüyerek ilerlemesinin sağlanması durumunda olumlu alıştırtma kullanılmış olmaktadır. (Cooper ve diğerleri, 1987).

Olumlu alıştırma biçiminde aşırı düzeltme; bu yöntem ile olumlu alıştırma arasında kullanım farklılığı vardır. Olumlu alıştırma biçiminde aşırı düzeltme olumlu alıştırma uygulamasından farklı olarak uygun olmayan davranışların cezalandırılmasını hedef almaktadır. Olumlu alıştırmada ise ceza yerine eğitsel bir amaç uygulanmaktadır. Olumlu alıştırma biçiminde ki aşırı düzeltme uygulaması sırasında çocuğun gösterdiği olumlu tepkiler pekiştirilmemektedir(Kırcaali- İftar ve tekin, 1997).

2.2.4. İlgili Literartür

Türkiye’de ve Dünyada özel sınıf ve kaynaştırma sınıfındaki öğretmenlerin sınıflarındaki engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza kullanımının birlikte incelendiği sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır.

Bu bölümde Türkiye’de ve Dünyada zihin engelli öğrencilere yönelik pekiştirme ve problem davranışları azaltma ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Kazdin ve Klocik (1973), orta dereceli engelli öğrencilerden oluşan bir ilkokul sınıfında, gülümseme, sırtını okşama ve sarılma gibi sosyal pekiştireçlerin ve sevgi göstermenin etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarında sözel pekiştireçlerin ve sözlü olmayan pekiştireçlerin kullanımının öğrencilerin ilgisinde artış olduğu ve olumlu davranışlarda artma olduğu bulunmuştur.

Russel ve Fornes (1985),yaptıkları araştırmada, eğitilebilir ve öğretilebilir zihin engelli olan öğrencilerin problem davranışları arasında; gereksiz konuşma, nesneleri fırlatma, yerinden kalkma, sınıf içinde gezinme, gürültü yapma, sözel ve fiziksel saldırganlık kuralara uymama, vurma, itme gibi davranışların yaygın olarak görüldüğünü bildirmişlerdir.

Oliver (1987), zihin engellilerde görülen problem davranışların kendini dövme, saç çekme, kafasını yumruklama, dudak çiğneme, çivi çıkarma, eşyalarını yere çarpma, gibi problem davranışları sergilediklerini bildirmiştir.

O’Leary ve Sanderson (1990), yaptıkları çalışmada okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerinin sınıf yönetiminde kullandıkları yöntemleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmaya 137 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın verileri anket aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın verilerine göre öğretmenlerin uygun olmayan davranışları azaltmak için uyguladıkları teknikler “ayrıcalığı kaldırma, sınıf içinde yüksek sesle azarlama, öğretmen tarafından arkadaki sıraya oturtma, ceza tehdidi yapma, idareye gönderme, sarsma ya da fiziksel temasta bulunma, görmezden gelme teknikleridir.(Akt; Sadık, 2000).

Bilir (1991), Türkiye’nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasında 50 473 çocuğu kapsayan araştırmasında çocukların cinsiyet farkı olmaksızın %62,60’ının fiziksel cezaya maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Araştırmaya göre bütün yaş gruplarında fiziksel ceza alan çocukların almayan çocuklara göre çoğunlukta olduğunu da ortaya koymuştur. Buna göre bütün yaş gruplarında çocukların yaklaşık %60’ına fiziksel ceza uygulandığı görülmektedir.

Sucuoğlu, Gümüşçü ve Pişkin (1992), sistemli fiziksel egzersiz programlarının saldırgan davranışlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın deneği, sınıf içinde itme, çekiştirme, vurma, saç çekme ve tekmeleme davranışları gösteren 9 yaşında öğretilebilir zihinsel engelli olarak ifade edilen zihinsel engelli bir öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencinin sınıf içinde meydana gelen saldırgan davranışları 2 sınıf öğretmeni tarafından gözlenerek sıralanmış ve gözlem sonucunda saldırgan davranışlar iki grupta toplanmıştır. İki aşamadan meydana gelen çalışmanın birinci aşamasında, çocuğa okul gününün başlangıç ve ortasında olmak üzere iki kez 10’ ar dakikalık koşma, düz mekik ve eğilip kalkma hareketleri 4 hafta süreyle uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında, öğrencinin birinci aşama sonundaki saldırgan davranışları 3 gün arka arkaya gözlenmiştir. İkinci aşamada, 10’ar dakikalık egzersiz süresi 15 dakikaya çıkarılmış ve fiziksel egzersiz hareketlerine çömelme kalkma hareketi eklenerek bu aşama dört hafta süreyle uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, birinci aşamada toplam saldırgan davranışların 1. hafta sonunda 6’ya düştüğü ancak 2. haftadan başlayarak saldırgan davranışlarda

artma olduğu, 4. hafta ise toplam sayının zaman zaman başlangıç değeriendirmesinin üzerine çıktığı gözlenmiştir. İkinci aşamada ise, 4. hafta sonunda saldırgan davranışlarda belirgin bir azalma olarak başlangıç değeriendirmesi 20 iken 6'ya düştüğü belirtilmiştir.

Gözütok (1993), “Öğretmenlerin dayağa karşı tutumları ve okullarda uygulamaları” adlı çalışma yapmıştır. Bu araştırma ile okullarda disiplin sağlama yöntemlerinden biri olarak kullanılan fiziksel ceza (dayak) ilişkin öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tutumlarını ve okullarda bedensel ceza uygulamalarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya 100 öğretmen adayı ve 596 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak “tutum ölçeği”, “öğretmen kişisel bilgi formu” ve “anket” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin dayağa karşı “orta” düzeyde bir tutuma sahip oldukları ve öğretmenlerin haftada bir defa fiziksel cezaya başvurdıkları bulunmuştur. Genç öğretmenlerin alt ve orta Sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğretmenlerin, erkek öğretmenlerin, evli öğretmenlerin ve çocuk sahibi öğretmenlerin dayağa karşı tutumlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar dayanın her kademe ve Sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda ciddi boyutlarda varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Sucuoğlu ve Kanık (1993), birinci tür ceza işlem süreçlerinden aşırı düzeltme tekniğinin, elini ağzına sokma davranışı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın deneğini, ellerini ağzına sokma davranışını gösteren 7 yaşında otistik zihinsel engelli bir öğrenci oluşturmuştur. Ellerini ağzına sokma davranışını azaltmak aşırı düzeltme yönteminin “Onarıcı Aşırı Düzeltme” tipinin seçildiği belirtilmiştir. Çocuğun elini ağzına sokma davranışı, araştırmanın yapıldığı birimde gözlenerek başlama düzeyi belirlenmiştir. Uygulama, denek her elini ağzına soktuğu zaman yüksek sesle “Hayır, elini ağzına sokma” uyarısının verilmesinin ardından tuvalete götürülerek sert bir şekilde ağzının yıkanması, tekrar göz kontağı kurularak “ellerini ağzına alma” uyarısının verilmesi ve yarıda bırakılan etkinliğe devam edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; beş saatlik (2.5 hafta) uygulama sonucunda, başlangıç değeriendirmesi 15 olan problem davranışın 1.haftada sıklığının başlangıç değeriendirmesinin üzerine çıkarak 26'ya yükseldiği,

ancak daha sonra hızlı ve tutarlı bir şekilde azaldığı ve izleyen haftalarda tamamen ortadan kalktığı sonucuna varılmıştır.

Tavil (1996), sınıf ortamında problem davranışların azaltılmasında, uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecinin etkisini araştırmıştır. Araştırmacının deneklerini, Ulus Anaokulu, Eğitim Uygulama Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezi özbakım sınıfına devam eden iki öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada tek denekli deneysel desenlerden ABA deseni kullanılmış. Araştırmada, sınıf ortamına uygun olmayan davranışlar; sıraya yatma ve parmak kaldırmadan konuşma olarak belirlenirken, sıraya yatma davranışının uyuşmayan, bir etkinliklerle meşgul olma ve parmak kaldırmadan konuşma davranışı olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında, video kamera kullanılmıştır. Araştırmacı, beş gün boyunca olağan sınıf ortamı koşullarında başlama düzeyi verilerini almıştır. Uygulama evresinden önce araştırmacı öğretmenlik rolünü kazanması amacıyla, sınıf öğretmeni ile birlikte sınıfa girmiş ve sınıftaki öğretim etkinliklerine katılmıştır. Araştırmacı öğretmen rolünü kazandıktan sonra, uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecine geçilmiştir. Bu aşamada araştırmacı, sınıf öğretmeni olmadan, sınıfa öğretmen olarak girmiştir. Uygulama aşamasında öğrencilere uyulması gereken kuralları ve kazanacakları pekiştireçleri söylemiş ve öğretim sürecine yer vermiştir. Sırasında kolları önünde bağlı, sırtı sandalyeye dayalı oturma, bir şey söyleme ya da soruya cevap vermek istediğinde parmağını sessizce havaya kaldırma ve öğretmen izin verdiğinde konuşma davranışları, sosyal ve etkinlik pekiştireçleri ile pekiştirilmiş, sıraya yatma ve parmak kaldırmadan konuşma davranışları görmezden gelinmiştir. Uygulama süreci verileri, on üç gün boyunca alınmıştır. İkinci başlama düzeyi evresi, beş gün sürmüştür. Bu evrede, davranışların olduğu doğal sınıf ortamında gözlenerek veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, uygulama sürecinde sınıf ortamında problem davranışların oluşumunun azaldığı ve uyuşmayanların arttığı, ikinci başlama düzeyi evresine geri dönüldüğünde ise, sınıf ortamında problem davranışların tekrar arttığı ve uyuşmayanlarının oluşumunun azaldığı görülmüştür. Bu araştırma sonucunda, uyuşmayan davranışların ayrımlı

pekiştirilmesi işlem sürecinin sınıf ortamında problem davranışları azalttığı ve sınıf ortamında problem davranışların uyuşmayan davranışlarını da artırdığı görülmüştür.

Birkan (1997), sınıf ortamına uygun olmayan davranışların azaltılmasına uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecinin etkisini araştırmıştır. Araştırmanın deneklerini, Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksek Okulu Zihinsel Engellilerin Eğitimi ve Araştırma Birimi'ndeki özbakım sınıfında okul öncesi eğitim alan dört öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, tek denekli deneysel desenlerden ABAB deseni kullanılmıştır. Sınıf ortamına uygun olmayan davranışlar olarak başkalarını rahatsız etme, elini ağzına alma, materyali uygun olmayan şekilde kullanma, sırasında uygun olmayan davranışlarda bulunma belirlenirken; bu davranışların uyuşmayan davranışları olarak ise ders dinleme, yerinde oturma, materyalle ilgilenme, sırasını bekleme davranışları belirlenmiştir. Araştırmada, veri toplamak amacıyla video kamera kullanılmıştır. Araştırmanın birinci başlama düzeyi üç gün sürmüş ve bu evrede sınıf, doğal ortamında gözlenerek veriler toplanmıştır. Uygulama evresine geçildiğinde, araştırmacı öğretmen rolünü üstlenmiş ve beş gün boyunca uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem süreci uygulanmıştır. Uygulama sürecinde, sınıf ortamına uygun olmayan davranışlar görmezden gelinmiş ve bu davranışların uyuşmayan davranışları olan sırasında oturma, ders dinleme, etkinliğe katılma, sırasını bekleme davranışları sosyal ve etkinlik pekiştireçleri ile pekiştirilmiştir. Uygulama evresinden sonra, ikinci başlama düzeyi evresine geri dönmüş ve sınıf ortamı öğretmenin varlığındaki olağan koşullarına geri döndürülmüştür. Üç gün boyunca sınıf gözlenerek, ikinci başlama düzeyi evresine ait veriler toplanmıştır. İkinci uygulama evresinde, yine uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem süreci yedi gün boyunca uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, sınıf ortamına uygun olmayan davranışların birinci uygulama evresinde azaldığı, ikinci başlama düzeyi evresinde tekrar artış gözlemlendiği ve ikinci uygulama evresinde tekrar sınıf ortamına uygun olmayan davranışlarda azalmalar olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma sonucunda, uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecinin sınıf ortamına uygun olmayan davranışları azalttığı, uyuşmayan davranışları ise artırdığı belirlenmiştir.

Vuran (1997), Özel alt sınıfta ödüllerin artırılıp eleştiri yorumlarının azaltılmasının davranış ya da sınıf kontrolündeki etkililiğini incelediği, tek denekli araştırma yöntemlerinden ABAB modelini kullandığı araştırmasında; araştırmanın deneklerini bir özel sınıf öğretmeni ve 6 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma da davranış değiştirme yöntemlerinin uygulanması sırasında öğretmen ile 20 dakikalık oturumlar yapılarak öğretmenden uygun olmayan davranışları gördüğünde ise eleştirmemesi istenmiştir. Sonuç olarak; özel alt sınıflarda eleştiriye dayalı ortamlara göre ödüllere dayalı eğitim ortamlarının davranış ve sınıf kontrolüne de daha etkili olabileceği izlenimi ortaya çıkmıştır.

Batu ve Özen (1997), Sınıf öğretmenlerinin sık karşılaştıkları problem davranışların belirlenmesi ve bu davranışların düzeltilmesinde öğretmenlerin gereksinim duydukları destek hizmet türlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada örnekleme 45 sınıf öğretmenini almışlardır. Araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında; öğretmenlerin çoğununu problem davranışların çözümüne yönelik farklı yöntemlerden yararlandıkları ve bu yöntemlerin problem davranışların çözümünde etkili olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin yazılı materyal ve uzman danışmanlığına gereksinim duydukları görülmüştür.

Çiftçi ve Tabak (1997), Eğitilebilir ve öğretilebilir düzeyde zihin özürlü öğrencilerin okul ortamında karşılaştıkları problem davranışları öğretmenlerin bu davranışları nasıl tanımladıkları ve bununla başa çıkmak için kullandıkları yöntemleri belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada betimsel yöntem kullanmışlardır. Araştırma grubuna 40 öğretmen alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, zihin özürlü öğrencilerle çalışan öğretmenlerin problem davranışları öğrencilerin özüne bağladıkları ve çeşitli yöntemler uyguladıkları ancak bu uygulamalarda problem davranışlar ile ilgili değerlendirme yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca davranış değiştirme yöntemlerini problem davranışın özelliklerine ve nedenlerine göre değil de rasgele seçtikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenler, zihin özürlü çocuklarda en çok görülen problem davranışların saldırgan davranışlar olduğunu belirtmişlerdir.

Gültekin(1999), Uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecinin aileye kazandırılmasına yönelik hazırlanan aile eğitim programının ebeveynlere uygulanması sonucunda, ebeveynlerin otistik çocuklarının ev ortamına uygun olmayan(yönergeyi yerine getirmeme ve gezinme) davranışlarının uyuşmayan(yönergeyi yerine getirme ve bir etkinlikle meşgul olma) davranışlarını ayrımlı pekiştirmelerinin ev ortamına uygun olmayan davranışları azaltmadaki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın deneklerini, Özel İlgi Özel Eğitim Merkezi'ne devam eden iki öğrenci ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın desenini, tek denekli deneysel desenlerden AB deseni oluşturmuştur. Araştırmada, verileri toplamak amacıyla video kamera kullanılmıştır. Araştırmanın başlama düzeyi evresi, bir nolu denek için sekiz, iki nolu denek için ise on gün sürmüştür. Deneklerin davranışları doğal ev ortamında gözlenmiş ve ev ortamına uygun olan davranışlar ile ev ortamına uygun olmayan davranışlar belirlenmiştir. Uygulama evresine geçildiğinde ise araştırmacı, ebeveynlerin, uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecini kazanabilmeleri için, hedef davranışların tanımlanması ve uyuşmayan davranışların tanımlanması, olumlu pekiştirme, görmezlikten gelme ve uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirmesi işlem sürecinin yer aldığı aile eğitim oturumları düzenlenmiştir. Ebeveynler için düzenlenen eğitim oturumları sonunda, ebeveynler çocuklarının ev ortamına uygun olmayan davranışlarının uyuşmayan davranışları pekiştirmişler ve araştırmacıda kamera ile kaydetmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ev ortamına uygun olmayan davranışların uyuşmayan davranışlarının ayrımlı pekiştirmesini, ev ortamına uygun olmayan davranışları azalttığı ve uyuşmayan davranışları artırdığı görülmüştür.

Sadık (2000), “ilköğretim 1.aşama sınıf öğretmenlerinin sınıfta gözlemledikleri problem davranışlar” konulu araştırmasında; 321 sınıf öğretmenini örnekleme almışlardır. Veriler anket tekniği ile elde edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda; öğretmenlerin problem davranış olarak tanımladıkları öğrenci davranışları genellikle kişiye ve eşyalara karşı saldırganlık içeren bireysel davranışlardır. Öğretmenlerin en sık gördükleri problem davranışlar; verilen görevi yapmama, sınıfta bir şey yeme, dersle ilgilenmeme, hırsızlık, arkadaşlarıyla kaba

küfür, konuşma, yalan söyleme, arkadaşlarından izinsiz çanta karıştırma öğretmenlerin “en ciddi” algıladıkları problem davranış olarak bulunmuştur. Yönetimi “en zor” öğrenci davranışlar ise, hırsızlık, öğretmen sözünü kesme, saldırganlık, şikâyet etme olarak bulunmuştur.

Acar (2000), “Zihin engelli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlar ile ilgili görüş ve öneriler” adlı bir araştırmasında; betimsel yöntem kullanmış ve 23 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; öğretmenler problem davranışları genelde normal olmayan, öğrencisinin kendisine ve çevresine zarar veren, öğretimi aksatan davranışlar olarak tanımlamışlardır. Öğretmenler sınıflarda görülen problem davranışlar; parmak kaldırmadan konuşma, arkadaşlarını rahatsız etme, sınıfta gezinme, verilen etkinliği tamamlamama, gibi problem davranışlar la karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler bu problem davranışların çözümüne ilişkin; pekiştireçler ve ödülleri kullanma, sözel olarak uyarma, görmezden gelme, ve ceza yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Uysal (2001), Zihin engelli özel sınıf öğrencilerine yönelik öğretmenlerinden dönüt ve pekiştireç talep etmeyi, öğretmenin etkilerini araştırmıştır. İki ayrı okuldaki özel eğitim sınıflarında eğitim gören altı zihin engelli öğrenciye öğretmenlerinden dönüt ve pekiştireç talep etme öğretilmiştir. Yapılan uygulamayı değerlendirmek amacıyla tek denekli araştırma modellerinden denekler arası çoklu başlama modelini kullanmıştır. Öğrencilere, yardıma gereksinim duyduklarında ya da sınıf içinde yaptıkları çalışmalarını göstermek istediklerinde öğretmenlerinden dönüt ve pekiştireç talep etmeleri öğretilmiştir. İlgi talebinin ne zaman ve nasıl yapılması gerektiğinin ilişkin öğretim süreci; açıklama ve anlatma ile model alma ve rol yaptırma aşamalarını içermiştir. Öğrencilere bir ders süresi içinde üç ya da dört kez pekiştireç ve dönüt istemeleri öğretilmiştir. Öğretim, araştırmacı tarafından, her öğrenciye bireysel olarak kaynak odada sunulmuştur.

Araştırmanın verileri, her öğrencinin kendi sınıfında matematik dersi sırasında öğrenci ve öğretmen davranışları gözlenerek toplanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri; öğrencilerin dönüt ve pekiştireç talep etme davranışları,

öğrencilerin matematik dersindeki performansları ve öğretmenlerin öğrencilere yönelik dönüt ve pekiştirme davranışlarıdır.

Araştırma sonucu bulguları şöyledir: Bir öğrenci dışında tüm öğrencilerde (a) Uygun şekilde dönüt ve pekiştirme talep etme davranışları ölçüte ulaşmış. Uygun olmayan şekilde dönüt ve pekiştireç talep etme davranışları azalmıştır. (b) Akademik çalışma davranışları da beklenen ölçüte ulaşmıştır. Ancak öğretmenler, öğrencilerine pekiştireç sunmada beklenen düzeyde ilerleme gösterememişlerdir.

Yıkılmış, Çiftçi ve Altun (2001), Kaynaştırma sınıflarında çalışan öğretmenlerin kaynaştırılmış öğrencilere yönelik pekiştireç kullanma durumlarını belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Pekiştireç kullanımını belirlemek amacıyla niteliksel araştırma yöntemlerinden gözlem yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili Mamak ilçesine bağlı üç ilköğretim okulunda görev yapan sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmacılar çalışma grubunda yer alan 24 öğretmenin her birinin 40 dakikalık bir dersini gözlemişlerdir. Gözlemlerin ardından önceden hazırlanan Görüşme Formu kullanılmış, ilk kısmında öğretmenlere yönelik demografik bilgilerin yer aldığı dört soru, ikinci kısımda ise araştırmanın problemi ile ilgili üç soru sorulmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre kaynaştırılmış öğrencilerin öğretmenleri tarafından yeterince fark edilmedikleri, davranışlarını pekiştirmede yeterince ilgi göremedikleri, bunun sonucunda da engelli öğrencilerin sınıf ortamında derslere aktif olarak katılamadıkları, olumlu davranışları fazla sergileyemedikleri ve öğretmenlerin kaynaştırma ve etkili pekiştireç kullanma konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Çiftçi ve Cora İnce (2002) Yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının görüşlerine göre zihinsel engelli öğrencilerin problem davranışlarını değerlendirmişlerdir. Değerlendirme aracı olarak da Quay ve Peterson'un Gözden Geçirilmiş Davranış Problemleri Kontrol listesi kullanılmıştır. Araştırmaya Bolu ilinde bir özel eğitim okuluna ve iki özel sınıfa devam eden 80 öğrenci katılmıştır. Araştırma betimsel olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, zihin

engelli öğrencilerin Davranış Bozukluğu-hiperaktivite ve İmpulsivite, Depresyon-Dikkat eksikliği, toplumsallaşmış saldırganlık boyutlarında gözlenen davranış problemlerine rastlanmıştır.

Emerson (2001), Zihin engellilerde görülen problem davranışları; başını vurma, dövme, çimdikleme, saç çekme, eşyayla vurma, soyunma, hırsızlık yapma, gibi problem davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir.

Dirik (2002) “İzmir ili ilköğretim okullarında ödül ve ceza “adlı bir araştırma yapmıştır. Araştırmacının amacı ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin bedensel cezaya ilişkin tutumları, demokratik tutumları ve ödül ve cezaya ilişkin davranışlarını belirlenmek amaçlanmıştır. Araştırmaya 120 sınıf öğretmeni katılmıştır. Öğretmenlere bedensel cezaya ilişkin tutum ölçeği, demokratik tutum ölçeği ve ödül ve ceza ölçeği uygulanmıştır. Araştırma verileri t ve scheffe testleri uygulanmıştır. Sonuç olarak sınıf öğretmenlerinin bedensel cezaya ilişkin tutumlarının cinsiyete, yaşa, kıdemlerine, mezun oldukları okul türlerine, sınıf yönetimi konusunda hizmet içi eğitim alma /almama durumlarına sınıf mevcutlarına, ek iş yapma/yapmama durumlarına, göre İstatiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin bedensel cezaya ilişkin tutumları ”iyi” derecede bulunmuştur. Bayan ve erkek öğretmenlerin bedensel cezalandırma konusundaki tutumlarında istatiksel olarak anlamlı bir değişim göstermediği bulunmuştur.

Çiçekdemir (2003), “İlköğretimde sınıf öğretmenlerinin fiziksel cezaya yönelik tutumları araştırmasında; 188 öğretmen araştırma kapsamına alınmıştır.. Öğretmenlere kişisel bilgi formu ve tutum ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin görev yaptıkları SED(sosyo ekonomik düzey)lerine göre, cinsiyetlerine göre, mezun oldukları kuruma göre, ve mesleki kıdemlerine göre fiziksel cezaya yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak medeni durumlarına göre; çocuklu olup olmama durumuna göre ve çocuk sayısına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Didomenice (2003), otistik öğrencilerin zaman uyarımı metodu kullanarak uygun olmayan davranışlarını azaltma konulu araştırmasında; araştırmanın deneklerini iki otistik öğrenci oluşturmuştur. Araştırmacının oluşturduğu zaman uyarımı iki adet renkli ve yarım daire disk kullanımı ile dakikaların geçtiğini göstermeye yarayan bir tasarım kullanmıştır. Bu diskleri daha büyük ve beyaz bir diskin içine yerleştirmiş ve bu disk 1-30 dakika arasında işaretlenmiştir. Yeşil disk belirli bir süreye ayarlanmış ve kırmızı diskin yeşil diski kaplama anında pekiştirme maddesine sahip olabileceklerini öğretmişlerdir. Sonuç olarak zaman uyarımı kullanımı ile agresif ve uyumsuz davranışlarda azalma olduğu gözlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli katılımcıların özellikleri, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Araştırma niteliksel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Niteliksel araştırmalar bir alanda derinlemesine veri toplanmasına olanak sağlayan bir araştırma modeli olduğu için bu araştırmada derinlemesine bir çalışma yapılmıştır. Niteliksel araştırmada veriler uzun bir süre içerisinde farklı değişkenlerle ilgili olarak doğal ortamlarda toplanmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ödül ve ceza, bağımsız değişkeni de öğretmen görüşlerinden elde edilen bilgilerdir. Niteliksel araştırmada yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama tekniği vardır. Bunlar; görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesidir. Görüşme; bir kişi veya grupla yapılabilen amaçlı söyleşilerdir. Görüşme en yaygın gruplandırma şekliyle yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde sınıflandırılmaktadır (Uzuner, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Bu araştırmanın verileri niteliksel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için tüm görüşmelerde kullanılmak için bir dizi soru hazırlanır. Kendileri ile görüşülen kişilerin hepsine görüşme soruları aynı sıra ile sorulur. Fakat görüşülen kişinin görüşme sorularına istediği genişlikte cevaplamasına izin verilir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin soruları kendisi ile görüşülecek olan kişinin yabancı olmadığı terminoloji ile hazırlanmalıdır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşmecisi soruları sorduğu sırada görüşmenin yapıldığı kişiye gerektiğinde sorular

ile ilgili ek açıklamalar yapabilir(Uzuner 1998). Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır

3.2 Çalışma Grubu

Batı Karadeniz Bölgesinden amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiş bir il merkezinde ve ilçelerindeki okullarda görev yapan toplam 10 özel sınıf öğretmeninde evrenin tümüne ulaşılmış ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 kaynaştırma sınıfı öğretmeni de rastgele örnekleme yoluyla çalışma grubuna alınmıştır.

Tablo 2’de il merkezinde ve ilçelerinde görev yapan özel sınıf öğretmenleri ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine ait demografik özellikler yer almaktadır.

3.3 Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmanın verileri niteliksel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmelerde sorular özel sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine Ek 1’de belirtilen sıra ile sorulmuştur. Görüşme formu için kapsam geçerliliği yapılmıştır. Görüşme formundaki sorular iki özel eğitim profesörü ve Eğitim Bilimleri bölümünde görevli ve araştırma teknikleri dersini yürüten iki yardımcı doçentin görüşü alınarak oluşturulmuştur.

3.4 Görüşmelerin Yapılması

Uzman görüşlerinden de faydalanılarak belirlenen görüşme soruları bir sıraya konmuş ve soruların belirlenen sırayla sorulması kararlaştırılmıştır. Görüşmelere başlamadan önce araştırmacı kendini tanıtmış, görüştüğü kişilerden

beklentilerinin neler olduğunu ve görüşme kaydının nasıl yapılacağını açıklamıştır. Görüşmeler sırasında öğretmenlerin anlamadıkları sorular olduğunda kendilerini yönlendirmeyecek bir şekilde açıklama yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından katılımcıların kendi isimleri kullanılmıştır. Daha sonra da her katılımcıya kod isim verilmiştir.

3.5 Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma konusu belirlendikten sonra araştırmacı tarafından özel sınıflarda ve kaynaştırma sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sınıflarındaki engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza kullanımını incelemek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'ndan gerekli olan izin belgesi alınmıştır. Araştırmacı araştırma kapsamına aldığı özel sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile tek tek görüşerek uygun oldukları gün, saat ve yeri belirleyerek görüşme için randevu almıştır. Görüşmeler; 17 öğretmenle görev yaptıkları okullarda, 1'i ile evinde, 1'i ile ilçe merkezindeki öğretmen evinde, 1'i ile İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ndeki konferans salonunda gerçekleştirilmiştir.

3.6 Verileri Toplama Programı

Araştırmanın verileri 07.03.2005 - 15.06.2005 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda uygun oldukları yer ve zamanlarda gerçekleşmiştir.

Görüşmeler sırasında her bir öğretmen için; görüşme formu, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve görüşme sırasına göre kasetlere numaralar verilmiştir.

Tablo 1'de gerçekleştirilen görüşmelere ait katılımcıların kod adları, görüşme süreleri, kaset numaraları ve görüşme yerlerine yer verilmiştir.

Tablo- 1. Görüşme özellikleri

Kod	İsim	Görüşme Süresi	Kaset No	Görüşme Yeri
1	Sedef	15 dakika	1	Öğretmenler odası
2	Selim	13	1	Öğretmen evi
3	Çakır	16	1	Öğretmenin kendi evi
4	Ümit	10	1	Öğretmenler odası
5	Fatma	12	1	Öğretmenler odası
6	Gül	13	1	Öğretmenler odası
7	Nazlı	11	1	Öğretmenler odası
8	Nida	11	1	Sınıfta
9	Pınar	10	2	Öğretmenler odası
10	Ayşe	11	2	Öğretmenler odası
11	Fazilet	16	2	Öğretmenler odası
12	Müge	10	2	Öğretmenler odası
13	Meryem	11	2	Sınıfta
14	Zeynep	10	2	Öğretmenler odası
15	İlyas	11	2	Öğretmenler odası
16	Ceren	12	2	Öğretmenler odası
17	Şebnem	13	2	Öğretmenler odası
18	Ali	14	2	Konferans salonu
19	İsmail	12	2	Öğretmenler odası
20	Hatice	15	3	Öğretmenler odası

3.7 Görüşmeler

Araştırmacı araştırmaya katılan öğretmenleri telefonla arayarak kendileri için uygun olan zamanlar için randevu almıştır. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler öncesinde araştırmacı görüşmenin amacını “ Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerin sınıflarındaki engelli öğrencilere yönelik ödül ve ceza uygulamalarını belirlemek” olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin konu ile ilgili görüşlerini çok açık bir dille objektif şekilde açıklamalarının kendisi ve araştırmanın amacı açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Bunların yanı sıra öğretmenlere konuşma hızıyla yazılı olarak kayıt tutulmasının zor olması nedeniyle görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydetmek için izin istenmiş ve görüşmelerin gizli tutulacağı, araştırma için kullanılacağı ifade

edilmiştir. Görüşmeler sırasında öğretmenlerin her birine toplam 13 tane soru sorulmuştur. Her görüşme 10-16 dakika arasında gerçekleşmiştir.

3.8 Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinden önce verilerin dökümü, analiz öncesi hazırlıklar ve daha sonra verilerin tümevarım yoluyla içerik analizi basamakları yer almaktadır.

3.8.1 Verilerin Dökümü

Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtlarının yazıya dökümü gerçekleştirilmiştir. Kayıtların dökümü sırasında elde edilen kayıtlar hiçbir değişiklik yapılmadan aynen yazılmıştır. Kayıtların yazıldığı sayfaların her birine ayrı numara verilmiştir. Verilerin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla kasetler bir kez de özel eğitim bölümünde alanında uzman bir hoca tarafından dinlenmiş sayfalara aktarılan veriler aynı anda okunmuş ve verilerin tam olduğu görülmüştür.

3.8.2 Analiz Öncesi Hazırlıklar

Analiz öncesi hazırlık işlemleri sırasında yapılan görüşmelerin dökümleri önceden hazırlanan görüşme formuna işlenmiştir. Görüşme formu iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğretmenlere ait demografik özelliklerin yer aldığı sorular, ikinci bölümde ise araştırmanın soruları yer almıştır.

3.8.3 Veriler Sayfa Numarası Verilmesi

Araştırmada analiz işleminin başlangıcında tüm veriler ele alınmış ve her birine ayrı sayfa numarası verilmiştir. Bu işlem bir sayfa numarasının iki farklı yerde kullanılmasını engellemek için yapılmıştır. Tüm görüşmelerden elde edilen toplam 56 sayfa veri olduğu saptanmıştır. Numaralamanın ardından tüm verilerin okunarak bir bütün olarak görülmesi sağlanmış ve kategoriler çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.8.4 Kategorilerin Ve Kodların Oluşturulması

Kategorilerin oluşturulmasında görüşmede kullanılan sorular göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin ‘Sınıfınızdaki engelli öğrencinin göstermiş olduğu olumlu davranışlar nelerdir?’ sorusuna verilecek cevaplar için ‘Olumlu davranışlar’ kategorisi oluşturulmuştur. Daha sonra verilen cevaplar doğrultusunda ayrıca açılması gereken kategoriler belirlenmiş ve kodlanmıştır. Toplam 12 kod oluşturulmuştur.

Aşağıda verilerden elde edilen kategoriler ve kodlar listesi yer almaktadır.

Kodlar Ve Kategoriler

Ö.D.Ö	= Öğretmenlerin Demografik Özellikleri
E.Ö.O.D.	= Engelli Öğrencilerin Olumlu Davranışları
Ö.O.D.İ.U.T	= Öğretmenlerin Olumlu Davranışlar için Uyguladıkları Teknikler
Ö.Ö.B.T.	= Öğretmenlerin Ödülleri Belirleme Teknikleri
K.Ö.Ö.İ.Ö.O.O.B.Y	= Öğretmenlerin Kullandıkları Ödüllerin Öğrenci için Ödül Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yaptıkları
Ö.E.Ö.K.Ö.Y	= Öğretmenlerin Engelli Öğrenciler İçin Kullandıkları Ödüllerin Yararları
Ö.Ö.K.S	= Öğretmenlerin Ödülleri Kullanma Sıklığı
E.Ö.P.D	= Engelli Öğrencilerin Problem Davranışları

Ö.P.D.K.Y	= Öğretmenlerin Problem Davranışlar için Kullandıkları Yöntemler
Ö.E.C.Y	= Öğretmenlere göre Eğitimde Cezanın Yeri
Ö.K.C.T.B.Y	=Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri
Ö.K.C.T	= Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri
Ö.C.T.K.S	= Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı
Ö	= Öneriler

3.8.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliliği ve güvenirliliği için, görüşme formu oluşturulurken 2 Özel Eğitim Profesörü ve Eğitim Bilimleri bölümünden Araştırma Teknikleri dersini yürüten 2 Yardımcı Doçentin görüşü alınarak oluşturulmuştur.

Görüşme formu hazırlandıktan sonra bir pilot çalışma yapılmıştır. Bütün soruların işlerliği bulunmuştur. Daha sonra kasetlere kaydedilen veriler özel eğitim bölümünde görevli bir uzman tarafından dinlenmiş veri dökümü ile kasetler arasındaki uyumun % 100 doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Alt temaların oluşturulmasında yine uzman görüşüne başvurulmuştur. Veri dökümlerine sayfa numaraları verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde görüşme yapılan kaynaştırma ve özel sınıf öğretmenlerinin verdikleri bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları aşağıda belirtilen 14 başlık altında toplanmıştır

1. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri
2. Engelli Öğrencilerin Olumlu Davranışları
3. Öğretmenlerin Olumlu Davranışlar için Uyguladıkları Teknikler
4. Öğretmenlerin Ödülleri Belirleme Teknikleri
5. Öğretmenlerin Kullandıkları Ödüllerin Öğrenci için Ödül Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yaptıkları
6. Öğretmenlerin Engelli Öğrenciler İçin Kullandıkları Ödüllerin Yararları
7. Öğretmenlerin Ödülleri Kullanma Sıklığı
8. Engelli Öğrencilerin Problem Davranışları
9. Öğretmenlerin Problem Davranışlar için Kullandıkları Yöntemleri
10. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri
11. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri
12. Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı
13. Öğretmenlere göre Eğitimde Cezanın Yeri
- 14.Öneriler

4.1. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Tablo 2. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

ÖĞRETMENLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ								
SAYI	KODADI	CİNSİYETİ		SINIFINDAKİ ENGELLİ ÇOCUK SAYISI	KAÇ YILDIR ÇALIŞIYOR	ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ PROGRAM		MEZUN OLDUĞU KURUM
		K	E			Katılmış	Katılmamış	
ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	1	PINAR	+		11	4	+	Eğitim programları
	2	NİDA	+		10	3		Özel Eğitim Mezunu
	3	GÜL	+		8	5		Özel Eğitim Mezunu
	4	ÇAKIR		+	12	3	+	Eğitim programları
	5	ÜMİT		+	6	3		Özel Eğitim Mezunu
	6	FATMA	+		9	5		Özel Eğitim Mezunu
	7	İSMAİL		+	10	1	+	Eğitim Enstitüsü Önlisans
	8	MERYEM	+		8	9	+	Ziraat Fakültesi
	9	ALİ		+	5	4	+	Eğitim programları
	10	HATİCE	+		10	4	+	Özel Eğitim Mezunu
KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	11	SEDEF	+		1	1	+	Sınıf Öğretmeni
	12	SELİM		+	2	6		Yapı Öğretmeni
	13	NAZLI	+		3	6	+	Sınıf Öğretmeni
	14	FAZİLET	+		1	2		Lisans tamamlama
	15	AYŞE	+		1	3	+	Sınıf Öğretmeni
	16	MÜGE	+		1	1	+	Lisans tamamlama Önlisans
	17	CEREN	+		2	1		Sınıf Öğretmeni
	18	ZEYNEP	+		1	3		Eğitim Enstitüsü
	19	İLYAS		+	1	3		Sınıf Öğretmeni
	20	ŞEBNEM	+		2	1		Sınıf Öğretmeni

Tablo 2’ incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin 14’ünün bayan 6’sında bay olduğu ve araştırmaya katılan öğretmenlerin 10 tanesi ilköğretim 1. kademedeki sınıf öğretmenliği yaptığı 10 tanesinin de özel sınıfta özel eğitim öğretmenliği yaptığı görülmektedir. Kaynaştırma sınıfındaki engelli öğrenci sayısı en az 1 en fazla 3’tür. 10 kaynaştırma sınıfındaki toplam öğrenci sayısı 16’dır.

Özel sınıftaki öğrenci sayıları en az 5 en fazla 12'dir. 10 özel sınıftaki toplam öğrenci sayısı 89'dur. Kaynaştırma öğretmenlerinin engelli öğrencilerle çalıştıkları yıl sayısı 1 yıl ile 6 yıl arasında değişmektedir. Özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencilerle çalıştıkları yıl sayısı da 1 yıl ile 9 yıl arasında değişmektedir.

Kaynaştırma öğretmenlerinden 4 tanesi özel eğitim ile ilgili programlara katılmış, 6 tanesi de özel eğitim ile ilgili hiçbir programa katılmamıştır. Özel sınıf öğretmenlerinden 4 tanesi özel eğitimle ilgili programlara katılmış. 6 tanesi özel eğitim ile ilgili hiçbir kursa ya da programa katılmamıştır.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin mezun oldukları kurumlara bakıldığında 6 tanesi Eğitim Fakültelerinin sınıf öğretmenliğinden mezun olduğu, 2 tanesi Açık öğretim Lisans Tamamlama 1 tanesi Eğitim Enstitüsü ve 1 tanesinin de Yapı Öğretmenliği mezunu olduğu görülmektedir.

Özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin mezun oldukları kurumları bakıldığında 5 tanesinin üniversitelerin özel eğitim alanından mezun olduğu, 3 tanesinin eğitim programları mezunu olduğu 1 tanesinin Eğitim enstitüsü ön lisans 1 tanesinin de Ziraat Fakültesi mezunu olduğu görülmektedir.

4.2. Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Öğretmenlerinin Ödül Uygulamaları

4.2.1. Engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar

Tablo-3 Engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRENCİLERİNİN OLUMLU DAVRANIŞLARI	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OLUMLU DAVRANIŞLARI	f	%
Kurallara uyma ,uyumlu olma	8	27	İzin alma (parmak kaldırma)	10	29
İzin alma(parmak kaldırma kapıyı çalarak içeri girme)	6	20	Kurallara uyma(dersi dinleme, düzgün oturma zil çaldığında sınıfa girme)	9	26
Görevleri yapma(ödev yapma derse katılma)	6	20	Görevleri yapma (ödev yapma derse katılma)	3	9
Sorumluluk alma	3	10	Yardımlaşma paylaşma	3	9
İyi arkadaşlık ilişkisi kurma	2	7	Konuşabilme	2	6
Etkinliklere katılma	1	3	Sevgi Saygı gösterme	2	6
Yardımlaşma	1	3	Büyüklerin küçüklere örnek olması	1	3
Yaramazlık yapmama	1	3	Sempatik olma	1	3
Gayret gösterme	1	3	Selamlaşma	1	3
Okumalarında gelişme	1	3	Kendini ifade edebilme	1	3
			Hayatı sevmeye	1	3
			Kendilerini kabul etme	1	3

Tablo 3’te kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin “Sınıfınızdaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar nelerdir? “ sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplara ilişkin oluşturulan kod başlıkları aşağıda verilmiştir.

Kaynaştırma öğretmenleri engelli öğrencilerin göstermiş oldukları olumlu davranışları olarak; kurallara uyma uyumlu olma 8, izin alma (parmak kaldırma, kapıyı çalarak içeri girme) 6, görevleri yapma (ödev yapma, derse katılma) 6, sorumluluk alma 3 , iyi arkadaşlık ilişkisi kurma 2, etkinliklere katılma 1, yardımlaşma 1 , yaramazlık yapmama 1, gayret gösterme 1, okumalarında gelişme 1 şeklinde olumlu davranışların olduğunu belirtilmişlerdir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Selim görüşünü “*aldıklar görevi kesinlikle yerine getiriyorlar. Sorumluluk sahibiler sınıf düzenini bozmuyorlar ödevlerini yapıyorlar*” şeklinde ifade etmiştir (G.S/S.3).

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Fazilet görüşünü “*söylenenleri yapıyor, ödevlerini yapıyor ve sorumluluk alır*” şeklinde ifade etmiştir (G.F/S.29).

Müge öğretmen ise “*hiçbir olumsuz davranışını görmedim. Parmak kaldırır, izin ister, içeriye girerken kapıyı tıkladır.*” şeklinde cevaplamıştır.(G.M./S.31)

Özel sınıf öğretmenleri, sınıflarındaki engelli öğrencilerin göstermiş oldukları olumlu davranışlar olarak; izin alma (parmak kaldırma) 10, kurallara uyma (dersi dinleme, düzgün oturma zil aldığında sınıfa girme) 9, görevleri yapma (ödev yapma derse katılma) 3, yardımlaşma paylaşma 3, konuşabilme 2, sevgi saygı gösterme 2, büyüklerin küçüklere örnek olması 1, sevecilik olma 1, selamlaşma 1, kendini ifade edebilme 1, hayatı sevmek 1, kendilerini kabul etme 1 gibi davranışların olduğunu belirtmişlerdir.

Özel eğitim sınıf öğretmenlerinden Çakır bu soruya ‘ *Denilen şeyi yapma, çaba gösterme, iyi geçinme, büyüklerin küçükleri örnek olmaları.....* ‘ şeklinde cevaplamıştır. (G.Ç/S.5)

Nida öğretmen bu soruya “*Söz alarak konuşma, izin almadan yerinden kalkmama, yardımlaşma, paylaşma en sevdiğim özellikleri olumsuz pek çok davranış yok.*” şeklinde açıklama yapmıştır. (G.N/S.17)

Ali öğretmen ise “ *Gayet sevecilikler ders çıkışlarında iyi teneffüsler öğretmenim, güneydin öğretmenim deme... kendini ifade etme becerileri ya da günlük yaşamdaki sosyal becerileri gösterirler.*” şeklinde açıklama yapmıştır. (G.A/S.49)

Hatice öğretmen ise “*Kendilerini kabul etmişler, özürlerini kabul etmişler, hayat dolular bu yüzden onlarla çalışma daha zevkli oluyor*” şeklinde açıklama yapmıştır. (G.H/S.55)

Özel eğitim sınıfı öğretmenleri ve kaynaştırma sınıfı öğretmenleri engelli öğrencilerinin göstermiş olduğu olumlu davranışlara bakıldığında; Her iki sınıftaki öğrencilerinde göstermiş olduğu olumlu davranışlardan izin alma, kuralara uyma, görevleri yapabilme gibi davranışlar benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte özel sınıftaki engelli öğrencilerin engel durumlarının biraz daha ağır olmasından dolayı özel sınıf öğretmenleri olumlu davranışlar arasında, konuşabilme, selamlaşma, kendini ifade edebilme, hayatı sevmeye ve kendilerini kabul etme gibi olumlu davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

4.2.2. Öğretmenlerin Olumlu Davranışların Artması Ve Kalıcı Olması İçin Uyguladıkları Teknikler

Tablo-4 Öğretmenlerin Olumlu Davranışlar Artırmak Uyguladıkları Teknikler

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Sözel pekiştireçler (Aferin ,çok güzel deme)	12	41	Sözel pekiştireçler (Aferin ,çok güzel, iyi deme teşekkür etme)	8	30
Nesnel pekiştireçler(kalem, silgi alma ,not defteri verme)	6	21	Yiyecek ödülü(Şeker verme, çikolata verme)	6	22
Sosyal pekiştireçler (sarılma, alkışlatma baş okşama, öpücük kondurma, örnek gösterme, oyun oynatma)	5	17	Sembol pekiştireçler verme(Yıldız verme, gülen adam sembolü sembol Pek. Tablo kullanımı)	4	15
Sembol pekiştireçler verme(Deftere yıldız ,yıldız takma, puan verme)	4	14	Nesnel pekiştireçler(kalem, silgi, defter alma)	4	15
Yiyecek pekiştireçleri verme (Çikolata)	1	3	Sosyal pekiştireçler(Her ay örnek öğrenci seçme, top oynatma)	2	7
			Sevildiğini anlamasını sağlama	1	4
			Hayatın olumlu yönlerini gösterme	1	4
			Ödev kontrolü	1	4

Tablo 4 incelendiğinde kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencilerin gösterdikleri olumlu davranışların artması ve kalıcı olması için, **Kaynaştırma öğretmenleri** engelli öğrencilerinin olumlu davranışlarının artması için; Sözel pekiştireçler (Aferin, çok güzel deme) 12, Nesnel pekiştireçler (kalem, silgi alma ,not defteri verme) 6, Sosyal pekiştireçler (Sarılma, alkışlatma, baş okşama, öpücük kondurma, örnek gösterme, oyun oynatma) 5, Sembol pekiştireçler

verme(Deftere yıldız,yıldız takma, puan verme) 4, Yiyecek pekiştireçleri verme (Çikolata) 1, şeklinde kullandıkları ödülleri belirtmişlerdir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Selim bu soruya “Onlara *aferin gibi olumlu sözler kullanıyorum. Not defteri veriyorum. Not defteri elimde bir hayli oluyor ben de bunu veriyorum*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.S/S.3).

Zeynep öğretmen de bu soruya “*Öğrenci ile sürekli ilgilenemiyorum, gerektiği gibi ödül falan da vermiyorum, özel ilgilenmek gerekiyor.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.Z/S.37).

Sedef öğretmen ise “*dikkat çekiyorum öğrencilere bakın arkadaşınız ne güzel cevap verdi diyorum örnek gösteriyorum*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.S/S.1).

Ayşe öğretmen ise “*ödül tablosu hazırladım. Hem engelli öğrenciye hem de normal öğrenciye uyguluyorum. Çok faydası oluyor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.A./S.26).

Özel sınıf öğretmenleri sınıflarındaki engelli öğrencilerin olumlu davranışlarının artması ve kalıcı olması için, sözel pekiştireçler (aferin,çok güzel,iyi deme teşekkür etme) 8, yiyecek ödülü (şeker verme, çikolata verme) 6, sembol pekiştireçler verme (yıldız verme, gülen adam sembolü, sembol pek. tablo kullanımı) 4, nesnel pekiştireçler (kalem, silgi, defter alma), sosyal pekiştireçler (Her ay örnek öğrenci seçme, top oynatma) 2, sevildiğini anlamasını sağlama 1, hayatın olumlu yönlerini gösterme 1, ödev kontrolü 1, şeklinde açıklama yapmışlardır.

Özel sınıf öğretmenlerinden Çakır bu soruya “*davranışın devamı için pekiştireç veriyoruz. Aferin diyorum, arkadaşların yanında yiyecek ödülü veriyorum.pano çeşitlerinde sembol pekiştireç veriyoruz.gülen adam yıldız ve ağlayan adam panolarım var.*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ç/S.5).

Fatma öğretmen ise “*.....kuralları ders başında açıklıyorum.diğer arkadaşlarına bakın arkadaşınız böyle yaptı ödülü kaptı diyorum.*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.F/S.11).

İsmail öğretmen bu soruya “ *Önce çocuğu sevmek gerekiyor. Sıkmadan öğretmeye çalışıyorum. Sevildiğini anlamasını sağlıyorum*” şeklinde cevap vermiştir.(G.İ/S.52)

Ali öğretmen de “*sürekli olmasa da belli bir miktarda öğrencilerden para topluyoruz, bununla çikolata alıyoruz iyi davranışları yapanlar soruları cevaplayanlara veriyorum*” şeklinde bir cevap vermiştir.(G.A/S.49)

Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki engelli öğrencilerin göstermiş oldukları olumlu davranışları artması ve kalıcı olması için uyguladıkları teknikler incelendiğinde genel olarak sözel pekiştireçler, nesnel pekiştireçler, sosyal pekiştireçler, yiyecek ödülleri kullandıkları görülmektedir. Ayrıca ve özel sınıf öğretmenlerinin sembol pekiştireç tablosu kullanarak olumlu davranışları artırmaya çalıştıkları görülmektedir. Kaynaştırma öğretmenlerinden bazılarında yıldız ve puanlara sistemi uyguladıkları görülmektedir. Ayrıca kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin ve özel sınıf öğretmenlerinin en çok sözel pekiştireçler kullandıkları görülmektedir.

.

4.2.3. Öğretmenlerin Ödülleri Belirleme Teknikleri

Tablo- 5 Ödülleri Belirleme Teknikleri

KAYNAŞTIRMA ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Gözlem yoluyla	5	50	Gözlem yoluyla	8	42
Ailelerden sorarak	3	30	Öğrencinin kendisinden	4	21
Anket yapma	1	10	Aileden sorarak	3	16
Hiç bir şey yapmama	1	10	Öğrencinin ihtiyaçlarına göre	3	16
			Pekiştireç listesi ile	1	5

Tablo 5’ e bakıldığında **Kaynaştırma öğretmenleri** engelli öğrencileri için kullanacakları ödülleri; gözlem yoluyla 5, ailelerden sorarak 3, anket yapma 1, Hiç bir şey yapmama 1, şeklinde belirlemektedirler.

Ceren öğretmen “*Sınıf ortamında normal öğrencilerim üzerinde etkili olan ödüller bu öğrencilerim içinde etkili oluyor. Onlar içinde kullanıyorum.*” açıklamasını yapmıştır (G.C/S.43).

Ayşe öğretmen bu soruya “*Anket yaptım, aileleri uyguladım. Rehberlik gereği de öğrencileri tanımak için bazı teknikler vasıtasıyla belirledim.*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.A/S.26).

Nazlı öğretmen “*....kendi gözlemlerimle çocuğun nelerden hoşlandığını belirliyorum*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.N/S.20).

İlyas öğretmen ise “*yarışmalarda basit oyunlar oynatıp seviyesine uygun öğrencilerle oynatıp başarılı olduğunda alkışla ödüllendiriyoruz.*” Şeklinde açıklama yapmıştır (G.İ/S.40).

Özel sınıf öğretmenleri engelli öğrencileri için kullanacakları ödülleri; gözlem yoluyla 8, öğrencinin kendisinden sorarak 4, öğrencinin ihtiyaçlarına göre 3, ailelerden sorarak 3, pekiştireç listesi hazırlayarak 1, şeklinde açıklama yaptıkları görülmektedir.

Fatma öğretmen bu soruya” *Sınıf içindeki gözlemlerim neticesinde belirliyorum, öğrencileri tanıyabiliyoruz, kantin olduğu için nelerden hoşlandığını görüyoruz.*” şeklinde açıklama yapmıştır(G.F/S.11)

İsmail öğretmen de “*Kendi gözlemlerime göre belirliyorum. Bir de ben ödül verdiğimde hepsine veriyorum. Kalem verdiğimde hepsine veriyorum.*” Şeklinde açıklama yapmıştır(G.İ/S.52).”

Meryem öğretmen “*Çocuğun özelliklerine göre belirliyorum. Mesela E. yeme içmeyi çok seviyor. Ona kalem vermiyorum, A. kalemi çok seviyor. Yani onların özelliklerine göre belirliyorum.*” şeklinde açıklama yapmıştır(G.M/S.34).

Nida öğretmen ise “*Kendilerine soruyorum, aileye dönem başında gönderdiğim tanıma formu vardı. Formda istediklerimi belirledim*” Şeklinde açıklama yapmıştır (G.N/S.17).

Tablo 5’ ten öğretmenlerin engelli öğrenciler için kullandıkları ödülleri belirleme tekniklerine bakıldığında; kaynaştırma sınıfı ve özel sınıfı öğretmenleri

ödülleri belirlemek için en çok gözlem yoluyla ve ailelerden sorarak öğrenmeye çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca bazı özel sınıf öğretmenlerinin öğrencinin kendisinden, pekiştireç listesi kullanarak ve çocuğun ilgisini göz önünde bulundurarak ödülleri belirlemekle çalıştıkları görülmektedir. Bu da özel sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine göre daha fazla yola başvuruyla ödülleri belirlemeye çalıştıklarını göstermektedir.

4.2.4. Öğretmenlerin Kullandıkları Ödüllerin Öğrenci için Ödül Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yaptıkları

Tablo-6 Ödül Belirlemek İçin Yapılanlar

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Davranışlarından	4	50	Memnuniyetinden	2	29
Oturma şeklinden	1	13	Çocuktaki etkisinden	2	29
Soru sormasından	1	13	Olumlu davranışın artmasından	1	14
Ödülden sonra tebessüm etmesinden	1	13	Gözlemleyerek	1	14
Sevinmesinden	1	13	Gösterdiği tepkiden	1	14

Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin “Engelli öğrencileriniz için kullandığınız ödüllerin çocuk için ödül olup-olmadığını belirlemek için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara incelendiğinde; davranışlarından 4, çocuğun oturma şeklinden 1, soru sormasından 1, ödülünden sonra tebessüm etmesinden 1, sevinmesinden 1, çocuğun hoşlanmasından 1 şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinden Sedef öğretmen “ *Nasıl anladığımı soruyorsanız onun oturduğundan, daha sonraki derste konuyla ilgili soru soruyor, ödülünden sonra tebessüm etmesinden anlıyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.1).

Şebnem öğretmen “*Çocuklara puanlama sistemi uyguladığımız için ben bu kadar puan aldım diyor. Yani davranışlardan bu belli oluyor. Kendilerini*

yanımda çok rahat ifade ediyorlar. Kızdıklarında ve sevindiklerinde belli ediyorlar” şeklinde cevap vermiştir (G.Ş/S.46).

Canan öğretmen ise “ *Çocukların davranışları üzerindeki etkiye bakıyorum. Eğer olumlu etki göstermiş ise yararlı olduğunu düşünüyorum. Yararlı değilse ödülü değiştiriyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.C/S.43).

Müge öğretmen de “*Bu çocukların bence sevgi gereksinimi var. Çocuğun anne-babası çalışıyor. Maddi bakımdan iyiler fakat sevgi eksikliğinden dolayı olumsuz davranışları gösteriyorlar*” şeklinde cevap vermiştir (G.M/S.31).

Özel sınıf öğretmenleri “Engeli öğrencileriniz için kullandığınız ödüllerin çocuk için ödül olup-olmadığını belirlemek için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; memnuniyetinden 2, çocuktaki etkisinden 2, ailenin konuşmasından çıkarım yaparak 1, gösterdiği tepkiye göre 1, çocuğu motive edip-etmemesine bakarak 1, olumlu davranışların artmasından 1, davranış sürekliliğine bakarak 1, gözlemleyerek 1 şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Gül öğretmen “*Çocuk için kullandığım ödülün etkili olduğunu gördüğümde ödül veriyorum. Özel olarak bir çaba sarf etmiyorum. Aileler geldikleri zaman konuşmalarından çıkarımlar yapıyorum*” şeklinde açıklama yapmıştır.(G.G/S14) Çakır öğretmen ise “*Zamanla ortaya çıkıyor. Çocuklara göre verdiğim ödüller değişiyor. Bazı öğrenciler saçının okşanmasından, bazıları yiyeceklerden hoşlanıyor. Eğer verdiğim ödül çocuğu derse motive ediyorsa bu bana göre bir ödüldür*” şeklinde cevap vermiştir (G.Ç/S.5).

Ali öğretmen de “*Çocuğun davranışları üzerindeki etkiye bakıyorum. Çocuğa, yaptığı ödevi kontrol ettiğimde eğer imza atmazsam çocuk ne olur öğretmemim bana imza at diyor ben de bunun pekiştireç olduğunu görüyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.A/S.49).

Tablo 6’dan öğretmenlerin engelli öğrenciler için kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödül olup olmadığını belirlemek için neler yapıyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; kaynaştırma sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin

çocukların davranışlarından öğrencinin sevinmesinden, memnuniyetinden ve gösterdiği tepkilerden verdikleri şeylerin ödül olup olmadığını anlayabildiklerini belirtmişlerdir. Bir özel sınıf öğretmeni ise ailenin konuşmasından çıkarımlar yaparak öğrenciye verdiği şeylerin ödül olup olmadığını anladığını belirtmiştir.

4.2.5. Öğretmenlerin Engelli Öğrenciler İçin Kullandıkları Ödüllerin Yararları

Tablo- 7 Ödüllerin Yararları

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Cesaretlenme(kendine güven)	3	27	Olumlu davranışlarda artma ve süreklilik	6	40
Derse katılımın artması	3	27	Derse katılım, derse devam	5	33
Olumlu davranışlarda artma	3	27	Motive olma	3	20
Motive olma	2	18	Mutlu olma	1	7

Tablo 7’den **kaynaştırma öğretmenlerinin** “Engelli öğrencileriniz için kullandığınız ödüllerin ne tür yararlar sağladığını düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; kullanılan ödüllerin, cesaretlenme (kendine güven) 3, derse katılımın artması 3, olumlu davranışlarda artma 3, motive olma 2, gibi faydalar sağladığını belirtmişlerdir.

Nazlı öğretmen ödülün faydaları hakkında “Çocuğun olumlu davranışlarının gelişmesinde çok faydalı oluyor, ama akademik davranışlarını geliştirmek çok kolay değil, birebir çalışmak gerekiyor. Artı zaman ayırmak gerekiyor. Onda da çocuğun teneffüsünü almak zorunda kalıyoruz. Bunda da fayda olmuyor. Kaynaştırma eğitiminin faydası yok. ” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.N/S.21).

Fazilet öğretmen ise “Çocuk motive oluyor, çalışmalarını daha itinalı yapıyor, sorumluluk duygusu pekişiyor, normal çocuktan farklı olmadığını anlıyor, sosyalleşiyor” şeklinde açıklama yapmıştır (G.F/S.30).

Ayşe öğretmen ise “*...öğrencimde içe kapanıklık var. Ödül yoluyla bunun bir nebze ortadan kalktığına inanıyorum*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.A/S.27).

Ceren öğretmen ise “*Daha motive oluyorlar, sınıf kurallarına uyuyorlar, arkadaşlarıyla uyum içinde davranıyorlar*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.C/S.44).

Özel sınıf öğretmenleri de “Ödülün faydaları ile ilgili verdikleri cevaplara bakıldığında ; olumlu davranışlarda artma ve süreklilik 7, derse katılım-derse devam 5, motive olma 3, mutlu olma 1, problem davranışın ortaya çıkmasında azalma olması 1, gibi faydalar sağladıkların belirtmişlerdir.

Gül öğretmen soru ile ilgili “*Olumlu davranışlarda artma oluyor. Bazen de alışkanlık yapabiliyor. Çocuk davranışı sadece çikolata için yapıyor. Çocuk rüşvete de alışabiliyor*” şeklinde cevap vermiştir (G.G/S.15).

Çakır öğretmen de “*Derse devamı, derse katılımı sağlıyor. Ailesiyle verdiğim ödevlere katılımı oluyor. Özel eğitimde ödülsüz ve pekiştirecsiz ilerlemek çok zor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ç/S.6).

Ümit öğretmen de “*Problem davranışın ortaya çıkma olasılığını yok edebiliyoruz kazandırmak istediğimiz davranışı bu sayede daha kolay kazandırabiliyoruz. Parmak kaldırma davranışını daha çabuk öğretebiliyoruz.*” şeklinde bir cevap vermiştir (G.Ü/S.9).

Meryem öğretmen ise “*daha çabuk öğrenmeye başlıyorlar, olumlu davranışları artıyor, ödülü kazanacağım diye daha çok çaba gösteriyor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.M/S.35).

Tablo 7’den engelli öğrenciler için kullanılan ödüllerin sağladığı yararlar incelendiğinde ; engelli öğrencilerin olumlu davranışlarında motive olma, derse katılma-derse devam, kendine güven, sosyalleşme, kurallara uyma, arkadaşla iyi geçinme gibi birçok yararının olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca özel sınıftaki öğretmenlerin öğrencilerine problem davranışların ortaya çıkmasında azalma, olumsuz davranışların olumluya dönmesi, okula gelme isteğinde artma gibi yararlarının da olduğu görülmektedir.

4.2.6. Öğretmenlerin Ödülleri Kullanma Sıklığı

Tablo-8 Ödülleri Kullanma Sıklığı

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	F	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Belli bir süre yok...	8	42	Belli bir süre ve sıklık yok...	8	57
Her olumlu davranıştan sonra...	5	26	Arkadaşlardan farklı davranış sergilediğinde	1	7
Aklıma geldiğinde...	1	5	Gerektiğinde...	1	7
Ödev yaptığında...	1	5	Öğrencinin performansına göre...	1	7
Kitap okuduğunda...	1	5	Akademik beceri isteyen derslerde...	1	7
Ara vermeden...	1	5	Sosyal pekiştirenleri sürekli kullanma ...	1	7
Gerektiğinde...	1	5	Baş okşama ve yiyecek ödülü iki günde bir kullanma...	1	7
Derse Göre Değişir	1	5			

Tablo 8’de **kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** “ödülleri ne kadar süre ve sıklıkta kullanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ; Belli bir süre yok 8, her olumlu davranıştan sonra 5, aklıma geldiğinde 1, ihtiyaç gördüğümde 1, ödev yaptığında 1, ara vermeden 1, gerektiğinde 1, derse göre değişir 1 şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Selim öğretmen bu soruya “Çocuklara ödül vermek için özel bir gayret sarf etmiyorum. Bazen aklıma geldiği zaman bazen hiç söylemeden veriyorum. Yoksa çocuklarda şöyle bir gelişme oldu şöyle bir ödül vereyim diye bir düşünce olmuyor. Aklıma geldikçe ödül veriyorum” şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.4).

Ayşe öğretmende” düzenli olarak kullanmıyorum 10 günde 5 günde bir kullanıyorum. Değişken zaman aralıkları ile kullanmıyorum. Sene bazında sene sonuna kadar kullanıyorum ara vermeden “şeklinde açıklama yapmıştır (G.A./S.27).

Ceren öğretmende “Gerektiği ölçüde olumlu davranışlar gösterdiklerinde kullanıyorum. Sınıftaki ders saatlerine göre değişiyor” şeklinde açıklama yapmıştır(G.C /S.44).

İlyas öğretmende “Çokta kullanmıyorum çünkü öğrenci sürekli ödül için çalışıyor diye sürekli kullanmıyorum” şeklinde açıklama yapmıştır (G.İ /S.41).

Şebnem öğretmende “ *Bunun belli bir süresi yok. Bir günde 2,3 defa oluyor haftada 1 de oluyor ama 1 haftayı geçmiyor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ş /S.47).

Özel sınıf öğretmenleri ödülleri ne kadar süre ve sıklıkta kullanıyorsunuz sorusuna; Belli bir süre ve sıklık yok 8, arkadaşlarından farklı bir davranış sergilediklerinde1, gerektiğinde 1, olumlu davranıştan sonra 1, akademik becerisi isteyen derslerde 1, öğrencinin performansı göre 1, sosyal pekiştireçleri sürekli kullanma 1, bas okşama ve yiyecek ödülünü iki günde bir kullanma 1, şeklinde cevap vermelidir.

Nida öğretmen “*Düzenli bir şey yok yiyecek ödülünü her zaman vermiyorum sözel ödülleri hemen hemen her zaman veriyorum. Yiyecek ödülünü de genelde haftanın son günü veriyorum*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.N /S.18).

Gül öğretmen “*öğrencinin durumuna ve derse göre belirlemeye ve ödül vermeye çalışıyorum belli süre ve sıklık yok*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.G /S.15).

Fatma öğretmende “ *aferin gibi sosyal pekiştireçleri sürekli kullanıyorum basını okşama yiyecek ödülleri çok fazla kullanıyorum günde bir-iki defa kullanıyorum yani bunların sürekliliği yoktur*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.F /S.12).

İsmail öğretmende “*belli bir süre ve sıklık yok bu ödülleri kalem, defter, silgi bittikçe veriyorum*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.İ /S.53).

Ali öğretmende “*sık sık kullanmıyorum sık kullandığımda çocuk için bir şey ifade etmiyor normal beceri derslerinde eksiği varsa onda kullanıyorum. Genel akademik beceri derslerinde zihin engelli çocukların büyük sorunları var bu sorunları aşmak için daha çok bu derslerde kullanıyorum*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.A /S.50).

Tablo 8’den Kaynaştırma Sınıfı ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrenciler için kullandıkları ödülleri kullanma süresi ve sıklığına bakıldığında; hem kaynaştırma sınıfı hem de özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödülleri belli bir süre ve sıklıkta kullanmadıkları açık bir şekilde görülmektedir. Buda öğretmenlerin öğrenciler için kullandıkları ödülleri belli bir plan dâhilinde kullanmadıkların, kullanılan ödüllerin de sağlıklı bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir

4.3. Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Sınıf Öğretmenlerinin Ceza Uygulamaları

4.3.1. Problem Davranışlar

Tablo-9 Engelli öğrencilerin problem davranışlar

KAYNAŞTIRMA SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Arkadaşını şikayet etme, vurma , rahatsız etme,yüzünü cırmalama	4	21	Vurma ,bağırma,sataşmak, kavga etme	8	22
Arkadaşlarının eşyasını almak	3	16	Ayakta gezinmek	3	8
İçe kapanıklık	2	11	Derse geç gelmek	3	8
Anlayamamak, kavrayamamak	2	11	Küfür etmek	2	5
Yerine oturmamak	1	5	Dersten dışarı çıkmak	2	5
Yersiz istekler	1	5	Ödev yapmamak	2	5
Kurallara uymamak	1	5	Arkadaşlarının kemerlerini sökme	2	5
Ayakta gezinmek	1	5	İzinsiz konuşmak	2	5
Ders çalışmamak	1	5	Kalem kırmak	1	3
Alt ıslatma	1	5	Ağlamak	1	3
Hırçın olma	1	5	Sınıfa girmemek	1	3
Konuşmamak	1	5	Yazmamak	1	3
			Yersiz istekte bulunmak	1	3
			Okumama	1	3
			Şikâyet etmek	1	3
			Sosyal beceri eksikliği	1	3
			Kıskançlık	1	3
			Kızgınlık	1	3
			Yerinden kalkma	1	3
			Ders dinlememek	1	3
			Kafayı sağa sola çevirme	1	3

Tablo 9'dan **kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** “Sınıfınızdaki engelli bireylerin gösterdiği problem davranışlar nelerdir?” sorusuna verdiklerini cevaplara bakıldığında: Arkadaşını şikayet etme, vurma, rahatsız etme, yüzünü cırmalama 4, arkadaşının eşyasını alma 3, içe kapanıklılık 2, anlayamamak, kavrayamamak 2, dersle ilgisi olmayan soruları sorma 1, arkadaşını şikayet etme 1, ders çalışmamak 1, yerine oturmamak 1, yersiz isteklerde bulunmak 1, kurallara uymamak 1, ayakta gezinmek 1, altını ıslatmak 1, hırçın olmak 1, konuşmamak 1 gibi problem davranış sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Selim öğretmen soru ile ilgili ” *Yani şimdi bu çocukların olumsuz hiçbir davranışı yok sadece içe kapanık sosyal olarak kabul görmüyorlar sadece. Yoksa onlardan yana hiç bir problem davranışım olmuyor*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.S/S.4).

Nazlı öğretmen ise “ *Davranış olarak problem yok bazen normal çocuklarda daha çok görülüyor. Sadece akademik becerilerde var onda da hayli gayret gösteriyorlar. Normal dediğimiz öğrencilerde daha fazla problem davranış var* ” şeklinde açıklama yapmıştır (G.N/S.21).

Müge öğretmen ise “ *normal çocuğun problem davranışı var, bu çocuğun hiçbir problem davranışı yok yalnız ilgi eksikliği olduğu için arkadaşına dokunuyor sıkıldığı zaman arkadaşının kalemini alır.*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.M/S.32).

Tablo 9'dan **özel sınıf öğretmenlerinin** “ sınıfınızdaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışlar nelerdir.” Sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; Kavga etmek, vurma, bağırma, sataşmak 8, ayakta gezinmek 3, derse geç gelmek 2, dersten dışarı çıkmak 2, ödev yapmamak 2, küfretmek 2, parmak kaldırmadan konuşmak 2, şikayet etmek 1, yerinden kalkmak 1, arkadaşların kemerlerini sökmek 1, ders dinlememek 1, kalem kırmak 1, ağlamak 1, sınıfa girmemek 1, yazmamak 1, kafayı sağa sola çevirme 1, yersiz istekte bulunmak 1, okumamak 1, sosyal beceri eksikliği 1, kıskançlık 1, kızgınlık 1, gibi problemleri davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Gül öğretmen soru ile ilgili “ *aslında pek problem davranış yok üç yıldır bu okuldayım. Geçmişte yerinde oturmamak, teneffüslerde arkadaşlarına vurma,*

küfürölü konuşmak, arkadaşlarının kemerlerini sökme gibi davranışlar vardı” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.G/S.15).

Pınar öğretmen ise “ özellikle yurtta kalan öğrencilerde sevgi ihtiyacı var. Bu ihtiyaç karşılanmadığı için dikkat çekmeğe ilgi çekmeğe çalışıyorlar kavga ediyorlar. Vurma ve şikâyet davranışı çok fazla çok sataşıyorlar” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.P /S.24).

Çakır öğretmen ise “öğrenciye göre farklılık gösteriyor. Kavga, bağırma, çağırma, küfretme, ders dinlememe, kafayı sağ sola çevirme problem davranış çok” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.Ç /S.6).

Hatice öğretmen ise “kıskançlık var, toplumdan kendilerini soyutladıkları için kızgınlık var. Bunun dışında bir şey yok” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.H./S.55)

Her iki sınıftaki engelli öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlara bakıldığında; birçok problem davranış göze çarpmaktadır. Fakat özel sınıftaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışların hem daha çok hem de daha ağır olduğu görülmektedir. Bu durum özel sınıftaki engelli öğrencilerin engel(özür) durumunun daha fazla olması ile açıklanabilir.

4.3.2. Öğretmenlerin Problem Davranışlar için Kullandıkları Yöntemler

Tablo-10 Problem Davranışlar için Kullanılan Yöntemler

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	F	%
Öğrenci ile yüksek sesle konuşma	4	28	Sevdiği şeylerden mahrum bırakma, etkinlikten uzaklaştırma, teneffüse çıkarmama	6	30
Ben mesajı verme	1	7	Kurallara uymadıkların söyleme	3	15
Kaş göz ve mimik kullanma	1	7	(+)-(-) verme	1	5
Yöntem kullanmıyorum	1	7	Ayakta durdurmak	1	5
Arkadaşlarının yardımcı olmasını sağlama	1	7	Empati kurdurma	1	5
Tahtaya kalkıp sınıfa sırt dönme	1	7	Görmezden gelme	1	5
En önemli yöntem sevgidir	1	7	Üst sınıftan öğrencileri görevlendirme	1	5
Görmezden gelme	1	7	Aile ile görüşme	1	5
Oyuna katılma	1	7	Müdüre götürme	1	5
			Sembol pek. tab. Kullanma	1	5
			Çocukların yerlerini değiştirme	1	5
			Yemek vermeme	1	5
			Bağırma	1	5

Tablo 10'a göre **kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** “engelli öğrencilerimizin göstermiş olduğu problem davranışları ortadan kaldırmak için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz” sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında; Öğrenci ile konuşma 2, yüksek sesle konuşma 1, ben mesajı verme 1, kaş göz ve mimik kullanma 1, arkadaşlarının yardımcı olmasını sağlama 1, tahtaya kaldırıp sınıfa sırt döndürme 1, sevgi gösterme 1, görmezden gelme 1, oyuna katılma 1, arkadaşları ile konuşma 1, gibi cevaplar verdikleri görülmektedir.

Sedef öğretmen soru ile ilgili olarak “ceza veren biri değilim konuşarak kaldırmaya çalışıyorum beni çok üzüyorsunuz arkadaşlarınızın zamanını

alıyorsunuz diyorum. Öğrenci hemen ağlamaya başlıyor....” şeklinde açıklama yapmıştır (G.S /S.2).

Selim öğretmende bu soruya” *kullanmıyorum bu kadar”* şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.4).

Fazilet öğretmen “ *zaten ilçe kullanıyor bir şey yapmıyoruz. Zaten çocukta bunun farkında değil”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.F /S.30).

Müge öğretmende “ *tahtaya kaldırıyorum arkayı dön arkadaşlarını görme diyorum bu oyun haline geliyor. Bana göre en önemli yöntem sevgidir”* diye açıklama yapmıştır (G.M./S.32).

Özel sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; sevdiği şeylerden mahrum bırakma, etkinlikten uzaklaştırma, teneffüse çıkarmama 6, kurallara uymadıklarını söyleme 3, çocukların yerlerini değiştirme 1, + - vermek 1, ayakta durdurma 1, görmezden gelme 1, üst sınıftan öğrencileri görevlendirme 1, çocuğun ailesi ile görüşme 1, müdüre götürme 1, sembol pekiştireç tablo su kullanma 1, etkinlikten uzaklaştırma 1, yemek vermeme 1, tepkinin bedeli 1,bağırma 1, öğrenci ile konuşma 1, şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Gül öğretmen soru ile ilgili “ *yöntem deyince ben genelde kendi bildiğimi yaparım zarar vermeyecek şekilde çocuğa yaptığı davranışın nedenini sınıf önünde açıklamasını istiyorum sen arkadaşına vurdun arkadaşının canı acımıştır. Sana vursaydı ne yapardın? Gibi sorular soruyorum”* gibi cevaplar vermiştir (G.G /S.15).

Çakır öğretmende “... *Ailesi ile görüşme yapıyorum müdüre götürüyorum bak müdür seninle ilgileniyor hissi veriyorum”* açıklamasını yapmıştır (G.Ç /S.6).

Fatma öğretmen ise “..... *Ödevini bitirmeyen öğrenciye yemek vermeme”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.F/S.12).

Ali öğretmen ise “ *ödülleri kullanarak halletmeye çalışıyorum işte Mustafa sınıfa gidelim sınıfa geldiğinde aferin Mustafa geliyor belki bir süre geçtiğinde Mustafa buna devam ediyorsa bağırıyorum”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.A./S.50).

Öğretmenlerin problem davranışları ortadan kaldırmak için kullandıkları yöntemlere bakıldığında kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin en çok öğrenci ile konuşarak, ben mesajı vererek, kaş göz ve mimik kullanarak, arkadaşlarının yardımcı olmasını sağlayarak problem davranışları ortadan kaldırmaya çalıştıkları görülmektedir. Özel sınıf öğretmenlerinin de en çok sevdiği şeylerden mahrum bırakma, etkinlikten uzaklaştırma, teneffüse çıkarmama, kurallar uymadıklarını hatırlatma ve görmezden gelme gibi yöntemlere başvurdukları görülmektedir. Bir kaynaştırma sınıfı öğretmenin öğrenciyi tahta kaldırıp sınıfa sırtını dönmesini sağlaması ve bir diğer öğretmeninde yöntem kullanmıyorum demesi, bir özel sınıf öğretmenin de beslen saatinde problem davranış gösteren öğrenciye yemek vermeme gibi cezalara başvurusu öğretmenlerin problem davranışa uygun yöntemi belirleme ve kullanmada bazı sıkıntılar yaşadıklarını göstermektedir.

4.3.3. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri

Tablo-11 Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	F	%	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%
Çocuğun davranışlarına göre belirleme	3	30	Çocuğun özelliklerine göre	9	56
Sınıftaki gözlemlere göre	3	30	Aile ile görüşme	2	13
Engelliye karşı ceza kullanmama	3	30	Öğrenci ile görüşerek	2	13
Teknik kullanıyorum	1	10	Duruma göre davranma	1	6
			İhtiyaca göre	1	6
			Belirlemiyoruz	1	6

Tablo 11'den **kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** sınıftaki engelli öğrencilerimizin gösterimiz olduğunu problem davranışlar için kullanacağını ceza tekniklerini nasıl belirliyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; Çocuğun davranışına göre belirleme 3, sınıftaki gözlemlerine göre belirleme 3,

engelliye karşı ceza kullanmama 3, teknik kullanmıyorum 1 şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Ceren öğretmen soru ile ilgili “*öğretmenlerimin özür durumlarının farklı olmasından dolayı ve benimde bunların eğitimi ile ilgili fazla bir bilgim olmadığından dolayı sadece sınıftaki gözlemlerime dayanarak belirliyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.C/S.44).

İlyas öğretmen “*engelli öğrenciye karşı ceza kullanmıyorum çünkü kullandığım zaman arkadaşları arasında daha da rencide oluyorlar zaten durumları da belli*” şeklinde cevap vermiştir (G.İ/S.41).

Selim öğretmen ise “*ceza tekniği kullanmıyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.4).

Sedef öğretmen “*zaten öğrencinin durumu belli bir engelli var buna nasıl bir ceza uygulaya bilirim ki söylediğim gibi mimiklerimle, sevgimi eksilteceğimi söylemekle, beni üzdüklerini söylüyorum. Bu şekilde ceza olabilir onlara kıyamıyorum o kadar anormal değiller*” şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.2).

Tablo 11’den **Özel sınıf öğretmenleri** de sınıftaki engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu problem davranışlar için kullanacağınız ceza tekniklerini nasıl belirliyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; Çocuğun özelliklerine göre 9, öğrenci ile görüşme 2, aile ile görüşme 2, duruma göre davranma 1, ihtiyaca göre 1, belirleyemiyoruz 1, şeklinde cevap vermişlerdir.

Pınar öğretmen soru ile ilgili olarak “*Belirleyerek girmiyoruz. Duruma göre hareket ediyoruz. Bunlar çok bilinçli davranışlar değil*” şeklinde cevap vermiştir (G.P/ S.24).

Çakır öğretmende “*babadan gelen teknikler var, ceza çocuk için caydırıcı olmalı, çocuğun durumuna göre değişiyor. Bir öğrencim var t.v izlemekten onu ancak dedesi kaldırıyor. Dedesi ile görüşmem onun için en büyük cezadır. Cezanın nerede nasıl kullanılacağını az çok kestirebiliyoruz*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ç/S.6).

Ümit öğretmen” *çocuğun ilgilerini bildiğim için ilgileri doğrultusunda yapıyorum*” şeklinde bir açıklama yapmıştır (G.Ü/S.9).

Meryem öğretmen “*çocuğun özelliklerine göre belirliyorum. Anlama şekillerine göre. Aslında bu çocuklar için bireysel eğitim planı hazırlanmalı fakat işimize gelmediği için müfettişler istemediği için yapmıyoruz. Ayrıca ben çocuğa ceza vermiyorum, dövmüyorum diyen özel eğitim öğretmenine inanmıyorum mutlaka kullanılıyor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.M/ S.35).

Öğretmenlerin öğrencilerin problem davranışları için ceza tekniklerini belirleme yöntemlerine bakıldığında; özel sınıf öğretmenlerinin ceza tekniklerini belirlemede kaynaştırma sınıfı öğretmenleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak 3 tane kaynaştırma sınıfı öğretmenin engelli öğrencilere karşı ceza kullanılmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu da bazı kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin engellilere karşı duygusal davrandığını ve ceza tekniklerini sağlıklı uygulamadıklarını göstermektedir. Yine özel eğitim sınıfı öğretmenlerinden birinin ceza tekniği belirleyerek girmiyoruz, duruma göre hareket ediyoruz şeklindeki açıklaması bazı özel sınıf öğretmenlerinin de ceza teknikleri belirlerken gerektiği şekilde önem vermediğini göstermektedir.

4.3.4. Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri

Tablo-12 Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Beni çok üzüyorsunuz demek	1	9	Etkinlikten mahrum bırakmak	4	15
Yüksek ses kullanma	1	9	Ödülü geri almak	4	15
Yüz ve mimik hareketlerini kullanma	1	9	İlgilenmeme, görmezden gelme	3	12
Sevmediği arkadaşlarla oturtma	1	9	Dersten çıkarmak	2	8
Dersten çıkarma	1	9	Teneffüse çıkartmamak	2	8
İlgilenmemek	1	9	Sevmediği cümleyi yazdırmak	1	4
Yazı yazdırmak	1	9	Öğrencinin yerini değiştirmek	1	4
Övgüden mahrum bırakmak	1	9	Çocukla konuşmamak	1	4
Ödülünden mahrum bırakmak	1	9	Okulun etrafında tur attırmak	1	4
Olumsuz davranışı kendisine düzelttirmek	1	9	Özür diletmek	1	4
Etkinliklerden mahrum bırakmak	1	9	Müdür ve başka öğretmenle uyarmak	1	4
			Ayakta durdurmak	1	4
			Sopa ile vurmak	1	4
			Kulağını çekmek	1	4
			Öğrenci velisini çağırmak	1	4
			Sönme	1	4

Tablo 12’ den **kaynaşma sınıfı öğrencilerinin** kullandığınız ceza teknikleri nelerdir sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında: Beni çok üzüyorsunuz demek 1, yüksek ses kullanmak 1, yüz ve mimik hareketlerini kullanmak 1, sevmediği arkadaşla oturtmak 1, dersten çıkartmak 1, ilgilenmemek 1, yazı yazdırmak 1, övgüden mahrum bırakmak 1, ödülünden mahrum bırakmak 1, olumsuz davranışı kendisine düzelttirme 1 etkinlikten mahrum bırakma 1 gibi cevaplar vermişlerdir.

Sedef öğretmen “*mimik, sen sen denileceğine çok ben diyorum. Ben mesajı veriyorum yüksek sesle ceza vermeye çalışıyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.2).

Nazlı öğretmen “*çocukların sınıfta sevdikleri yâda sevmedikleri arkadaşları var onu biliyorum çocuğu sevmediği arkadaş ile oturtuyorum bu çok etkili dersten men ediyorum yazı yazmasını sevmeyen öğrenciye yazı yazdırıyorum*” şeklinde cevap vermiştir (G.N/S.23).

Ayşe öğretmen “*alacakları ödülden mahrum ediyorum yaptığı olumsuz davranışları kendisine düzelttiriyorum sonuçları kendileri görsünler diye*” şeklinde o açıklamayı yapmıştır (G.A/S.28).

Ceren öğretmen ise “*sınıfta yapılacak etkinlikten mahrum bırakmak bunu dışında fazla bir ceza vermiyorum bu çocuklara ceza verdiğinde daha sert tepki gösteriyorlar*” şeklinde açıklama yapmıştır (G./S.45).

Tablo 12’den **özel sınıf öğretmenlerini** verdikleri cevaplara bakıldığında etkinlikten mahrum bırakma 5, ödülü geri alma 4, görmezden gelme(ilgilenmeme)3, dersten çıkarma 2, müdür ve başka öğretmenle uyarma 2, teneffüse çıkarmama 2, öğrencinin yerini değiştirme 1, sınıfça çocukla konuşmama 1, ayakta durdurumama 1, sevmediği cümleyi yazdırma 1, ağlayan adam verme 1, okulun önünde tur attırma 1, özür diletme 1, sopayla vurma 1, kulağın çekme 1, öğrencinin velisini çağırma 1, sövme 1 şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Pınar öğretmen “*kavga edenlerin yerini değiştiriyorum. İlgiyi kesiyorum. Görmezden geliyorum. Bir defasında bir çocuk ileri gitti. Sınıfça anlaştık bir ders boyunca çocukla hiç kimse konuşmadı. Çocuk da hatasını anladı. Biraz etkili olduğunu düşünüyor*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.P/S.25).

Çakır öğretmen, “*uyarıyorum, benim cezalarım anayasamız var kurallarımız var. Yaptığı olumsuz davranışlarda ağlayan adam veriyorum. Kazandığı yıldızları geri alıyoruz. Gülen adamları kaybediyor. Yaptığı problem davranıştan sonra arkadaşlarından özür diliyor. Arkadaşları özrünü kabul etmiyorsa arkadaşlarının istediğini yapıyor. Dersten atma, okulun etrafında tur attırma, yorulduğunda yapmıyor. Söylediklerim etkili olmayacaksa başka bir öğretmen ya da müdüre sözlü uyarıda bulunmasını söylüyorum. Bunun dışında yerine göre başka şeylerde yapmak zorunda kalıyoruz*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ç/S.7).

Fatma öğretmen “*...sevdiği şeyden mahrum bırakmak yeri geldiğinde*

diğer cezaları da kullanmıyor değilim, etkili oluyor. Eline bir defa sopayla vurmam çok etkili oluyor. Kulağını çekmem etkili oluyor. Kullanmıyorum desem yalan olur “ şeklinde açıklama yapmıştır (G.F/S.13).

Ali öğretmen ise “ Ceza her öğrenci için işlemiyor. Öğrenciye mümkün oldukça davranışı sönme noktasına getirecek cezalar kullanıyorum. Biraz önce verdiğim teneffüse çıkarmama örneği gibi “ şeklinde açıklama yapmıştır (G.A/S.51).

Öğretmenlerin kullandıkları ceza tekniklerine bakıldığında hem birinci tür hem de ikinci tür cezaya başvurdıkları görülmektedir. Özellikle öğretmenlerin öğrenci üzerinde olumsuz etki bırakabilen yüksek ses, sopa ile vurma, kulağını çekme, ayakta durdurma gibi cezalara başvurmaları öğretmenlerin ceza teknikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve ceza tekniklerini etkili uygulamadıklarını akla getirmektedir.

4.3.5. Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı

Tablo -13 Öğretmenlerin Ceza Tekniklerin Kullanma Sıklığı

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	F	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Belli bir süre ve sıklık yok	2	33	Problem davranış sergilediğinde	9	50
İhtiyaç anında kullanma	1	17	Belli bir süre yok	3	17
Çok nadir kullanma	1	17	Gerektiğinde	3	17
Gerektiğinde	1	17	Davranışa göre değişiyor	2	11
Olumsuz davranış sergilediğinde	1	17	Çok sık kullanıyorum	1	6

Tablo 13’ten **Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** “kullandığınız ceza tekniklerini ne kadar süre ve sıklıkta kullanıyorsunuz” sorusuna verdikleri cevaplara incelendiğinde ; belli bir süre ve sıklık yok 2, ihtiyaç anında kullanma 1, gerektiğinde kullanma 1, olumsuz davranış sergilendiğinde 1, çok nadir kullanma 1, şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Ayşe öğretmen, “ çok nadir kullanıyorum. Zaten fazla da bir işe yaradığını

düşünmüyorum. Çok sık kullanıldığında öğretmenlerden soğuyor. Verdiğimiz ödüllere güvenleri kalmıyor” şeklinde açıklama yapmıştır (G.A/S.28).

Ceren öğretmen *“gerektiğinde olumsuz davranış gösterdiklerinde uyguluyorum. “*şeklinde açıklama yapmıştır (G.C/S.45).

Sedef öğretmen *“ bir süre bekliyorum kafamla uyarıyorum, olmazsa dolaşıyorum yanlarında. Hala yapıyorsa sesleniyorum. O H., V.... olmuyor böyle uyarıyorum”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.S/S.2).

Yine tablo 13'ten **özel sınıf öğretmenlerinin** *“kullandığınız ceza tekniklerini ne kadar süre sıklıkta kullanıyorsunuz”* sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; problem davranış sergilediğinde 5, belirli bir süre yok 3, davranışa göre değişiyor 2, gerektiğinde 2, çok sık kullanmıyorum 1, ortama göre kullanma 1, şeklinde cevap vermişlerdir.

Nida öğretmen *“ cezayı çok sık kullanmıyorum örneğin ayakta durma cezasını veriyorum, 10 da. bekletiyorum ,eve ödev veriyorum,1, 2sayfa yazı yazdırıyorum...”* şeklinde cevap vermiştir (G.N/S.19).

Çakır öğretmen *“yıldız kaybetmeyi her davranıştan sonra uyguluyoruz, devamlı uyguluyoruz, davranışa göre değişiyor, suçuna göre ceza veriyoruz. ”* şeklinde cevap vermiştir (G.Ç/S.13).

Ümit öğretmen *“ Problem davranışı tekrarı ile bağlantılı problem davranış çok görülüyorsa cezayı çok uyguluyorum az görülüyorsa az kullanıyorum”* şeklinde cevap vermiştir (G.Ü/S.10).

Fatma öğretmen *“ problem davranış göstermesine göre belirliyorum yada kullanmıyorum ”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.F/S.13).

Hatice öğretmen ise *“ öğrencinin yaptığı davranışa göre ve ortama göre değişiyor”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.H/S.56).

Öğretmenlerin ceza tekniklerini kullanma sıklığı ve süreleri incelendiğinde ödül kullanma sıklığında olduğu gibi kullanılan ceza tekniklerini belli bir plan dahilinde uygulamadıkları görülmektedir. Bu durumda bize öğretmenlerin öğrencilerin problem davranışlarını belirlemede etkili bir şekilde baş etmede yetersiz oldukları izlenimi vermektedir.

4.4. Kaynaştırma Sınıfı Ve Özel Sınıf Öğretmenlerinin Engellilerin Eğitimi İle İlgili Görüş Ve Önerileri;

4.4.1. Öğretmenlere göre Eğitimde Cezanın Yeri

Tablo- 14 Eğitimde Cezanın Yeri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Ceza kullanılmalı	4	40	Ceza kullanılmamalı	2	29
Ödül daha yararlı	2	20	Ceza kullanılmalı fakat içerik önemli	1	14
Ceza olmalı fiziksel olmamalı	1	10	Fiziksel ceza olmamalı	1	14
Çok aşırı davranışlar kullanılmamalı	1	10	Birinci tür ceza kullanılmamalı	1	14
Ceza eğitim amaçlı olmalı	1	10	Ceza kullanımı etkili	1	14
Ceza tamamen ters tepen bir yöntemdir	1	10	Pekiştirecin olmadığı yerlerde kullanılmalı	1	14

Tablo 14'ten **kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin** “ size göre eğitimde cezanın yeri nedir?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; Ceza kullanılmalı 4, ödül daha yararlı 2, ceza olmalı fiziksel olmamalı 1, ceza çok aşırı davranışlarda kullanılmalı 1, ceza eğitim amaçlı olmalı 1, ceza tamamen ters tepen yöntemdir 1, şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Sedef öğretmen soru ile ilgili “ *bana göre cezanın yeri yok kaş göz karartmak yüksek sesle konuşmak ceza ise benim cezam bu korkutularak hiçbir şeyin öğretilmeyeceğine inanıyorum*” şeklinde açıklama yapmıştır (G.S /S.2).

Selim öğretmen ise “ *eğitimde ceza kullanılmamalı bu kadar ağır bir müfredat yükleniyor. Başarısız olduklarında da ceza vermek yanlış* “ şeklinde açıklama yapmıştır (G.S /S.4).

Nazlı öğretmen ise “ *ödül ve cezanın kardeş olduğunu düşünüyorum ödül varsa cezada olmalı. Fiziksel ceza yerine çocuğun hoşlandığı şeyi elinden almak yararlı. Vurma çocuğu yaralıyor. Cezaya inanıyorum ceza kullanılmadığında diğer*

çalışan çocuklar çalışmıyor. Ben sadece bağırıyorum cezasız eğitim olmaz “ şeklinde bir cevap vermiştir (G.N /S.21).

Müge öğretmen ise “ *eğitimde cezanın yeri yok tatlı söz biraz sevgi yetiyor”* şeklinde cevap vermiştir (G.M /S.32).

Zeynep öğretmen ise “ *ceza aslında olmalı fakat yeri gelince de uyguluyoruz “* şeklinde açıklama yapmıştır (G.Z./S.38).

Şebnem öğretmen ise “ *eğitimde ceza tamamen ters tepen bir yöntemdir. Yani siz birine ceza verirsiniz o cezayı aynı şekilde bir ceza şeklinde size gösterebilir “* şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ş /S.47).

Özel sınıf öğretmenleri de “size göre eğitim de cezanın yeri” nedir sorusuna; fiziksel ceza olmamalı 3, ceza kullanılmamalı 2, ceza kullanılmalı fakat içerik önemli 2, birinci tür ceza kullanılmamalı 1, ceza kullanımı etkili pekiştircenin olmadığı yerlerde kullanılmalı 1, gibi cevaplar vermişlerdir.

Özel sınıf öğretmenlerinden Nida öğretmen soru ile ilgili olarak “ *ödül kadar etkili değil ama ceza muhakkak kullanılıyor. Tüm eğitimciler kullanıyordur. Kullanmıyorum diyen bilmiyorum. Cezanın içeriği önemli fakat bence kullanılmalı “* şeklinde cevap vermiştir (G.N /S.18).

Gül öğretmen ise “ *Bence etkili. Yok, etkili değil diyorlar ama bence ödülünden daha etkili. Söndürmeye sebep olur diyorlar. Bazen öyle bir duruma getiriyorlar ki mecbur ceza veriyorsun. Birde evde alıştıkları için kontrolü ancak öyle sağlıyorsun”* şeklinde cevap vermiştir (G.G /S.15).

Fatma öğretmen ise “ *cezanın olması gerektiğine inanıyorum vurma kırma değil de etkinlikten mahrum bırakma şeklinde olmalı bazen tek ayakta bekletmek çok etkili oluyor”* şeklinde açıklama yapmıştır (G.F /S.12).

Meryem öğretmen ise “ *yerinde ve zamanında kullanılırsa özürli de olsa normalde olsa çok büyük etkidir. Öğrenciye ceza kesinlikle verilecek hele özürli çocuklarda anlayacaklar cezanın ne olduğunu “* şeklinde açıklama yapmıştır (G.M /S.35).

Öğretmenlerin “eğitimde cezanın yeri nedir?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin eğitimde cezanın kullanılması gerektiği, ödülün daha yararlı olduğu, kullanılan cezanın fiziksel

olmaması, eğitim amaçlı olması gerektiği yönünde açıklama yapmışlardır. Sadece bir öğretmen cezanın kullanılmaması yönünde açıklama yapmıştır. Diğer bir öğretmen de ceza aslında olmamalı fakat yeri gelince de uyguluyoruz şeklinde açıklama yapmıştır. Özel sınıf öğretmenlerin de cezanın kullanılmaması gerektiği, ceza kullanılmalı fakat içeriğin önemli olduğu ve fiziksel cezanın kullanılmaması gerektiği pekiştirecin olmadığı yerlerde kullanılması gerekliliği yönünde açıklama yapmışlardır. Özel sınıf öğretmenlerinden bir öğretmen ceza kullanımının etkili olduğu ve diğer bir öğretmenin de “..... Öğrenciye ceza kesinlikle verilecek hele özürli çocuklar anlayacaklar cezanın ne olduğunu” şeklinde görüş bildirmesi hem özel sınıfta hem de normal sınıflarda uygulanan ceza tekniklerinin bazı öğretmenler tarafından sağlıklı uygulanmadığını göstermektedir.

4.4.2. Öğretmenlerin Engellilerin Eğitimi İle İlgili Önerileri

Tablo- 15 Öneriler

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	%	ÖZEL SINIF ÖĞRETMENLERİ	f	%
Kaynaştırma olmamalı	2	20	Engelli öğrencilerin seviyelerine göre kaynak hazırlanmalı	1	10
Her okulda özel sınıf olmalı	2	20	Program kitaplarındaki sorunlar düzeltilmeli	1	10
Bütün öğrenciler aynı ortamda eğitilmeli	1	10	Yönetici ve öğretmenler kaynaştırma konusunda bilgilendirilmeli	1	10
Engellilerin eğitimi ile, ilgili olan, yetişmiş uzmanlar ilgilenmeli	1	10	Drama çok faydalı	1	10
Bireysel eğitim planı hazırlanmalı	1	10	Dersten derse geçiş yapılabilirmeli	1	10
Engelli çocuklar kendi seviyelerine uygun sınıfta eğitim görmeli	1	10	Öğrenciler seviyelerine göre gruplandırılmalı	1	10
Mümkünse engelli öğrenciler belli aralıklarla yatılı eğitime tabi tutulmalı	1	10	Araç-gereç eksikliği tamamlanmalı	1	10
Oyun çok yararlı	1	10	Engellilerin eğitimi ile uzmanlar ilgilenmeli	1	10
			Fiziksel altyapı tamamlanmalı	1	10
			Önerim yok 'Herkes sınıfta ne yapacağını bilir'	1	10

Tablo 15'ten **kaynaştırma öğretmenlerinin** Engelli öğrencilerin eğitimi ile ilgili önerileri incelendiğinde; bütün öğrenciler aynı ortamda eğitilmeli, engellilerin eğitimi ile alandan yetişmiş uzmanlar ilgilenmeli, kaynaştırma olmamalı, her okulda özel sınıflar açılmalı, bireysel eğitim planı hazırlanmalı, engelli çocuklar kendi seviyelerine uygun sınıflarda eğitim görmeli, mümkünse engelli çocuklar belli aralıklarla yatılı eğitime tabi tutulmalı, kaynaşma sağlanmalı, oyun çok yararlı " şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Selim öğretmen " bu çocukların eğitimlerinin bu alanda yetişmiş uzmanlarca verilmeli. Sınıf öğretmeninde bu öğrencilerin olması bence yanlış. Engelli olmayan öğrencilerle olması yanlış. Hem o çocuklar için bir kayıp Rehberlik araştırma çocuğa iki üç tane soru soruyor ve bu çocuk kaynaşsın diyor bence bu yanlış" şeklinde cevap vermiştir (G.S/S.4).

Nazlı öğretmen " engelli öğrenciler kaynaştırma eğitimi içinde daha çok zarar gördüklerini düşünüyorum. Kaynaştırma eğitiminin resim müzik ve beden gibi derslerde faydalı olduğunu ancak diğer derslerde faydalı olduğunu düşünmüyorum. Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitimde eğitilmeli, çünkü orda çocuklarla birebir ilgilenilebiliyor, daha yararlı olduğunuzu düşünüyorum" şeklinde açıklama yapmıştır (G.N/S.22).

Ayşe öğretmen, "Bireysel eğitim planı hazırladım. Fakat öğrenciye uygulayamadım. Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı, haftada 2 gün saat 3'den sonra ben bu öğrencim ile ilgileniyorum. Fakat yetersizim bence bütün sınıf öğretmenlerinin bu konuda uygulamalı olarak eğitim olması gerekiyor" şeklinde açıklama yapmıştır (G.A/S.28).

Zeynep öğretmen " biz hiçbir şey yapamıyoruz. Sınıf mevcudu fazla. Birebir ilgilenmek gerekiyor. Sınıfta yeterince zaman ayıramıyoruz. Olan ilerlemelerde ailenin yardımlarıyla oluyor." şeklinde açıklama yapmıştır (G.Z/S.39).

Tablo 15'ten **Özel sınıf öğretmenlerinin** önerilerine bakıldığında engelli çocukların seviyelerine göre kaynak hazırlanmalı. Program kitaplarındaki sorunlar düzeltilmeli, drama çok faydalı, herkes sınıfta ne yapacağını bilir. dersten derse geçiş yapılmalı, öğrenciler seviye gruplarına ayrılmalı, araç-gereç eksikliği giderilmeli, özel sınıflar artırılmalı engellilerin eğitimi ile uzmanlar ilgilenmeli. Fiziksel alt yapı düzenlenmeli. Yönetici ve öğretmenlere kaynaştırma ile ilgili

eğitim verilmeli şeklinde cevaplamışlardır.

Nida öğretmen " eğitimde *drama kullanmayı çok seviyorum. Bu çocukları çoğu normal sınıftan geldikleri için birçoğu kendini ifade edemiyor. Söz almaktan çekinen öğrenciler drama ile çok rahat bu davranışlarından kurtuluyorlar.* " şeklinde açıklama yapmıştır (G.N/S.19).

Gül öğretmen " *Önerim yok herkes sınıfta ne yapacağını bilir* " şeklinde açıklama yapmıştır (G.G/S.16).

Çakır öğretmen " *... Mümkün oldukça bu çocuklar derste sıkılmamalı, dersten derse geçiş yaparım. 40 dk matematik 40 dk Türkçe işlemek bana göre yanlış ki bunu zaten yapamıyoruz, arada mola veriyoruz. Çocuklar ortak olarak ne istiyorsa onu yapmalıyız* " şeklinde açıklama yapmıştır (G.Ç/S.7).

İsmail öğretmen " *kesinlikle özel sınıflar gerekli. 40–50 kişilik sınıflarda bu öğrenciler kayboluyorlar. Aşağılık duygusuna kapılıyorlar. Bütün okullarda özel sınıflar bulunmalı. Okuma yazmada geri olanlar bu sınıflara alınmalı, sonra kaynaştırılmalı. Birde okuma-yazma öğretiminde harf yöntemi ile bu çocuklar daha iyi okuyorlar. Daha yararlı* " şeklinde açıklama yapmıştır (G.İ/S.54).

Meryem Öğretmen " *benim işitme engelli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yakından uzaktan alakam yok. Fakat R.A.M. sana yardımcı olur diyerek beni buraya yönlendirdi. Fakat hiç bir yardım alamadım. Her şeyi kendim yaptım. Harf yöntemi bu çocukların eğitimi için daha iyi ve daha verimli. Tek öğretmenin özel sınıfta olması yanlış iki öğretmenin olması sınıfın verimini arttırır*" şeklinde açıklama yapmıştır (G.M/S.36).

Hatice öğretmen " *iki öğrencim var bunlar kaynaştırmaya geçebilirler. Fakat kurumların tutumlarından dolayı geçmiyorlar. Sınıfta istemiyorlar. Öğretmen ve yöneticilerin kaynaştırma konusunda bilgilendirilmeli* " şeklinde açıklama yapmıştır (G.H/S.55).

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölümde kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin ödül ve ceza kullanımı hakkında elde edilen görüşlerinin yorumu ve literatür ile karşılaştırmaları yer almaktadır.

Öğretmenlerin demografik özellikleri incelendiğinde öğretmenlerin %50'sinin özel eğitimle ilgili hiçbir programa katılmamış olduğu ve çalışma grubunda yer alan 20 öğretmenden yalnızca 6 tanesinin özel eğitim mezunu olduğu görülmektedir. Işık (2002) Türkiye de özel eğitim öğretmenlerine duyulan gereksinim nedeni ile farklı alanlardan mezun olan öğretmenlerin özel eğitim öğretmeni olarak görev yaptığını bildirmiştir. Araştırmamızın bu bulgusu Işık'ı doğrular niteliktedir. Öğretmenlerin özel eğitim ile ilgili lisans eğitimi almamasına rağmen herhangi bir hizmet içi kursa da katılmamış olması da özel gereksinimli çocukların eğitim gereksinimi nasıl karşıladığını da kuşkulu hale getirmektedir.

Yine öğretmenlerin engelli çocuklar ile çalışma yıllarına bakıldığında çalışma yıllarının en az 1 en fazla 9 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Öğretmenlerin engelli öğrencilerle çalışma süreleri arttıkça bu çocukların eğitimlerinde daha verimli bir şekilde çalışabilecekleri söylenebilir. Bu durumda öğretmenlerin yeterince deneyimli olmadıklarını dolayısıyla bu durumun öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere vereceği eğitimi olumsuz etkileyebileceğini gündeme getirebilir.

Kaynaştırma ve özel sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki engelli öğrenci sayılarına bakıldığında; özel sınıflardaki engelli öğrenci sayısının en az 5 en fazla 12

olduğu görülmektedir. Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliğinin 26 maddesine göre “özel sınıflardaki öğrenci sayısı en fazla 10 öğrenciden oluşur” ifadesi bulunmaktadır. Bu durumda yönetmelikle uygulamalar arasında çelişkiler olduğundan söz edilebilir. Bu durum ülkemizdeki özel sınıfların azlığı ve özel sınıf öğretmenlerinin yeterli olmaması ile açıklanabilir. Bu durum aynı zamanda bu uygulamayı yapan okul yöneticilerinin de yönetmelikten yeterince haberdar olmadığı izlenimi vermektedir.

Kaynaştırma sınıfındaki öğrenci sayıları incelendiğinde kaynaştırma sınıfında ki öğrenci sayılarının1 ile 3 arasında değiştiği görülmektedir. Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliğinin 23 maddesine göre “kaynaştırma eğitimi verilen sınıflarda yetersizliği aynı olan en fazla 2 öğrenci bulunur” ifadesi yer almaktadır. Bu durum kaynaştırma sınıflarına engelli öğrenciler yerleştirilirken yönetmelik ile yapılan uygulamaların çeliştiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu durum bize okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını veya bu konu ile yeterince ilgilenmedikleri ve bu sınıflarda verilen kaynaştırma eğitiminin uygun ve verimli bir şekilde uygulanmadığı izlenimini vermektedir.

Engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlara bakıldığında, kaynaştırma sınıfı öğrencilerinin göstermiş olduğu olumlu davranışlar ile özel sınıf öğrencilerinin göstermiş olduğu kurallara uyma, izin alma, görevlerini yapma gibi olumlu davranışlarda benzerlik olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte özel sınıf öğretmenleri öğrencilerinin göstermiş olduğu olumlu davranışlar arasında, konuşabilme, kendilerini kabul etme, hayatı sevmek, sevecenlik gibi olumlu davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu durum özel sınıftaki öğrencilerin engel durumlarını daha ağır olması veya bu sınıfta görev yapan öğretmenlerin öğrencilerinin engel durumları göz önünde bulundurarak öğrencilerinin gösterdiği küçük bir davranış bile olumlu davranış olarak görmeleri ile açıklanabilir. Elde edilen davranışlar engelli öğrencilere uygun fırsatlar

verildiğinde normal akranlarının gösterdiği olumlu davranışları sergileyebileceklerini göstermektedir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin sınıflarında engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışların artması ve kalıcı olmasını sağlamak için uyguladıkları teknikler incelendiğinde; kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin benzer yollara başvurdukları görülmektedir. Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri öğrencilerinin olumlu davranışlarını artırmak ve kalıcı olmasını sağlamak amacıyla, sözel pekiştireçler, nesnel pekiştireçler, yiyecek ödülleri, sosyal pekiştireçler ve sembol pekiştireçler kullandıkları görülmektedir. Özel sınıf öğretmenlerinden Hatice öğretmen bu yöntemlere ek olarak, sevildiğini anlamasını sağlama, hayatın olumlu yönlerini gösterme ve ödev kontrolü gibi tekniklerini uyguladığını belirtmiştir.

Yıkılmış, Çiftçi ve Altun (2001) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin engelli öğrencilerin göstermiş olduğu davranışları artırmak amacıyla; sözel pekiştireçler, nesnel, sembol ve sosyal pekiştireçler kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu Yıkılmış, Çiftçi ve Altun'un bulgularını destekler niteliktedir.

Kazdin ve Klock (1973) yaptıkları çalışmada gülümseme, sırtını okşama ve sarılma gibi sosyal pekiştireçlerin ve sevgi göstermenin öğrencilerin ilgisinde artışa neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmanın verileri de Kazdin ve Klock'un görüşlerini destekler niteliktedir.

Görüşme yapılan kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrenciler için kullandıkları ödülleri belirlemek amacıyla yaptıklarına bakıldığında, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin; gözlem yoluyla, ailelerden sorarak, anket yaparak, engelli öğrenciler, için kullanacakları ödülleri belirledikleri görülmektedir.

Özel sınıf öğretmenleri de; gözlem yoluyla, aileden sorarak, öğrencinin kendisinden sorarak, öğrencinin ihtiyaçlarına göre ve pekiştireç listesi hazırlayarak öğrencileri için kullanacakları ödülleri belirledikleri görülmektedir.

Cooper ve diğerleri (1987) ve Kırcaali-İftar ve Tekin(1997), öğrenciler için nelerin ödül olup-olmadığını belirlemek amacıyla öğrencinin kendisinde anne-babasından, arkadaşlarından, diğer öğretmenlerinden sorarak, bireyi gözlemleyerek ve deneyerek belirlenebileceğini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu Cooper ve diğerleri ve Kırcaali-İftar ve Tekin'in görüşlerini kısmen doğrular niteliktedir.

Öğretmenlerin öğrencileri için kullanacakları ödülleri belirleme tekniklerine bakıldığında hem kaynaştırma hem de özel sınıf öğretmenlerinin genel olarak etkili ve uygun tekniklere başvurdukları görülmektedir. Bununla birlikte özel sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine göre daha fazla ödül belirleme yollarına başvurdukları görülmektedir. Bu durum özel sınıf öğretmenlerinin bir çoğununu özel eğitim mezun olması ve dolayısıyla alana daha hakim olmalarıyla açıklanabilir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödül olup-olmadığını belirlemek için yaptıkları incelendiğinde, kaynaştırma öğretmenlerinin kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödül olup-olmadığını belirlemek için; öğrencilerin davranışlarından, oturma şeklinden, soru sormasından, ödülünden sonra tebessüm etmesinden ve sevinmesinden verdikleri ödüllerin öğrenci için ödül olup-olmadığını anladıklarını belirtmişlerdir.

Özel sınıf öğretmenleri de; çocukların memnuniyetinden, olumlu davranışlarının artmasından gözlemlerinden ve öğrencinin gösterdiği tepkiden verdikleri ödüllerin öğrenci için ödül olup- olmadığını anladıklarını ifade etmişlerdir.

Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri genel olarak gözlem yoluyla ve öğrencilerin tepkilerinden verdikleri ödüllerin öğrenci için ödül olmadığını belirledikleri görülmektedir.

Hem kaynaştırma sınıfı hem de özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödül olup olmadığını belirlemek için genel olarak gözlem yoluyla ve öğrenci tepkilerine başvurduklarını ifade etmelerine rağmen verilen ödüllerin davranışta değişikliğe yol açmasıyla ödül özelliği taşıyabileceğinden özel sınıf öğretmeni Ali öğretmen dışında belirten olmamıştır. Her iki gruptaki öğretmenlerin genel olarak ödül belirleme konusundaki yanıtları literatürle örtüşmektedir.

Yıkılmış, Çiftçi ve Altun (2001) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin; öğrencilerini gözledikleri, onların yüz ifadelerine dikkat ettikleri ve böylece öğrencilerin tepkilerine göre verdikleri şeylerin ödül olup olmadığını anladıklarını belirtmişlerdir. Yıkılmış, Çiftçi ve Altun'un bu bulgusu araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin engelli öğrencileri için kullandıkları ödüllerin sağladığı yararlar incelendiğinde, hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri kullandıkları ödüllerin; öğrencilerin olumlu davranışlarının artmasını, derse devamı ve derse katılımının artırdığını, öğrencinin motive olmasını, kendisine güveni ve cesaretlenmesini sağladığı gibi yararlar olduğunu belirtmişlerdir.

Özyürek (2005) etkili ödül kullanımını öğrencinin öğrenme yaşantılarına katılmalarını, derslerde başarılı olmalarını, olumsuz davranışların azalmasını sağladığı gibi öğrencilerin okula, derslere, öğretmenlere ve öğrencilerin kendilerini yönelik tutumlarını olumlu şekilde etkilediğini belirtmiştir. Yukarıda elde edilen bulgular Özyürek'in görüşlerini destekler niteliktedir

.

Bununla birlikte özel sınıf öğretmenlerinde Ümit ve Meryem öğretmen ödül kullanımının problem davranışların azalmasında etkili olduğunu, olumsuz davranışların olumluya dönmesini sağladığı, okula gelme isteğinde de faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum özel sınıflarda eğitim gören öğrencilerin engel durumlarının ağır olmasından kaynaklanan problem davranışlar sergiledikleri ve bu

açıklamayı yapan özel sınıf öğretmenlerinin ödülü etkili bir şekilde kullandıkları izlenimini vermektedir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin ve özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödülleri kullanma sıklıklarına ve sürelerine bakıldığında; her iki öğretmen grubunda bulunan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu belli bir süre ve sıklık yok, aklıma geldiğinde ve gerektiğinde gibi cevaplar verdikleri görülmektedir.

Cooper ve Diğerleri (1987), Kırcaali-İftar ve tekin (1997) ve Özyürek (2005); ödüllerin (pekiştireçlerin) belli bir süre sıklık içinde ve bir plan dahilinde kullanılmasının birçok yarar sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenin öğrencinin davranışını ne zaman pekiştirip veya pekiştirmeyeceğinin davranışın sürekliliği ve genellemesi bakımından çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Her iki gruptaki öğretmenleri ödülleri belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları belirtmeleri bize öğretmenlerin ödülleri uygun şekilde kullanmadıkları ve etkili ödül kullanımı ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları veya bu becerilere sahip olsalar bile uygulamadıkları izlenimini vermektedir.

Kendileri ile görüşme yapılan kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışlar incelendiğinde; problem davranışların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri öğrencilerini göstermiş olduğu problem davranışları; arkadaşını şikayet etme, vurma, rahatsız etme, arkadaşının eşyasını alma, anlayamama, kavrayamama, içe kapanıklık, ayakta gezinme, alt ıslatma, hırçın olma, konuşmamak gibi problem davranışların varlığından söz etmişlerdir.

Özel sınıf öğretmenleri de problem davranışları; arkadaşına vurma, bağırma, sataşma, kavga etme, izinsiz konuşma, kalem kırma, ağlamama, yazmama,

yersiz isteklerde bulunma, sosyal becerilerde eksiklik, arkadaşlarının kemerlerini sökme, kızma, ders dinlememe ve kıskançlık gibi problem davranışların varlığından söz etmişlerdir.

Hem kaynaştırma sınıfı öğrencilerinin hem özel sınıf öğrencilerinin göstermiş olduğu problem davranışlarda genel olarak benzerlik göstermektedir. Bu davranışlar, arkadaşını rahatsız etme, vurma, kavga etme, kızma, hırçın olma gibi davranışlardır. Bununla birlikte kaynaştırma sınıfındaki bazı öğrencilerin arkadaşına vurma, altını ıslatma ve konuşmama gibi problem davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Bu durumun kaynaştırma sınıfına yerleştirilen engelli öğrencilerin engel durumlarının daha ağır olduğu izlenimi vermekle birlikte, kaynaştırma sınıfına yerleştirilen engelli öğrencilerin bu sınıflara yerleştirilirken gereken titizliğin gösterilmediği ya da özel sınıf öğretmeni, özel sınıf ve uygulama okullarındaki özel eğitim destek hizmetlerinin eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Russel ve Fornes(1985) yaptıkları araştırmada engelli öğrencilerin problem davranışlarını; ders sırasında arkadaşları ile konuşma, sınıfta gezinme, yerinde oturmama, vurma, ders dinlememe, arkadaşlarına zarar verme, öğretmenin verdiği yönergelere uymama gibi problem davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Russel ve Fornes'in bulguları araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Çiftçi ve Tabak (1997) yaptıkları çalışmada öğrencilerin problem davranışları olarak; elini ısırma, kafasını duvara vurma, bağırma, eşyalara zarar verme, küfür etme, gibi problem davranışlar sergilediklerini, belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulguları araştırmamızın bulgularını kısmen destekler niteliktedir.

Oliver ve diğerlerinin (1987) yaptıkları çalışmada saldırganlık, kendini yaralama, uyku problemi, dikkat bozukluğu, çekingenlik, aşırı etkinlik ve cinsel problemlerin zihin engelli çocuklarda yaygın olarak görülen problem davranışlar olduğunu belirtmişlerdir. Oliver ve diğerlerinin (1987) yaptığı araştırmalarındaki saldırganlık ve çekingenlik, gibi bulguları araştırmamızın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Emerson (2001) yaptığı çalışmada zihin engellilerde görülen problem davranışların, başını vurma, dövme, çimdikleme, saç çekme, soyunma, hırsızlık, eşyaya vurma, gibi problem davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmamızın bulguları ile Emerson'un elde ettiği bulgular arasında farklılık görülmektedir.

Acar (2000) öğretmenlerin en sık karşılaştığı problem davranışların, izinsiz konuşma, izinsiz dışarı çıkma, yerinde oturmama, sınıfta gezinme, küfretme, arkadaşlarını rahatsız etme ve kurallar uymama, gibi problem davranışlar olduğunu belirtmiştir. Acar'ın elde ettiği bu bulgular araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları problem davranışların çözümüne ilişkin kullandıkları yöntemlerin birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir.

Özyürek (1997) öğrencilerin kendilerinden bekleneni yerine getirmediğinde ve sınıfta diğer arkadaşlarından farklı davranışlar sergilediklerinde onların bu davranışlarında problem olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı sınıfın düzenini sağlamak amacıyla problem davranışların azaltılması ve ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre kaynaştırma sınıfı öğretmenleri problem davranışların çözümüne yönelik sırayla, öğrenci ile konuşma, kaş göz ve mimikleri kullanma, ben mesajı verme, görmezden gelme, oyuna katma, sınıfa sırt döndürme, gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Selim de yöntem kullanmıyorum şeklinde cevap vermiştir.

Özel sınıf öğretmenleri de problem davranışın çözümüne yönelik, tepkinin bedeli (teneffüse çıkarmama, etkinlikten uzaklaştırma), + ve – verme, kuralara uymadıklarını söyleme, ayakta durdurma, görmezden gelme, müdüre götürme, aile

ile görüşme, sembol pekiştireç tablosu kullanma, yemek vermeme, bağırma gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir.

Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri problem davranışların çözümüne yönelik, mola, hoş giden uyarı çekme, hoş gitmeyen uyarı verme, tepkinin bedeli ve ayrımlı pekiştirme gibi birçok yöntem olmasına rağmen özel sınıf öğretmeni Ümit dışında bu yöntemleri hiç uygulamadıkları görülmektedir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin genel olarak problem davranışın çözümüne yönelik konuşma ve kaş, göz mimik kullanması ve Selim öğretmenin de yöntem kullanmıyorum şeklinde açıklama yapması genel olarak kaynaştırma öğretmenlerinin problem davranışların çözümüne yönelik yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları söylenebilir.

Ayrıca davranış değiştirme yöntemleri dışında kaynaştırma sınıfı öğretmeni Müge'nin tahtaya kaldırıp sınıfa sırt dönmesini sağlaması ve özel sınıf öğretmenlerinden Çakır'ın ayakta durdurma ve Fatma öğretminde yemek vermeme, bağırma gibi uygun olmayan cezalara başvurdukları görülmektedir.

Batu ve Özen (1997) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin problem davranışların çözümüne ilişkin en sık sözel olarak uyarma yöntemine başvurdukları ve görmezden gelme uyuşmayan davranışı pekiştirme ve etkinlikten mahrum bırakma gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir.

Acar (2001) yaptığı çalışmada öğretmenlerin karşılaştıkları problem davranışların çözümüne ilişkin öğretmenleri, pekiştireç ve ödül kullanma, sözel olarak uyarma, görmezden gelme ve ceza gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmiştir. Acar'ın yaptığı çalışmada pekiştireç ve ödül kullanma yöntemi dışında kalan diğer yöntemler araştırmamızda elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir.

Johson ve Pugach'ın (1990) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin problem davranışların çözümüne yönelik en az sınıftan uzaklaştırma (mola)yöntemini en sık ise somut ödül kullanımı ve öğrencinin dikkatini çekme yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir (Akt; Acar 2001). Adı geçen bu araştırmada elde edilen en az mola uygulaması yönteminin kullanılması bulgusu araştırmamızın bulgusunu kısmen destekler niteliktedir. Çünkü araştırmamızın bulguları incelendiğinde hoşça giden uyararı çekme yöntemlerinden biri olan mola uygulamasının hiç uygulanmadığı görülmektedir.

Çiftçi ve Tabak (1997) yaptıkları çalışmada problem davranışların çözümüne yönelik sırayla, uygun davranışı ödüllendirme, görmezden gelme, öğrenciyi bir etkinlikle meşgul etme, sözel olarak uyarma, hoşlandığı etkinlikten mahrum bırakma yöntemlerine başvurduklarını belirtmişlerdir. Ancak en az mola uygulaması ile fiziksel sınırlama ve kızma yöntemlerine başvurduklarını belirtmişlerdir. Çiftçi ve Tabak'ın yaptığı çalışma ile araştırmamız arasında kısmen benzerlik olduğu söylenebilir ve dolayısıyla bu çalışma elde ettiğimiz bulguları destekler niteliktedir.

Vuran (1994) yaptığı çalışmada zihin özürlü öğrencilerin bulunduğu alt özel sınıflarda öğretmenlerin sınıf kontrolünü sağlama ve problem davranışların çözümüne yönelik olarak, sus, konuşma, arkadaşına vurma, önüne dön, gibi eleştiri yorumlarını azaltıp ödülleri artırdığında öğrencilerin problem davranışlarında azalma olduğunu belirtmiştir. Vuran'ın elde ettiği bulgular ile araştırmamızın bulgular kısmen benzerlik gösterse de genel olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Tavil (1996), Birkan (1997), Gültekin (1999) yaptıkları çalışmalarda zihin engelli öğrencilerde sınıf ortamında görülen uygun olmayan problem davranışların çözümüne yönelik uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi yönteminin kullanılması sonucunda uygun olmayan problem davranışlarda azalma görüldüğünü ve bu yöntemin kullanımının problem davranışların çözümünde etkili olduğunu belirtmektedirler. Araştırmamızın bulguları incelendiğinde hem kaynaştırma sınıfı

öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin hiçbirinin ayrımlı pekiştirme yöntemini kullanmamaları oldukça düşündürücüdür.

Bu araştırmanın bulgularından görüşme yapılan birçok öğretmenin karşılaştıkları problem davranışın çözümüne yönelik kullanacakları yöntemi, problem davranışların özelliklerini, problem davranışı ortaya çıkmadan önce ve sonra öğrencinin içinde bulunduğu durum göz önüne alınmadan ve uygulanan eğitimin özellikleri dikkate alınmadan belirlediklerini ve bu konu ile genel olarak yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları söylenebilir.

Görüşme yapılan kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencileri için kullanacakları ceza tekniklerini belirleme yöntemlerine bakıldığında; kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin; öğrenci davranışlarına göre, gözlemler ile, engelliye karşı ceza kullanmama ve teknik kullanmama, gibi cevaplar verdikleri görülmektedir.

Özel sınıf öğretmenleri de; çocuğun özelliklerine göre, aile ile görüşerek, öğrenci ile görüşerek, duruma ve ihtiyaçlara göre belirleme, ve belirlemiyoruz şeklinde cevap verdikleri görülmektedir

.

Köknel (1999) göre ceza verilirken, çocuğun yaşı, kişilik özellikleri ve içinde bulunduğu koşullar göz önünde tutulmalıdır. Cüceloğlu (1998) göre ceza gelişi güzel değil de son derece bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır. Çünkü ceza uygulamasının getirdiği değişik sakıncalar vardır.

Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenlerinin öğrencileri için kullanacakları ceza tekniklerini belirleme yöntemlerinde genel olarak benzerlik görülmektedir. Birkaç öğretmenin ceza tekniklerini belirleme de doğru yollara başvurdıkları söylenebilir. Bununla birlikte hem kaynaştırma sınıfı hem de özel sınıfta görev yapan öğretmenlerden bir kısmının “engelliye karşı ceza kullanmıyorum”. “ceza teknikleri belirleyerek uygulamıyoruz” şeklinde ifadeler

kullanmaları öğretmenlerden bir kısmının problem davranışları ortadan kaldırmak için gerekli çabayı göstermedikleri ve planlı bir şekilde kullanacakları ceza tekniklerini belirlemedikleri ve uygulamadıkları izlenimi vermektedir. Bu durum engellilere eğitim veren öğretmenler açısından oldukça düşündürücüdür.

Öğretmenlerin kullandıkları ceza tekniklerine bakıldığında; öğretmenlerin kullandıkları ceza teknikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerini kullandıkları ceza teknikleri; beni çok üzüyorsunuz demek, yüksek sesle konuşma, yüz ve mimikleri kullanma, sevmediği arkadaşlarla oturtma, dersten çıkarma, ilgilenmemek, yazı yazdırmak, övgüden mahrum bırakma, ödül vermeme, olumsuz davranışları kendisine düzeltme, etkinlikten mahrum bırakma, gibi ceza teknikleri uyguladıkları görülmektedir.

Özel sınıf öğretmenleri de; etkinlikten mahrum bırakma, ödülü geri alma, görmezden gelme, dersten çıkarma, teneffüse çıkarmama, sevmediği cümleleri yazdırmama, öğrencinin yerini değiştirme, çocukla konuşmamak, okulun etrafında tur attırma, müdüre götürme, ayakta durdurma, sopa ile vurma, kulağını çekme, öğrencinin velisini çağırma ve sönme gibi yöntemler uyguladıkları görülmektedir.

Hem kaynaştırama sınıfı öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin hem yüksek ses ve sopa ile vurma gibi birinci tür ceza hem de ilgilenmeme ve görmezden gelme gibi ikinci tür ceza tekniklerine başvurdıkları görülmektedir. Bazı öğretmenlerin öğrenci üzerinde olumsuz etki bırakabilen yüksek ses, sopa ile vurma, kulağını çekme gibi cezalara başvurmaları ise oldukça düşündürücüdür. Bu durum bazı öğretmenlerin etkili ve uygun ceza tekniklerini kullanma hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları izlenimi vermektedir.

Gözütok (1993) yaptığı araştırma öğretmenlerin öğrencilere karşı fiziksel cezaya başvurdıklarını belirtmiştir. Gözütok'un çalışmasında elde ettiği bulgular araştırmamızın bulgularını kısmen destekler niteliktedir.

Bilir (1991) Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasında 50 473 çocuğu kapsayan araştırmasında çocukların cinsiyet farkı olmaksızın fiziksel cezaya maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Bu araştırmamızın fiziksel ceza ile ilgili bulguları Bilir'in bulgularını destekler niteliktedir.

Dirik (2002) yaptığı çalışmada öğretmenlerin farklı şekillerde ceza verdiklerini belirtmiştir. Bu ceza türleri, yazma ödevleri, alıkoymak(teneffüse çıkarmama), haklarından mahrum etme, sınıftan ayırmak, hayatındaki diğer önemli kişileri bilgilendirmek gibi ceza türlerinin varlığından söz etmektedir. Araştırmamızda elde edilen bulguları Dirik'i destekler niteliktedir.

Kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin kullandıkları ceza tekniklerini kullanma sıklığına ve sürelerine bakıldığında; her iki öğretmen grubunun da ceza tekniklerini uygularken, belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları, problem davranış sergilendiğinde ve gerektiğinde kullanıyorum gibi cevaplar verdikleri görülmektedir.

Ceza davranışla orantılı olarak o davranışın yinelemesini engelleyecek şekilde uygulanmalıdır. Bundan dolayı öğrenci neyi nasıl yaptığı için ceza aldığını bilmelidir. Ceza gelişi güzel değil de son derece bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır. Çünkü ceza uygulamasının getirdiği son derece değişik sakıncalar vardır (Cooper ve diğerleri,1987; Kırcaali-İftar ve Tekin,1997; Özyürek,1998; Cüceloğlu,1998).

Araştırma bulgularından her iki öğretmen grubunun da kullandıkları ceza tekniklerini yeterince bilinçli, uygun olmayan bir şekilde kullandıkları söylenebilir. Bu durum engelli öğrencilere verilen eğitimin ne derece sağlıklı verildiğini kuşkulu hale getirmektedir.

Öğretmenleri eğitimde cezanın yeri nedir sorusuna verdikleri cevaplar bakıldığında; Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin, eğitimde cezanın kullanılması gerektiği, ödülün daha yararlı olduğu, kullanılan cezanın fiziksel olmaması ve eğitim amaçlı olması gerekliliği yönünde açıklamalarda bulundukları görülmektedir.

Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Zeynep öğretmen “ceza kullanılmamalı fakat yeri gelince de uyguluyoruz” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Özel sınıf öğretmenleri de, ceza kullanılmalı, cezanın kullanılmalı fakat içeriği önemli cezanın pekiştirecin olmadığı yerlerde kullanılması gerektiği yönünde açıklama yapmışlardır. Özel sınıf öğretmenlerinde Gül öğretmen ceza kullanmanın etkili olduğu ve Meryem öğretmende “öğrenciye kesinlikle ceza verilecek hele özürlü çocuklar anlayacaklar cezanın ne olduğunu” şeklinde açıklama yapmaları oldukça düşündürücüdür.

Yukarıda elde edilen bulgulardan hem kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun ceza kullanımına taraftar olduğu ve cezanın içeriği konusuna vurgu yaptıkları görülmektedir. Ayrıca hem kaynaştırma hem de özel sınıf öğretmenlerinden bazılarının öğrenciye kesinlikle ceza verilmesi konusunda açıklama yapmaları bazı öğretmenlerin etkili ceza kullanımında yanlış yollara başvurduklarını öğrenciye karşı fiziksel cezaya başvurdukları ve ceza kullanımı hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları izlenimi vermektedir.

Özyürek (1998) öğretmenler okul normlarının belirlendiği Milli Eğitimin amaçları doğrultusunda, öğrenci davranışlarını biçimlendirmek, ana- babalar, çocukların davranışlarını kendi ve yaşadıkları toplumun norm ve beklentilerine göre değiştirmek için ceza ve işlem süreçlerine başvurduklarını belirtmiştir. Çocuklara hoş olmayan şekilde davranarak ya da onlara uygun olmayan şekilde ceza vermek çocuklar üzerinde onarılmaz yan etkiler bırakmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular bu anlatılanlar doğrultusunda bazı öğretmenlerin ceza kullanımında yanlış yollara başvurdukları izlenimi vermektedir.

Öğretmenlerin engelli öğrencilerin eğitimi ile ilgili önerileri incelendiğinde; kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin genel olarak kaynaştırma eğitimlerine karşı oldukları, engelli öğrencilerin eğitimi ile alanda yetişmiş uzmanların ilgilenmesi gerektiği kendilerini bu konuda yetersiz kaldıklarını, engelli öğrenciler için her okulda özel sınıflar açılması gerektiği ve bu öğrencilerin

sevilerine uygun sınıflarda eğitim görmelerinin daha yararlı olacağı konusunda görüş belirtmişlerdir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin genelde kaynaştırma eğitimine karşı olmaları, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda herhangi bir hizmet içi eğitime katılmamalarından kaynaklanabilir. Bu öğretmenlere kaynaştırma eğitimi konusunda bilgilendirilmeleri durumunda kaynaştırma eğitimine daha sıcak bakacaklarından söz edilebilir.

Özel sınıf öğretmenlerinden Pınar, Ali gibi birkaç öğretmen; engelli öğrencilerin seviyelerine uygun kaynak hazırlanması gerektiği, program kitaplarındaki sorunların giderilmesi konusunda öneride bulunmuşlardır. Bazı özel sınıf öğretmenleri de derslerde araç-gereç eksikliği olduğu ve fiziksel alt yapı ihtiyacının bir an önce giderilmesi konusunda görüş bildirmiştir. Özel sınıf öğretmenlerinden Nida öğretmen engelli öğrencilerin eğitiminde drama yönteminin çok faydalı olduğunu ve bu yolla birçok davranış kazandırılabilceğini belirtmiştir.

Meryem öğretmen de engellilerin eğitimi ile alandan mezun uzmanların ilgilenmesi gerektiğini, alan dışından gelen öğretmenlerin çok zorlandıklarını ve gerekirse özel sınıflarda iki öğretmenin görev yapmasının çok faydalı olacağını belirtmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları ve bu sonuçlar ile ilgili öneriler yer almaktadır.

6.1. Sonuçlar

Araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1-Özel sınıfta ve kaynaştırma sınıfında görev yapan 20 öğretmenden yalnızca 6 tanesinin özel eğitim mezunu olduğu ve bu öğretmenlerin % 50'sinin özel eğitim ile ilgili hiçbir programa katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca özel sınıflara ve kaynaştırma sınıflarına engelli öğrenciler yerleştirilirken yönetmelikle yapılan uygulamaların çeliştiği, özel sınıf ve kaynaştırma sınıflarına normal standartların üstünde engelli öğrenci yerleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

2-Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ve özel sınıf öğretmenlerinden elde edilen bilgilere göre, kaynaştırma sınıfı öğrencileri ile özel sınıf öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar arasında benzerlik olduğu belirlenmiştir.

3-Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencilerinin olumlu davranışlarını artırmak ve kalıcı olmasını sağlamak amacıyla benzer yollara başvurdıkları, her iki öğretmen grubunun da olumlu davranışları artırmak amacıyla; sözel pekiştireçler, nesnel pekiştireçler, sosyal pekiştireçler, sembol pekiştireçler ve yiyecek ödülleri kullandıkları belirlenmiştir.

4-Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ve özel sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencileri için kullanacakları ödülleri belirleme tekniklerine bakıldığında her iki öğretmen grubunun da genel olarak etkili ve uygun yollara başvurdıkları ve bunun yanında özel sınıf öğretmenlerinin daha fazla ve daha uygun yollara başvurdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

5-Hem kaynaştırma sınıfı hem de özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödüllerin öğrenci için ödöl olup olmadığını belirlemek için genel olarak gözlem yoluyla ve öğrenci tepkilerine başvurdıklarını ifade etmelerine rağmen verilen ödüllerin davranışta değişikliğe yol açmasıyla ödöl özelliği taşıyabileceğinden bir özel sınıf öğretmeni dışında belirten olmadığı ve her iki gruptaki öğretmenlerin genel olarak ödöl belirleme konusundaki yanıtları literatürle örtüştüğü belirlenmiştir.

6-Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri engelli öğrencileri için kullandıkları ödüllerin, öğrencilerin öğrenme yaşantılarına katılmalarına, derslerde devamı sağlamada, olumsuz davranışların azalmasında, okula gelme isteğinde artma olmasında faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

7-Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin ve özel sınıf öğretmenlerinin kullandıkları ödülleri kullanma sıklıklarına ve sürelerine bakıldığında her iki öğretmen grubunda bulunan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ödülleri belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları ve etkili ödöl kullanımı ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları veya bu becerilere sahip olsalar bile bu becerilerini uygulamadıkları belirlenmiştir.

8- Hem kaynaştırma sınıfı öğrencilerinin hem de özel sınıf öğrencilerinin sergilemiş olduğu problem davranışların arkadaşını rahatsız etme, vurma, kavga etme, kıзма, hırçın olma gibi benzer davranışlar olduğu ve bunun yanında bazı kaynaştırma sınıfı

öğrencilerinin altını ıslatma ve konuşmama gibi daha ağır problem davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir.

9- Her iki öğretmen grubundaki öğretmenlerin genel olarak karşılaştıkları problem davranışın çözümüne yönelik kullanacakları yöntemleri, problem davranışların özelliklerini, problem davranışı ortaya çıkmadan önce ve sonra öğrencinin içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurmadıkları ve uygulanan eğitimin özelliklerini dikkate alarak belirlemedikleri ve bu konu ile ilgili yeterli bilgi ve becerilere sahip olmadıkları hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenleri problem davranışların çözümüne yönelik, mola, hoşagiden uyarı çekme, hoşagitmeyen uyarı verme, tepkinin bedeli ve ayrımlı pekiştirme gibi birçok yöntem olmasına rağmen bir iki özel sınıf öğretmeni dışında bu yöntemleri hiç uygulamadıkları belirlenmiştir.

10- Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun ceza kullanımına taraftar olduğu ve cezanın içeriği konusuna vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Ayrıca hem kaynaştırma hem de özel sınıf öğretmenlerinden bazılarının öğrenciye kesinlikle ceza verilmesi konusunda açıklama yaptıkları bazı öğretmenlerin etkili ceza kullanımında yanlış yollara başvurdukları, öğrenciye karşı fiziksel cezaya başvurdukları belirlenmiştir.

11- Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenlerinin öğrencileri için kullanacakları ceza tekniklerini belirleme yöntemlerinde genel olarak benzer yollara başvurdukları bununla birlikte öğretmenlerden bazılarının problem davranışları ortadan kaldırmak için gerekli çabayı göstermedikleri ve planlı bir şekilde kullanacakları ceza tekniklerini belirlemedikleri ve uygulamadıkları belirlenmiştir.

12- Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri hem de özel sınıf öğretmenlerinin hem yüksek ses ve sopa ile vurma gibi birinci tür ceza hem de ilgilenmeme ve görmezden gelme gibi ikinci tür ceza tekniklerine başvurdukları belirlenmiştir. Bazı

öğretmenlerin öğrenci üzerinde olumsuz etki bırakabilen yüksek ses, sopa ile vurma, kulağını çekme gibi cezalara başvurdıkları belirlenmiştir.

13- Kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin kullandıkları ceza tekniklerini kullanma sıklığına ve sürelerine bakıldığında; her iki öğretmen grubunun da ceza tekniklerini uygularken, belli bir süre ve sıklık ve plan içinde kullanmadıkları belirlenmiştir.

14- Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun kaynaştırma eğitimine karşı oldukları kendilerinin bu konuda yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Özel sınıf öğretmenleri de; engelli öğrencilerin seviyelerine uygun kaynak ve materyal sağlanması ve fiziksel alt yapı ihtiyacının bir an önce tamamlanması konusunda açıklama yapmışlardır. Ayrıca özel eğitim alanı dışından gelip özel sınıf öğretmenliği yapan bir öğretmende kendilerinin bu konuda yetersiz olduğunu ve eğitimi alandan yetişmiş uzmanlar tarafından verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

6.2. Öneriler

Araştırmanın planlanıp, sonuçlandırılmasına kadar süre içerisinde karşılaşılan sorunlar ve ilgili literatür incelemeleri göz önüne alındığında konuya ilişkin ileride yapılacak araştırmalara ve uygulamalara yönelik şu önerler getirilebilir;

Uygulamaya Yönelik Araştırmalar

1- Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenler her 4 yılda bir özel eğitim konusunda mutlaka hizmet içi eğitim kurslarına tabi tutulmalı ve böylelikle öğretmenlerin bilgi ve becerileri taze tutması sağlanabilir.

2- Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıflara engelli öğrencilerin kaydı yapılırken yönetmelikle yapılan uygulamaları sağlıklı bir şekilde takip edilmelidir.

3- Öğretmen yetiştiren fakültelerde öğretmen adaylarına kaynaştırma eğitimi ve engelli öğrenciler hakkında mutlaka eğitim verilmelidir.

4- Okullarda fiziksel ceza yada şiddet konusunda geniş çaplı araştırmalar yapılabilir ve somut çözümler ortaya konulabilir.

5- Öğretmenlere sınıf yönetimi ve etkili disiplin konusunda bilgi ve becerilerin geliştirmesini amaçlayan hizmet içi eğitim seminerleri verilebilir.

İleriki araştırmalara yönelik öneriler

1-Engelli öğrencilerle çalışan öğretmenleri öğrenciler için kullandıkları ödülleri belirlemek amacıyla hangi ödülleri kullandıkları ile ilgili araştırma yapıp gözlemle desteklenebilir.

2- Farklı engel gruplarında engelli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin sınıflarında ki öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışlar ve bunların çözümüne yönelik kullandıkları yöntemler ile ilgili araştırma yapıp gözlem ile desteklenebilir.

KAYNAKÇA

AAMR/American Association On Mental Retardion. **Mental Retardion: Definiton, Classifition, And Systems Of Support.9 Th** Edition.Washington. DC:1992

Acar, Çimen. “Zihin Özürlü Çocuklarla Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlar İle İlgili Görüş ve Önerileri”. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**. Yüksek Lisans Tezi. 2000

Ataman, Ayşegül. “**Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**” Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. 2003.

Batu, Sema ve Kırcaali-İftar, Gönül. **Kaynaştırma**. Kök Yayıncılık. Ankara 2005.

Batu, Sema. E. Özen, Arzu. “Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Kontrolüne Yönelik Sorunlarının ve Gereksinim Duydukları Destek Hizmet Türlerinin Belirlenmesi”. **IV.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. Eskişehir.1997

Bilir,Ş. “Türkiyenin 16 İlinde 4-12 Yaşları Arasındaki 50,473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi”. **Aile ve Toplum. Cilt 1, Sayı:1**.1991

Bülbin, Sucuoğlu. Kargın, Tevhide. **İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları. Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler**. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul. 2006.

Cüceloğlu, Doğan. İnsan ve Davranış. **Psikolojinin Temel Kuramları**. Remzi Kitapevi. 7. basım.1998.

Cooper, John. E. Heron and Willion L. Hewards. **Applied Behaviors Analysis**. Colombus. A. Bell and Howell Company (1987).

Çitçi, İlknur ve Tabak, Ömay. “Zihin Engelli Öğrencilerde Görülen Problem Davranışların Belirlenmesi”. **VII. Özel Eğitim Günleri**. Eskişehir; Kasım, 1997

Çiftçi, İlknur. Cora İnce, Nurhan. “Zihin Engelli Öğrencilerin Davranış Problemlerinin Öğretmen Adayları Tarafından Belirlenmesi” **XII. Özel Eğitim Kongresi. Ankara Üniversitesi**. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Yayın No; 193. 2002.

Çiçekdemir, Gökmen. “İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Fiziksel Cezaya Yönelik Tutumları”. **Çukurova Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü**. Yüksek Lisans Tezi. 2003.

Didomenico, Justin A. Decreasing Aggressive and Non Compliant Behaviors of Student With Autism. Though The Use of An “Elevation of Time” Stimulus. **The Behavior Analysis Today**. Vol:4. 2003

Dirik, Kudret. “İzmir İli İlköğretim Okullarında Ödül ve Ceza”. **T.C. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı**. Yüksek Lisans Tezi. 2002.

Downing, J. Keating, T. Bennet, C. Effective Reinforcement Techniques In Elementary Physical Education: **The Key To Behavior Management**. 2005

Erbaş, Dilek. “Gelişimsel Geriliği Olan Çocukların Problem Davranışların Azaltılmasında İşlevsel İletişim Öğretimini Sönmeyle Birlikte ve Sönme Olmaksızın Uygulanmasının Etkilerinin Karşılaştırılması” **Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Kasım .Doktora Tezi**. 2001.

Eripek, Süleyman. “ **Zeka Geriliği**” Eskişehir. Kök Yayıncılık.2005.

www.kokyayincilik.com.tr

Gültekin, Emine. “Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Ebeveynler Tarafından Uygulanan Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkisi”. **Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**. Yüksek Lisans Tezi.1999

Işık Devrim, Eylem. “Zihin Engelli Çocukların Zarar Verme Davranışlarının Azaltılmasında Diğer Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkililiği” **Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2001.

Kazdin,A.E.& Klock, J. The Effect of Nonverbal Teacher Approval on Student Attentise Behavior. **Journal Of Applied Behaviors Analysis**.Vol 6. 643-654 (1973).

Kırcaali-İftar,Gönül ve Tekin,Elif “Tek Denekli Araştırma Yöntemleri.” Ankara: **Türk Psikologları Derneği Yayınları**. 1997

Kırcaali-İftar,Gönül. “**Özel Eğitimde Kaynaştırma**” Eğitim ve Bilim. 1992

Kırcaali-İftar, Gönül ve Tekin, Elif. “**Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Teknikleri**” Ankara: Nobel Yayınları. 2001

Köknel, Özcan “**Kişilik**”, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi 1999.

M.E.B. Mevzuat bankası.573.sayılı kanun hükmünde kararname.30.05.1997
www.meb.gov.tr

Morgalis, H.Mccabe, P.Self-Efficacy **A Key To Improving The Motivation Of Struggling Learness**. 2004

Oktaýlar, C.Hasan. “Öğretmen Adayları İçin Konu Anlatımlı, Örnek Çözümlü

Kamu Personeli Seçme Sınavına Hazırlık. Yargı Yayınevi. 2005

O’leary, S.G: Sanderson, W., Rosen, L A ; Taylor S.A. “ A survey of classroom

management prazices”. **Journal of School Psychology**, c. 28, S. 3, ss. 257-

269 (Aktaran: Sadık, Fatma. “İlköğretim I. Aşama Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Gözlemledikleri Problem Davranışlar”.

Ökek.D.Doğan. “Sınıf Ortamında Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında

Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkisi ve Uygun

Davranışlara Süreklilik Kazandırma”. **Ankara, Gazi Üniversitesi Yüksek**

Lisans Tezi. 2002

Özyürek, Mehmet. “**Sınıfta Davranış Yönetimi Uygulamalı Davranış Analizi 1**”.

Ankara Karatepe Yayınları 1997.

.....”Sınıfta Davranış Yönetimi Uygulamalı Davranış Analizi” 2. Ankara

Karatepe Yayınları. 1998

.....“Olumlu Sınıf Yönetimi” Ankara Kök Yayıncılık. 2005

.....”Bireysel Farklılığa Psikolojik Yaklaşımlar”. Karatepe Yayınları.1999

Rincover, Arnold. Analysis and Intervention in Developmental Disabilities.

Vol.1.pp.109-115.1981.

Russel Andrew,T. and Fornes. Steven, R. Behavioral Disturbance in Mentally

Retarded. Children in TMR on EMR. Classrooms. **American Journal Of**

Mental Deficiency.1985. Vol 89.No.4.338-344

- Sadık, Fatma. “İlköğretim I. Aşama Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Gözlemledikleri Problem Davranışlar”. T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. 2000
- Senemoğlu, Nuray. Davranış. “**Gelişim, Öğrenme ve Öğretim.**” Gazi kitapevi. 2005
- Sigafoos, Jeff. Arthur, M. O’reilly, M. Challengig Behavior& Developmental Disabilty. **A Theory of Challenging Behavior.** 2003.
- Sucuoğlu, Bülbin ve Kanık, Nuray. “Problem Davranışların Azaltılmasında Aşırı Düzeltme Yönteminin Kullanılması.” **Özel Eğitim Dergisi.**Cilt 1.Sayı3. Ankara .1993
- Sucuoğlu, Bülbin. Gümüüşsu, Ş. Pişkin,Ü. “Fiziksel Egzersizlerin Saldırgan Davranışları Üzerindeki Etkisi”. **Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi.** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Meb. Basımevi.1992
- Sperry, Len. Effective Couples Therapy And Psych.1001: You Can’t One Without The Other. **The American Journal of Family Therapy.**32:32-335.2004
- Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu. Danışma Kurulu 24. Toplantısı Raporu. www.shcek.gov.tr
- Tavil, Ziya. “Sınıf Ortamında Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkisi”. Ankara: Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.1996
- T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. **I. Özürlüler Şurası. Çağdaş Toplum ve Yaşam Ve Özürlüler.** 29 Kasım 1999.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği**. 2000

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği**. 2006

Uysal, Ayten. “Zihin Özürlü Sınıf Öğrencilerine Öğretmenlerinden Dönüt Veya Pekiştireç Talep Etmeyi Öğretmenin Etkileri.” **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ağustos Eskişehir.2001

Uzuner,Y. “Niteliksel araştırma Yaklaşımı.(Edit.A,A.BİR)**Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**” Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No;1081. Açıköğretim Fakültesi Yayını No;601.1999.

Vuran, Sezgin “Alt Özel Sınıflarda Ödül Kullanımının Sınıf Kontrolüne Etkisi”. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi; Kültürel Etkinlikler-94**. Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü Yıl;1 sayı 2. S,217-221.

Wallace, Monica. Cox. Elizabeth A. **İncereasing Independent Seatwork**; Breaking Large Assignments Into Smaaler Assigment and Teaching Student With Reterdion to Rrecruit Reinfocement 2003.

Wehmeyer, L. Danna,Y. Nancy,B. Martin,A. Carolyn,H. “The Effects Of Self-Regulation Startegies On Goal Attainment For Students With Developmental Disabilities İn General Education Classrooms.” **Journal Of Developmental And Phsical Disabilities**, Vol.15, No.1, March 2003

Yıkılmış, Ahmet. Çiftçi, İlknur. Akbaba, A.S. “Kaynaştırma Sınıfında Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırılmış Öğrencilere Yönelik Ödül Durumlarının Belirlenmesi.” **Konya XI. Özel Eğitim Kongresi**. 2001

Yıldırım, A.,Şimşek, H. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara : Seçkin Yayıncılık, 2003

EK-1**GÖRÜŞME FORMU****BÖLÜM 1**

1)Adınız Soyadınız

2)Branşınız

3)Kaç yıldır engelli öğrencilerle çalışıyorsunuz?

4)Özel eğitim ile ilgili hangi programlara katıldınız?

5)Sınıfınızda kaç tane engelli öğrenciniz var?

6)En son mezun olduğunuz kurum?

BÖLÜM 2

1) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışların neler olduğunu söyleyebilir misiniz?

2) Engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu olumlu davranışlar sonunda bu davranışların artırması ya da kalıcı olması için neler yapıyorsunuz?

3) Engelli öğrencileriniz olumlu davranışlarında kullanacağınız ödülleri nasıl belirliyorsunuz?

4) Engelli öğrencileriniz için kullandığınız ödülleri öğrenci için ödül olup olmadığını belirlemek için neler yapıyorsunuz?

Ek 1 Devam

- 5) Engelli öğrencileriniz için kullandığınız ödüllerin ne tür yararlar sağladığını düşünüyorsunuz örnek verebilir misiniz?
- 6) Engelli öğrencilerinizin için kullandığınız ödülleri ne kadar süreyle ve sıklıkla kullanıyorsunuz örnek verebilir misiniz?
- 7) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu problem davranışlar nelerdir?
- 8) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu problem davranışlar azaltmak ya da ortadan kaldırmak için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?
- 9) Size göre eğitimde cezanın yeri nedir?
- 10) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin göstermiş problem davranışlar için kullanacağınız ceza tekniklerini nasıl belirliyorsunuz?
- 11) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin problem davranışlar için kullandığınız ceza teknikleri nelerdir?
- 12) Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin problem davranışlar için kullandığınız ceza tekniklerini ne kadar süre ve ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
- 13) Engelli öğrencilerin eğitimi için bir öneriniz var mı yada sizin geliştirdiğiniz yeni bir yöntem var mı varsa bizimle paylaşmışsınız?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	İbrahim ÇELİK
Sürekli Adresi	Mehmetobasi Köyü Nizip / Gaziantep
Doğum Yeri Ve Yılı	Nizip / Gaziantep 1980
Yabancı Dili	İngilizce
İlköğretim	Mehmetobasi Köyü İlkokulu 1991. Salkım Köyü -orta- 1994
Lise	Gaziantep 19 Mayıs Lisesi
Lisans	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü 2003
Yüksek Lisans	
Çalışma Hayatı	2003 – Bolu / Gerede 100. Yıl İlköğretim Okulu Özel Eğitim Öğretmeni 2004 – Bolu / Gerede Yenimahalle İlköğretim Okulu Özel Eğitim Öğretmeni